

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

عمران
علیه السلام

www. **Ghaemiyeh** .com
www. **Ghaemiyeh** .org
www. **Ghaemiyeh** .net
www. **Ghaemiyeh** .ir

اسلامی کتب

ایران، دفتر اسناد و کتابخانه ملی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

کتابشناسی تکفیر

نویسنده:

اباذر نصر اصفهانی

ناشر چاپی:

دار الاعلام لمدرسه اهل البيت عليهم السلام

ناشر دیجیتال:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۶	کتابشناسی تکفیر
۶	مشخصات کتاب
۷	اشاره
۱۷	دیباجه
۲۵	مقدمه
۲۹	آثار عربی
۲۹	اشاره
۳۱	الف) کتاب ها
۱۵۶	ب) پایان نامه ها
۱۶۲	ج) مقاله ها
۲۱۰	آثار فارسی
۲۱۰	اشاره
۲۱۲	الف) کتاب ها
۲۳۳	ب) پایان نامه ها
۲۴۳	ج) مقاله ها
۲۵۹	د) ویژه نامه ها
۲۶۷	نمایه پدیدآورندگان
۲۹۵	درباره مرکز

سرشناسه: نصر اصفهانی، اباذر، 1358 - .

عنوان و پدیدآور: کتاب شناسی تکفیر/ نویسنده اباذر نصر اصفهانی؛ به سفارش کنگره جهانی جریان های افراطی و تکفیری از دیدگاه علمای اسلام

مشخصات نشر: قم: دارالاعلام لمدرسه اهل البیت(ع)، 1393

مشخصات

ظاهری: 200ص.

شابک : 160000ریال: 7-1-94805-600-978

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت: نمایه

موضوع: سلفیه - کتاب شناسی

موضوع: وهابیه - کتاب شناسی

شناسه افزوده: کنگره جهانی جریان های افراطی و تکفیری از دیدگاه علمای اسلام (قم: نخستین: 1393)

رده بندی کنگره: 1393 ن6 الف/ 7835 Z

رده بندی دیوئی: 2978/016

شماره کتاب شناسی: 1629781393

کنگره جهانی «جریان های افراطی و تکفیری از دیدگاه علمای اسلام»

قم، خیابان شهدا، نشن کوچه 22، پلاک 618

تلفن: 025-37842141

ایمیل: info@makhateraltakfir.com

کتاب شناسی تکفیر

مؤلف: اباذر نصر اصفهانی

به سفارش: کنگره جهانی «جریان های افراطی و تکفیری از دیدگاه علمای اسلام»

ناشر: دارالاعلام لمدرسه اهل البیت علیهم السلام

ویراستار: ابوالفضل طریقه دار

صفحه آرا: منیژه گلستانی

نوبت چاپ: اول، 1393

شمارگان: 1000 جلد

چاپ و صحافی: سلیمان زاده

قیمت: 160000 ریال

شابک: 978-600-94805-1-7

کلیه حقوق این اثر برای کنگره محفوظ می باشد.

ص: 1

اشاره

ص:3

کتاب شناسی تکفیر

اباذر نصر اصفهانی

کنگره جهانی جریان های افراطی و تکفیری از دیدگاه علمای اسلام

قم/1393

مقدمه دبیر علمی حضرت آیت الله العظمی سبحانی (دام ظلّه)

ریشه های پدیده تکفیر و انگیزه تشکیل

کنگره جریان های افراطی و تکفیری از دیدگاه علمای اسلام

ایمان و کفر دو مفهوم متضایفند که از اندیشیدن یکی، دیگری نیز تداعی می شود؛ این نوع حالت را در فلسفه، «تضایف» می نامند.

واژه «ایمان» به معنای تصدیق و باور کردن، و لفظ «کفر» به معنای ستر و احياناً به معنای انکار است و در اصطلاح متکلمان، مقصود از ایمان، تصدیق نبوت نبیّ زمان و رسالت او، و مقصود از «کفر» نادیده گرفتن دعوت چنین فردی و یا انکار اوست.

تاریخ دعوت آموزگاران آسمانی، حاکی است در هر زمانی که پیامبری مبعوث می شد و دعوت خود را با دلایلی مبرهن می ساخت، جامعه آن روز، به دو گروه مؤمن و کافر تقسیم می شدند، آن کس که به دعوت پیامبری پاسخ مثبت می گفت مؤمن و آن کس که به ندای او پشت می کرد کافر خوانده می شد.

برنامه های تمام پیامبران در دعوت به اصول یکسان بوده و اختلافی در آن ها وجود نداشت و گروه مؤمن در تمام دعوت ها افرادی بودند که به خدای خالق و آفریننده، خدای مدبر و مدیر، ایمان آورده و جز او به معبودی نمی اندیشیدند و رسالت پیامبر زمان خود را از صمیم دل می پذیرفتند.

آن گاه که اراده الهی بر بعثت پیامبر خاتم تعلق گرفت، رسول خاتم، ایمان افراد را با دو کلمه که حاکی از باور باطنی آن ها بود؛ می پذیرفت؛ یعنی هر کس و یا گروهی که

«لا اله الا الله، محمد رسول الله» می گفت وارد خیمه اسلام می شد و از جرگه کفر فاصله می گرفت.

از سوی دیگر، اقرار به کلمه اخلاص - که در آن نفی الوهیت از هر موجودی جز خدا سلب شده - در بردارنده اقرار به سه نوع توحید است: 1. توحید در خالقیت؛ 2. توحید در تدبیر؛ 3. توحید در عبادت. زیرا این سه نوع، از خصایص خدای جهان است نه مخلوق او.

افزون بر این، اساس هر دعوت الهی را ایمان به آخرت تشکیل می داد، طبعاً اقرار به حیات اخروی بسان توحید و رسالت، از عناصر سازنده ایمان می باشد و در کلمه اخلاص نهفته است.

در سیره نبوی فصلی به نام «عام الوفود» است؛ یعنی سالی که هزاران نفر از دور و نزدیک به صورت فردی و یا گروهی به مدینه رو آورده و به حضرتش ایمان آوردند و با گفتن دو جمله پیشین که حاکی از باور واقعی آنان بود، مسلمان خوانده شدند. در این مورد آیه های سوره «نصر» نازل شد؛ آن جا که می فرماید: (إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ * وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا)، پذیرش اسلام این گروه ها فقط با اجرای این دو جمله انجام می گرفت و مسائل کلامی و یا فقهی مطرح نمی شد؛ مثلاً هرگز از آنان در مورد جایگاه خدا و یا رؤیت خدا در رستاخیز و یا حدوث و قدم قرآن و امثال این ها سؤال نمی شد. بلکه ایمان اجمالی به رسالت پیامبر خاتم، آنان را از طرح این مسائل بی نیاز می ساخت. هم چنین مسائلی مانند جواز توسل به انبیا و اولیا، و یا نماز در کنار قبورشان، یا زیارت قبور اولیاء الله برای آن ها، مطرح نمی شد.

آغاز فتنه تکفیر

در زمان معاصر، گروهی تندرو و ناآگاه از اصول و مبانی آیین محمدی، اسلام و ایمان را گویی برای خود احتکار کرده و از میان همه مسلمانان، فقط گروه اندکی را مؤمن می دانند و دیگران را کافر و مهدورالدم می شمرند. ریشه این نوع تکفیرها به عصر

ابن تیمیه (ت 728هـ - ق) و پس از وی به وهابیان تندرو برمی گردد و شدت عمل گروه دوم بیش از فرد نخستین است، زیرا ابن تیمیه غالباً از کلمه بدعت بهره می گیرد، ولی گروه اخیر به جای بدعت، واژه کفر را به کار می برد و ملاک تکفیر ناهماهنگی با افکار آن ها در امثال مسائل پیشین است.

آن ها به شدت با حفظ قبور پیامبران و اولیای الهی مخالف هستند و زیارتگاه ها را مظهر بت پرستی قلمداد می کنند! در حالی که در طول تاریخ اسلام، قبور انبیای پیشین در فلسطین و اردن و شام و عراق پیوسته محفوظ بوده و مسلمانان گروه گروه به زیارت آن ها می رفتند و هیچ کس چنین کاری را بر خلاف توحید توصیف نمی کرد.

حتی روزی که بیت المقدس به وسیله عمر بن خطاب فتح شد، هرگز او به تخریب این مقامات فرمان نداد، بلکه شیوه پیشینیان را در حفظ و آرایش آن ها تأیید کرد.

در طول زمان، پس از رحلت پیامبر، تمام موحدان به پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم متوسل شده تا حاجت آنان با شفاعت او برآورده شود. اما این گروه این نوع توسل ها را با توسل مشرکان به بت ها یکسان می گیرند در حالی که ماهیت این دو نوع توسل از هم جداست، و از زمین تا آسمان فاصله دارد.

تکفیر خشونت بار

تکفیر پیشینیان این گروه، غالباً قلمی و لسانی بود، اما تکفیر از دوره وهابیان تندرو، رنگ خشونت به خود گرفت و پیروانشان پیوسته به قُری و قصبات و آبادی های اطراف «نجد» حمله می بردند و آنچه می توانستند غارت می کردند و از این طریق بر قدرت مالی خود می افزودند.

برای آگاهی از جنایت های پایه گذار این مسلک و جانشینان او به دو تاریخ معتبر وهابیان مراجعه شود: یکی «تاریخ ابن غنام» و دیگری «تاریخ ابن بشر» که هر دو، مدت هاست چاپ شده و مورد توجه علما و دانشمندان است.

دامن سخن را در این مورد کوتاه کرده و سخن خویش را با این بیت به پایان می‌رسانیم:

شرح این هجران و این خون جگر

این زمان بگذار تا وقت دگر

پس از اشغال افغانستان به وسیله قوای سرخ شوروی، تصمیم گرفته شد که برای طرد قدرت کفر، از این سرزمین، از روح جهادی جوانان مسلمان در منطقه استفاده شود تا دشمن را از سرزمین های اسلامی دور سازند، این طرح از یک نظر زیبا و خداپسندانه بود، اما بر اثر فقدان عالم وارسته و رهبری آگاه از موازین جهاد در میان این جمع، که آنان را به صورت صحیح رهبری کند، سرانجام پیکارگران به گونه دیگر ادامه پیدا کرد و برخی با تأثیرپذیری از افکار وهابیان تندرو، بر تکفیر تمام دولت های اسلامی و ملت هایی که در آن زندگی می کنند، پرداختند. شوربختانه ابتدا این کار با حمله به کشورهای مقاوم و استوار در مقابل صهیونیست ها آغاز شد و به جای این که قدس را آزاد کنند به نابود کردن زیرساخت های کشورهای سوریه و عراق روی آوردند. خشونت آنان با کودکان و زنان و پیران و افتادگان و انسان های بی طرف به گونه ای شد که چهره اسلام را در جهان مشوه ساخت و دیگر کسی در غرب اظهار علاقه به اسلام نمی کرد. عمل زشت و وحشیانه این گروه کجا و وحی الهی کجا! آن جا که می فرماید: (فَبِمَا رَحْمَةٍ مِّنَ اللَّهِ لِنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظًا لَفَنَضُّوْا مِنْ حَوْلِكَ) (آل عمران: 159) و پیامبر رحمت در حدیثی می فرماید: «إِنَّ الرَّفْقَ لَا يَكُونُ فِي شَيْءٍ إِلَّا زَانَهُ، وَلَا يُنْزَعُ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا شَأْنَهُ»؛ (صحیح مسلم، ج 8، ص 22) مهربانی و رفق با هر چیزی که در آمیزد آن را مزین می گرداند و چیزی که رفق و مدارا از آن گرفته شود تباہ می گردد.

انگیزه تشکیل کنگره

در این شرایط رقت بار، مرجعیت عالی مقام در حوزه علمیه قم تصمیم گرفت کنگره ای تحت عنوان «جریان های افراطی و تکفیری از دیدگاه علمای اسلام» برای معرفی این گروه و پیامدهای عمل آنان، تشکیل شود و در این مورد از علمای اسلام و

محققان خواسته شد که به ریشه یابی و تبیین ماهیت این تکفیر شوم و راه های برون رفت از آن بپردازند. دانشمندان از این دعوت استقبال کردند و در نتیجه، آثاری به دبیرخانه کنگره رسید که بخش مهمی از آن ها ارزشمند و از محتوای عالی برخوردارند؛ از این رو تصمیم گرفته شد این آثار چاپ و منتشر شود و در اختیار اهل نظر و مهمانان عزیز که از داخل و خارج دعوت شده اند قرار گیرد تا از این طریق گامی برای جلوگیری از انتشار این غده سرطانی ویرانگر و ویروس مخوف برداشته شود.

در پایان از تلاش های شبانه روزی اعضای محترم دبیرخانه، سپاس گزاری نموده و زحمات توان فرسای آنان را ارج می نهیم و نیز از کلیه کسانی که این فضای روحانی و علمی را پدید آورده اند، تقدیر و تشکر می کنیم.

قم - جعفر سبحانی

8/6/93

دیباچه

(يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ادْخُلُوا فِي السَّلَامِ كَافَّةً وَلَا تَتَّبِعُوا خُطَوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ) (بقره 208)

در تاریخ اسلام، جنگ های بسیاری میان مسلمانان روی داده است، اما به جز خوارج و جریان های تکفیری در چند قرن اخیر، کمتر فرقه ای، سایر مسلمانان را تکفیر نموده و با استناد به آن، خون و مال و ناموس اهل قبله را مباح شمرده است. در تاریخ اسلام، خوارج طلایه داران تکفیر بودند و در سه قرن اخیر، جریان تکفیر، به بهانه دعوت به توحید، بسیاری از مسلمانان را به خاک و خون کشیده و ابنیه و آثار اسلامی که دارای قداست و هویت تمدنی مسلمانان بود را نابود کرده است.

با وجود تلاش های فراوان علمای بزرگ اسلام برای مقابله با تکفیر، متأسفانه در عصر حاضر، شاهد رشد و گسترش جریان های تکفیری در گوشه و کنار جهان اسلام هستیم. گروه هایی که جنایت هایی را رقم می زنند که نمونه آن را در تاریخ اسلام، کمتر می توان دید. سربریدن، آتش زدن، مثله کردن، تجاوز به نوامیس، نابودی اموال و تخریب بناهای مقدس، گوشه هایی از جنایاتی است که آنان به نام اسلام مرتکب می شوند.

از سوی دیگر، ترور علمای بزرگ اسلام، تخریب اماکن مقدس و هویت ساز اسلامی، ارتکاب به اعمال شنیع و محرم به نام اسلام مانند جهاد نکاح، و ... ضربات جبران ناپذیری بر پیکر جهان اسلام وارد کرده است.

با نگاهی به جغرافیای کشورهای اسلامی، رد پای این گروه‌ها را کمابیش در تمامی مناطق اسلامی می‌بینیم. گروه‌هایی مانند جبهه النصره، داعش، القاعده، جندالعدل و حزب التحریر در آسیا و گروه‌هایی همانند بوکو حرام، الشباب، انصار السنه و انصار الشریعه در آفریقا و گروه‌های متنوع دیگر، همه نشانگر وجود بحران در جهان اسلام است.

این که چنین وضعیتی معلول چه عواملی است، بحث‌های گسترده‌ای می‌طلبند که در مجموعه مقالات به تفصیل به آن‌ها اشاره شده است، اما به اجمال، سهم غرب در پروژه اسلام هراسی و در پی آن، اسلام ستیزی را هرگز نمی‌توان نادیده گرفت. غرب که با رشد سریع اسلام در جهان روبه‌روست، امروز پروژه اسلام علیه اسلام را آغاز کرده است که با حمایت از گروه‌های افراطی و دامن زدن به اختلافات مذهبی، گروه‌هایی منتسب به خود مسلمانان، قدرت و قوت مسلمین را تضعیف کند و از طرف دیگر، چهره‌ای مشوه از مسلمین در برابر جهانیان ترسیم نماید.

هم‌چنین قرائت‌های انحرافی از مفاهیمی مانند توحید و شرک، ایمان و کفر، بدعت و نظایر آن نیز آنان را به گرداب تکفیر مسلمانان افکنده است.

با این حال به نظر می‌رسد که جنایت‌ها و تخریب‌های جریان‌های تکفیری آن چنان گسترده و بی‌محابا بوده که موجی از نفرت و مخالفت با عملکرد آنان را در جهان اسلام به وجود آورده است.

برای مقابله علمی و روشن‌گرانه با این جریان، لازم بود عالمان و اندیشوران به ریشه‌یابی و راه‌های خلاصی از آن بپردازند، از این رو کنگره جهانی «جریان‌های افراطی

و تکفیری از دیدگاه علمای اسلام»، با اشراف و هدایت های ارزشمند مرجع جهان تشیع، حضرت آیت الله العظمی مکارم شیرازی - ادام الله ظله - بر آن شد تا در حد توان از ظرفیت های علمی جهان اسلام برای مقابله با تکفیر بهره برداری کند. برای این کار، چهار کمیته علمی با عناوین زیر شکل گرفت:

1. تبارشناسی جریان های تکفیری؛

2. ریشه یابی عقاید جریان های تکفیری؛

3. جریان های تکفیری و سیاست؛

4. راه های برون رفت و مقابله با جریان های تکفیری.

محور اول به تبارشناسی جریان های تکفیری می پردازد. خاستگاه، آبشخور و مصادیق تکفیر در طول تاریخ اسلام در این کمیته بررسی می شود.

محور دوم، انحرافات عقیدتی و قرائت های تکفیری از عقاید ناب اسلامی را ریشه یابی خواهد کرد. در این کمیته، اصول و مبانی اعتقادی این گروه ها و جریان ها، نقد و انحرافات آن ها از اندیشه اسلامی ریشه یابی می گردد.

محور سوم، عوامل سیاسی رشد و گسترش جریان های تکفیری، وابستگی ها و اهداف آنها را مورد بررسی قرار می دهد.

و محور چهارم، راهکارهای سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و دینی برای برون رفت از تکفیر، نشان داده خواهد شد.

مقاله هایی که در این مجموعه گرد آمده است، ماحصل آراء و نظریات اندیشمندان و علمای جهان اسلام، درباره محورها و موضوعات فوق است.

هم چنین جهت غنای علمی هرچه بیشتر کنگره، پژوهش های مستقلی توسط اندیشمندان انجام شده است که به اجمال عبارتند از:

1. تکفیر از دیدگاه علمای اسلام: در این تحقیق، دیدگاه علمای بزرگ مذاهب و فرقه‌های اسلامی، درباره نفی تکفیر بیان شده و تلاش شده است که از سده‌های پیشین تا کنون، دیدگاه علما و اندیشمندان در مورد حرمت تکفیر اهل قبله آورده شود.
  2. تخریب زیارتگاه‌های اسلامی در کشورهای عربی: این پژوهش به کارنامه تاریک جریان‌های تکفیری در تخریب اماکن مقدس و تمدنی جهان اسلام می‌پردازد. این تحقیق همراه با تصاویری از زیارتگاه‌ها، قبل و بعد از تخریب است.
  4. فتاوی تکفیری جریان‌های تکفیری: جریان‌های تکفیری به سبب کج فهمی، گاه فتاوی را صادر می‌کنند، که با هیچ یک از قواعد فقهی منطبق نیست و کاملاً خارج از آموزه‌های اسلامی است. این مجموعه به جمع‌آوری فتاوی تکفیری این جریان‌ها پرداخته است.
  5. کتاب‌شناسی تکفیر: با مراجعه به آثار و کتاب‌هایی که در حوزه تکفیر تألیف شده است، شاهد تعداد بسیاری از آثار علمی در این عرصه هستیم. کتاب حاضر به معرفی توصیفی آثاری می‌پردازد که در حوزه تکفیر و نفی تکفیر، انجام شده است.
  6. موسوعه نقد و هابیت افراطی: در اندیشه و هابیت، جریان‌هایی وجود دارند که مسلمین را کافر می‌دانند. موسوعه نقد و هابیت افراطی مجموعه‌ای از آثار علمای اسلام است که از زمان پیدایش این جریان، به نقد و بررسی مبانی اعتقادی آن پرداخته‌اند.
- در پایان آنچه موجب غنای هرچه بیشتر مجموعه مقالات و همچنین پژوهش‌های مستقل کنگره جهانی جریان‌های افراطی و تکفیری از دیدگاه علمای اسلام شده است، اشرف علمی حضرت آیت الله العظمی سبحانی - ادام الله ظله - است که با رهنمودهای راه‌گشا، کمیته‌های علمی کنگره را همواره یاری کرده‌اند.
- همچنین از حجت الاسلام والمسلمین دکتر فرمانیان - دبیر کمیته علمی - که در پی‌گیری و نظم و ترتیب مقالات زحمات بسیاری را متحمل شده‌اند و مدیران محترم

کمیته های علمی حجج اسلام: قزوینی، میراحمدی، فرمانیان و جناب آقای دکتر امینی تشکر می شود.

امید که در سایه تلاش های مجاهدانه مراجع عظام تقلید و علمای اسلام، شاهد تقریب و همگرایی جهان اسلام و ریشه کن کردن فتنه تکفیر در جهان اسلام باشیم.

رئیس ستاد و قائم مقام دبیر علمی

کنگره جهانی جریان های افراطی و تکفیری از دیدگاه علمای اسلام

سید مهدی علیزاده موسوی

22/06/93

ص: 17

فهرست مطالب

مقدمه 19

آثار عربی

الف) کتاب ها 25

ب) پایان نامه ها 91

ج) مقاله ها 97

آثار فارسی

الف) کتاب ها 147

ب) پایان نامه ها 159

ج) مقاله ها 169

د) ویژه نامه ها 185

نمایه پدیدآورندگان 193

در طول تاریخ اسلام؛ افراد و فرقه‌ها و گروه‌هایی بوده‌اند که مخالفان خود از دیگر مذاهب و فرقه‌های اسلامی را تکفیر و با کوچک‌ترین عاملی آنان را از دین اسلام خارج کرده و حکم به وجوب قتل آنان می‌دادند. شروع این پدیده مخرب از خوارج آغاز شده و هم‌اکنون در دو قرن اخیر در وهابیان تندرو و جریان‌های سلفی تکفیری تجلی پیدا کرده است. این‌ها جریان‌هایی هستند که در مقابل امت اسلامی قرار گرفته‌اند و با استفاده از آیاتی که درباره کفار و مشرکان صدر اسلام و اقوام جاهلی نازل شده، مسلمانان را متهم به کفر و شرک می‌کنند و اعمال مسلمانان را مطابق اعمال کفار قلمداد می‌کنند. آن‌ها با داشتن افکاری خشن، باعث ایجاد اختلاف و تشّت و درگیری میان مسلمانان شدند و استعمار را خشنود می‌کنند.

این افکار جاهلی و ناپسند موجب شده که از همان ابتدای ظهور این افکار و اعتقادات، عالمان و اندیشمندان مسلمان به مقابله با این تفکرات بپردازند و با نوشتن رساله، کتاب و مقاله به نقد آراء و عقاید این گروه‌ها و دفاع از عقاید اصیل اسلامی بپردازند.

با توجه به افزایش خطر افراط‌گرایی و تکفیر در دهه‌های اخیر، عرضه آثار ضد تکفیری، رشد قابل توجهی داشته است و ضرورت دارد اطلاع‌رسانی مناسب و شایسته‌ای از این آثار صورت گیرد. کتاب شناسی، به عنوان یکی از مناسب‌ترین مراجع در گردآوری، تنظیم و اشاعه منابع مکتوب در موضوعی خاص، جایگاه و ارزش

ویژه ای در ارائه خدمات علمی دارد. رجوع به کتاب شناسی مشخص می کند که در چه زمینه هایی تحقیقات صورت گرفته و در چه زمینه هایی دچار کمبود پژوهش هستیم و به نوعی مسیر تحقیقات را معین می کند. نیز وجود کتاب شناسی در هر موضوعی، از هدر رفتن وقت پژوهش گران آن حوزه در جست و جوی منابع و آثار گذشته جلوگیری می کند. هم چنین نمایی از پژوهش گران حوزه ای خاص را نشان می دهد.

آثاری که در حوزه تکفیر نوشته شده را می توان در چند گروه تقسیم کرد: برخی از آثار تنها به بررسی سیر تاریخی تکفیر و تکفیرگرایی و نیز جریان های تکفیری پرداخته اند. این آثار بیشتر جنبه گزارشی دارند. گروهی دیگر، ضمن رد تکفیر افراد و گروه ها و دولت ها، آثار و عواقب اجتماعی و امنیتی این پدیده را در جامعه اسلامی بررسی کرده اند. آثاری که هدفشان نقد تکفیر است خود دو گونه هستند: برخی تنها در رد تکفیر های اعتقادی است و بعضی در نقد و رد تکفیر های سیاسی و جهادی است.

شایان ذکر است گروهی از تکفیری ها اهل تکفیر اعتقادی اند؛ به این معنا که مخالفان اعتقادی خود را تکفیر می کنند و حکم قتل آنان را می دهند. ابن تیمیه و پیروان وهایی او از این دسته اند. هم چنین گروهی از تکفیری ها سیاسی هستند و حکم به جهاد می دهند؛ یعنی معتقدند که هر حاکمی که طبق دستورهای الهی (حکم بما انزل الله) حکم نکند گرچه مدعی اسلام باشد کافر و طاغوت است و باید به او کفر ورزیده و با او جهاد و مبارزه شود. برخی سید قطب و گروه های جهادی مدعی پیروی او را از این دسته تکفیری ها می دانند. (1) آخرین دسته از نوشته های تکفیری، آثاری هستند که در دفاع از تکفیر نوشته شده اند، که البته تعداد این ها نسبت به آثاری که در نقد تکفیر نوشته شده، خیلی کمتر است.

این نوشتار، گزارشی از این تلاش‌های علمی است که در قالب کتاب‌شناسی تقدیم خوانندگان می‌شود. به منظور استفاده بهتر، آثار اندیشمندان مسلمان در چهار بخش کتاب‌ها، مقالات، پایان‌نامه‌ها و ویژه‌نامه‌ها معرفی می‌شوند.

با بررسی‌های کتاب‌خانه‌ای و اینترنتی که صورت گرفت، 528 اثر شامل 235 کتاب، 240 مقاله و 49 پایان‌نامه و 4 ویژه‌نامه شناسایی شد. از مجموعه کتاب‌ها، 213 عنوان به زبان عربی و 22 عنوان به زبان فارسی هستند. هم‌چنین 195 مورد از مقاله‌ها به زبان عربی و 45 مورد به زبان فارسی هستند. درباره پایان‌نامه‌ها هم 23 عنوان عربی و 26 عنوان فارسی هستند. ویژه‌نامه‌های شناسایی شده همگی به زبان فارسی اند. بنابراین از مجموع 528 اثر معرفی شده، 431 عنوان به زبان عربی و 97 مورد به زبان فارسی هستند. گفتنی است مقاله‌ها معرفی شده در این گزارش، شامل مقالات نشریات و مقالات مجموعه مقاله‌ها به ویژه مجموعه مقاله‌های همایش‌های برگزار شده درباره تکفیر هستند.

بیان برخی توضیحات درباره این پژوهش ضروری است:

تلاش مجری بر این بوده که تمامی آثاری که در حوزه تکفیر در داخل و خارج منتشر شده شناسایی و معرفی شوند. از این رو با تجربه ده ساله در این عرصه و آشنایی با بانک‌ها و منابع اطلاعاتی در داخل و خارج، بررسی جامع و کاملی درباره تمامی منابع مکتوب در این موضوع صورت گرفت. ولی همیشه در کارهای کتاب‌شناسی به جهت عدم وجود بانک‌های اطلاعاتی جامع، برخی منابع از نظر مجری دور می‌ماند، از این رو این احتمال هست که مجری نتوانسته مواردی را شناسایی کند. البته این احتمال بیشتر درباره پایان‌نامه‌های دانشگاهی و مقالات وجود دارد. خوش‌بختانه در حوزه کتاب، بانک‌های اطلاعاتی خوبی در داخل و خارج کشور موجود می‌باشد.

گرچه ترور و خشونت و افراطی‌گری (در عربی با عناوین الارهاب و التطرف و الغلو) ارتباط زیادی با تکفیر دارد، ولی در این کتاب‌شناسی آثاری که مستقلاً درباره این

موضوعات نوشته شده، معرفی نشده‌اند. از آن جا که تعداد این آثار زیاد است، نیازمند تدوین کتاب شناسی جداگانه ای است.

برخی از منابع معرفی شده در این گزارش، بدون توصیف و چکیده هستند، زیرا بخشی از اطلاعات این گزارش از طریق بانک های اطلاعاتی کسب شده و برای مجری امکان دسترسی به نسخه فیزیکی آثار مقدور نبوده، لذا توصیفی برای این موارد نیامده است.

چند مورد پایان نامه معرفی شده که در زمان تهیه این کتاب شناسی در حال انجام هستند. این موارد با ذکر عبارت "در حال تدوین (1393)" معرفی شده‌اند.

با نظر ناظر محترم پروژه، آثاری که موضوع آن ها ملاک ها و مصادیق کفر بود نیز در این گزارش معرفی شده‌اند.

نسخه های خطی و نیز روزنامه ها در دامنه بررسی نبوده‌اند.

در این کتاب شناسی تنها منابع مکتوب معرفی شده و منابع صرفا دیجیتالی در دامنه بررسی نبوده و معرفی نشده‌اند.

تدوین این اثر به پیشنهاد مدیریت محترم کنگره جهانی بررسی جریان های تکفیری و افراطی از نگاه علمای اسلام اجرا شد و به اتمام رسید. لازم است از تدبیر و درایت مسئولان محترم کنگره و تلاش هایشان در این حوزه تقدیر و تشکر نمایم. نیز از ناظر محترم جناب حجت الاسلام والمسلمین دکتر مهدی فرمانیان که در طول این پروژه راهنمایی های ارزنده ای داشتند، قدردانی می کنم. از فرهیختگان و پژوهش گران ارجمند تقاضا دارم مشکلات و نواقص کار را تذکر دهند تا ان شاءالله در ویرایش های بعدی اعمال شوند.

اباذر نصراصفهانی - مرداد 1393

abazarnasr@gmail.com

ص: 23

آثار عربي

اشاره

الف) کتاب ها

img1.png^

الآثار الأمنية

لظاهرة التكفير والإرهاب. على بن فايز الجحني، رياض،

دار مملكة نجد للنشر والتوزيع، 2014م، 172ص.

بررسی پیامد های امنیتی پدیده تکفیر و تروریسم،

موضوع این پژوهش است. نویسنده که از اساتید دانشگاه علوم امنیتی نایف در عربستان

سعودی می باشد، معتقد است که ضرورت دارد پدیده تکفیر و تکفیرگرایی و تروریسم به

صورت شفاف بررسی و تحلیل شود، چرا که تامین امنیت و ثبات جامعه و حکومت چنین

ضرورتی را ایجاب می کند. وی تکفیرگرایی را بازتاب تفکرات رادیکال و افراطی و

فتاوی گمراه کننده می داند.

img2.png^

آراء و فتاوی علماء المسلمین فی تحریم تکفیر أتباع المذاهب

الإسلامیه. تحقیق فؤاد کاظم المقدادی،

تهران، مجمع الثقلین العلمی، چاپ سوم، 1428ق/1386، 401ص، وزیری.

در این نوشتار فتاوا و دیدگاه های علمای شیعه و اهل

سنت در نهی تکفیر پیروان مذاهب اسلامی بررسی و تحلیل شده است.

□

آراء و مواقف لجمعیه إحياء التراث الإسلامی فی فتن التطرف

والإرهاب والتكفير. جمعیه إحياء التراث الإسلامی، کویت،

جمعیه احیاء التراث اسلامی، بی تا، 33ص.

این جزوه شامل نظریات و موضع گیری های جمعیه احیاء

التراث

الإسلامی کویت درباره خشونت، تروریسم و تکفیرگرایی است.

img4.png^

الإتحاف فی الرد علی الصحاف: رساله تحتوی علی قواعد

مهمه فی التکفیر والتوحید ومسائل أخرى. عبداللطیف بن

عبدالرحمن بن حسن آل الشیخ، تحقیق

عبدالعزیز بن عبدالله بن ابراهیم الزیر آل

حمد، ریاض، دار العاصمه، 1416ق./1995م.، 56ص.

این رساله در تأیید تکفیر نوشته شده است. نویسنده

شیخ عبداللطیف بن عبدالرحمن آل الشیخ (درگذشت 1293ق.) از نوادگان محمد بن

عبدالوهاب است، که این رساله را در پاسخ به یکی از طلاب جوان و منتقد وهابیون به

نام عبداللطیف الصحاف نوشته است.

img5.png^

اجماع اهل السنه النبویه علی تکفیر

المعطله الجهمیه. ابراهیم بن عبداللطیف

آل الشیخ، جمع و تحقیق و تخریج عبدالعزیز بن عبدالله الزیر آل احمد، ریاض، دارالعاصمه، 1415ق./1995م.، 184ص، وزیری.

بررسی آراء و عقاید علمای اهل سنت در تکفیر فرقه

جهمیه است. این فرقه از قدیمی ترین فرقه های کلامی - اسلامی است. به زعم نویسنده

آنان معتقد بودند که بر عرش، خدایی نیست. منکر صفات خدا بودند و اعتقاد داشتند که

پیامبر به معراج نرفته است. کفریات آنان فراوان است و علمای اسلام آنان را فاسق،

بدعت گذار و کافرتر از فرقه های قبلی معرفی کردند. در این کتاب نویسنده ادعا

کرده که علمای اهل سنت به اجماع این فرقه را تکفیر کرده‌اند.

□

الأجوبه الوفيه عن الأسئلة الزكيه: في إقرار العذر بالجهل

و الرد على أرباب التكفير: و يليه نظريات في

الدعوه النجديه. ابي محمد الحسن

بن على الكتاني الحسيني،

بيروت، دار الكتب العلميه، 2007م،، 136ص.

نویسنده هدفش را در این کتاب، پاسخ به برخی از

سؤالاتی می‌داند که بحث و جدل‌های زیادی درباره آن در جامعه اسلامی وجود دارد،

تا جایی که به اعتقاد وی برادران مسلمان یکدیگر را تکفیر می کنند. وی مهم ترین دلیل این بحث های بیهوده را عدم آشنایی با قوانین شرعی و فتوا دادن برخی از علما بر اساس جهالت می داند.

img7.png^

أحكام التقریر لأحكام مسألة التكفير. مراد

شکری سویدان، مراجعه

علی بن حسین بن عبد الحمید الحلبي الأثری، ریاض، دار الصمیعی للنشر والتوزیع،

1414ق./ 1994م.، 100ص.

در این کتاب با استناد به برخی سخنان ابن تیمیه، و

استشهاد به بعضی بزرگان اهل سنت همچون ابوحامد غزالی انتقاد هایی به برخی از

عقاید و رفتار های تکفیری ها در عصر جدید وارد شده و شرایط و ضوابط تکفیر با

توجه به آثار سلف بیان شده است. نویسنده معتقد است در دنیا جز کفرِ تکذیب رسول

الله صلی الله علیه و آله و سلم کفر دیگری وجود ندارد و این حکم را برای جمیع گناهان

چه مکفره و چه غیر مکفره یکسان دانسته اند.

img8.png^

أربع رسائل فی التكفير والغلو والإرهاب. احمد

بن یحیی النجمی،

تحقیق ابوهمام محمد بن علی الصومعی البیضایی،

قاهره، دارالاستقامه، 1434ق./ 2013م.، رقعی.

این مجموعه شامل چهار رساله از شیخ احمد بن یحیی

النجمی، از مفتی های منطقه جازان عربستان است. این رسائل درباره تکفیر، غلو و ترور است. وی از منظر خود، دیدگاه اسلام را درباره این پدیده‌ها بررسی کرده است.

img9.png^

الإرهاب والعنف علی ضوء القرآن والسنة والتاریخ والفقہ المقارن. محسن

حیدری،

مقدمه جعفر سبحانی تبریزی، بیروت، دارالولاء، 1431ق./2010م، 3 جلد.

تحقیقی درباره موضوع ترور و خشونت و تکفیر از دیدگاه

معارف اسلامی با رویکردی قرآنی، روایی، تاریخی و فقهی است. وجود

اتهاماتی به اسلام

از جمله دین شمشیر و کشتار، پیروزی بر دشمنان با جنگ و مسلمان نمودن دیگران با اجبار و هم چنین استفاده از واژه های جدید ناقض حقوق بشر و تروریسم در زمان کنونی علیه اسلام، نگارنده را بر آن داشته تا ابعاد مختلف موضوع را واکاوی کند. این کتاب در سه جلد منتشر شده است. در جلد نخست، مباحث مقدماتی همانند ترور و خشونت از دیدگاه اسلام و روان شناسی، اخلاق، سیاست، حقوق در دنیای غرب و شیوه نگرش دانشمندان غربی مورد نقد و بررسی قرار گرفته شده است. جلد دوم به ترور و خشونت گرایی از دیدگاه قرآن پرداخته و این سؤال مطرح شده که آیا اسلام، تروریسم و خشونت گرایی را به عنوان روش های قهر آمیز و خشن پذیرفته یا نفی کرده است؟ و ثابت شده که اسلام، دین رحمت است و جامعه بشریت را به صلح و آرامش و به مبانی اخلاقی، عدل و مدارا دعوت می کند. در جلد سوم هم، مسئله ترور و خشونت گرایی از جنبه فقهی بحث شده است.

img10.png^

الوهابیون خوارج أم سنه؟.

نجاح الطائی،

قم، دارالهدی، 1426ق،، 292ص.

تحلیلی درباره اندیشه های ترور و تخریب در جهان اسلام

است. نویسنده با رویکردی تاریخی، پیدایش اندیشه های تروریسم را محصول تفکر سلفیونی

امثال ابن تیمیه و محمدبن عبدالوهاب و در نهایت، ثمره حکومت های جور بنی امیه و

بنی عباس می داند و بر این باور است که سنت پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم،

از این گونه اندیشه ها مبراست. وی با اشاره به اندیشه های ابن تیمیه در تکفیر و تفسیق

دیگر گروه ها و فرقه های اسلامی و هم چنین تخریب بقاع متبرکه که توسط حامیان محمد بن عبدالوهاب صورت پذیرفت، خطرات این جریان های افراطی را برای جهان اسلام برشمرده است.

img11.png^

الاسلام والعنف قراءه في ظاهره التكفير.

حسين احمد الخشن،

مغرب، دارالبيضاء؛ بيروت، مركز الثقافى العربى، 1427ق. / 2006م.، 203ص وزيرى.

نويسنده، در اين كتاب به واكاوى مسئله خشونت و تكفير

در اسلام پرداخته و به بسيارى از سؤال هاى مطرح شده درباره اين موضوع، طى پنج فصل پاسخ داده است. در اين اثر، نخست به اصول و معيار هاى تكفير مسلمانان و اتهام شرك و كفر وارد كردن به آن ها پرداخته شده، آن گاه تاريخچه اى از پيدايش تفكرات تكفيرى از صدر اسلام تا عصر كنونى ارائه شده است. نگارنده انكار كردن يكي از ضروريات دين، مانند: توحيد، نبوت و معاد را لازمه خروج افراد از اسلام و وارد شدن در مرز كفر و شرك دانسته و خطر ها، آسيب ها و شبهات و عجله كردن در تكفير مسلمانان را گوشزد نموده و افراط و تفریط در اين موضوع را بررسى کرده است. نويسنده هم چنين به خاستگاه هاى تكفير اشاره کرده و برخى از ويژگى هاى تكفيرى ها، گونه ها و اشكال آن و راهكار هاى گفت وگو در اين زمينه را شرح داده است.

اين كتاب با عنوان اسلام و خشونت (نگاهى نو به پديده

تكفير) توسط آقاى موسى دانش به زبان فارسى ترجمه شده و بنياد پژوهش هاى اسلامى

آستان قدس رضوى در سال 1390 آن را منتشر کرده است.

□

أصول و ضوابط فى التكفير. عبداللطيف

بن عبدالرحمن بن حسن آل الشيخ،

اعتنى بنشرها عبدالسلام بن برجس بن ناصر آل عبدالكريم، رياض، دارالمنار،

1408ق./1988م.، قاهره، دارالامام احمد، 2006م، 84ص.

این کتاب در تأیید تکفیر است و توسط شیخ عبداللطیف

آل الشیخ از نوادگان محمد بن عبدالوهاب نوشته شده است. وی در این کتاب

اصول و ضوابط تکفیر را مشخص کرده است.

img13.png^

الاعلام بقواطع الاسلام من قول او فعل او نيه او تعليق

مکفر. لابی العباس احمد بن محمد بن علی

بن حجر المکی

الهیتمی، تحقیق محمد عواد العواد،

دمشق، دارالتقوی، 1428ق./2008م، 288ص؛ بیروت، دارالکتب، 1987م، 128ص.

این رساله در توجیه فتاوی است که ابن حجر هیتمی

در سال 942ق. در مکه بیان کرده و بعضی از علما بر او اعتراض نموده و تکفیرش

کرده بودند.

img14.png^

اعلان النکیر علی غلاه التکفیر و معه النصیحه بیان

طرق الجهاد غیر الصحیحه. تالیف ابی عبدالله

احمد بن ابراهیم ابی العینین،

اثنی علیه وزکاه مقبل بن هادی الوادعی،

قدم له محمد صفوت نورالدین،

قاهره، دار الاثار للنشر، 1425ق./2004م، 308ص.

در رد اندیشه سید قطب در تکفیر حاکم و به طور کلی در

ردّ تکفیری های سیاسی است. موضوعاتی که در این کتاب بررسی شده اند، عبارت اند

از: وجوب التزام به منهج سلف صالح، شرایط افتاء، عذر بودن جهل، لزوم احتراز از تکفیر

بدون دلیل، حکم به غیر ما أنزل الله، کفر اکبر و کفر اصغر، شرک در تشریح، فرقه های

غالی در تکفیر، غلو بودن تکفیر کسی که کافری را تکفیر نکند و... .

□

اقامه الدلیل علی ضعف ادله تکفیر التاویل: دراسه علمیه

موثقه. محمد بن اسماعیل الامیر الصنعانی، دراسه

و تحقیق و تعلیق ابی نوح عبدالله بن محمد حسین عبدالحمید الفقیه،

بیروت، دار ابن حزم، 1430ق./2009م،، 275ص.

این رساله در ردّ تکفیری های افراطی نوشته شده و در

آن به یکی از موانع تکفیر که تأویل باشد اشاره شده است. عناوین موضوعات مورد بحث

عبارت اند از: مفهوم تکفیر، شروط تکفیر، تأویل، عذر بودن

تأویل، تأویل غیر معذور

بودن لازم حق، مفهوم لازم، مانعیت تأویل از تکفیر، بدعت بودن تکفیر مخالف و...

img16.png^

الانتصار لأهل التوحيد والرد على من جادل عن الطواغيت

ملاحظات وردود على شريط (الكفر كفران) للشيخ محمد ناصر الدين الألباني.

عبدالمنعم مصطفى حلیمه،

اردن، دار البیارق، 1417ق.

در این کتاب دیدگاه های شیخ محمد ناصرالدین البانی

درباره کفر و تکفیر نقد و رد شده است. البانی در کتابش با عنوان فتنه

التکفیر، به نقد افکار سید قطب در تکفیر حاکم و تکفیر جامعه پرداخته است.

img17.png^

انكار الشفاعة: محاوله جدیده للطعن فی السنه و التهجم

على العلماء و تکفیر المسلمین و تخلید مرتکب الکبیره فی النار.

محمد متولی الشعراوی،

جمع و دراسه و تحقیق عبدالله حجاج،

قاهره، مکتبه التراث الاسلامی، 1423ق، 240ص.

نویسنده در این کتاب با انتقاد

از کسانی که به بهانه شفاعت و توسل، علما و مردم را تکفیر می کنند می نویسد: ما به

کسانی که توسل کنندگان به پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم یا ولی را تکفیر می کنند می گوئیم: کمی در این

گفتارتان تأمل کنید خواهید یافت که حادث شدن مثل این گفتار نتیجه نفهمی است.

□

الایمان والتکفیر والذات والآخر فی الاسلام: دراسه

فی ضوء العقل والشریعه. مهدی فضل الله،

بیروت، دارالمحججه البیضاء، 2013م، 320ص.

در این پژوهش، ایمان و کفر و پدیده تکفیر از منظر

عقل و شرع بررسی و دیدگاه شرع در این باره برجسته شده است.

img19.png^

الایمان والکفر بین النص والاجماع و البدعه والتطرف.

جواد الورد،

بیروت، مؤسسه البلاغ؛ دار سلونی، 1426ق./2005م،، 427ص وزیری.

تحلیلی است از دو مفهوم قرآنی و اسلامی ایمان و کفر و

پیامدها و تاثیرات روانی و اجتماعی آن ها.

img20.png^

الایمان والکفر فی الكتاب والسنة: رساله موجزه تبث

عن حقیقه الایمان والکفر وحدودهما والفرق بین الاسلام والایمان وحکم تکفیر اهل القبله

و تدعو الی الوحده الاسلامیه. جعفر سبحانی تبریزی،

قم، مؤسسه امام صادق علیه السلام،

1416ق/1374، 232ص وزیری.

نویسنده در این رساله نخست ایمان و کفر را بر اساس

آیات و روایات تبیین نموده و آن گاه به بررسی تفاوت های بین «ایمان» و «اسلام»

پرداخته است. وی در ادامه به موضوع تکفیر مسلمانان اشاره کرده و با استدلال های

قرآنی و حدیثی ثابت کرده این پدیده خلاف اصول اسلامی و انسانی است.

img21.png^

ائمہ التکفیر: ظاهره التکفیر فی العصر الحاضر: اصولها

الفکریه و طرق علاجها. محمد عبدالحکیم حامد، تقدیم

علی جمعه، قاهره، دارالفاروق، 1426ق./2006م،، 464ص.

این کتاب پایان‌نامه دکتری مولف

است و در ردّ تکفیری‌های افراطی نوشته شده است. عناوینی که نویسنده بررسی

کرده عبارتند از: موضوعات کلی: مفهوم کفر، دیدگاه قرآن و سنت در مسئله تکفیر، اصول

فکری تکفیر، تکفیر فرقه‌های اسلامی، تکفیر در عصر کنونی، جماعت‌های تکفیری، شخصیت‌های

تأثیرگذار تکفیری، آفات تکفیر و علاج آن‌ها.

img22.png^

بدع الاعتقاد وأخطارها على المجتمعات المعاصرة: الإرجاء

-الغلو في الدين (التطرف) - التصوف. محمد حامد الناصر، جده،

مكتبة السوادى للتوزيع، 1416ق./1995م،، 343ص.

در این کتاب مباحثی درباره غلو و خشونت در دین و

آثار و مظاهر آن ها و نیز بحثی درباره تصوف آمده است. برخی عناوین مورد بحث

عبارتند از: مفهوم بدعت، ارجاء و خطرهای آن، حقیقت ایمان، ارتباط بین ایمان و عمل،

غلو در دین (تطرف)، ریشه‌های تاریخی غلو، تکفیر نزد خوارج، تکفیر حاکم به غیر ما

انزل الله، تکفیر مردمی که پیرو حاکم به غیر ما انزل الله می‌باشند، تکفیر خروج کننده

بر جماعت مسلمین، راه علاج غلو، غلو غیر مسلمین، تندروی‌های کفار در طول تاریخ.

img23.png^

بدعه التكفير و مناقشه اصولها من الكتاب والسنة.

نايف بن حمزه آل منسى،

بی جا، بی تا، 225ص.

این کتاب در ردّ تکفیری های افراطی نوشته شده و نیز

به حکم تکفیر سیاسی پرداخته است. نویسنده در راستای بحث خود این عناوین را بررسی

کرده است: تعریف ایمان، موطن ایمان، فرق بین مطلق ایمان و ایمان مطلق، فرق بین ایمان

و اسلام، زیاده و نقصان ایمان، تخریب احادیث صریح در کفر، حقیقت کفر، حکم تارک نماز،

حکم تارک یکی از ارکان اسلام، اقوال سلف در تکفیر، حکم حاکم به غیر ما أنزل الله،

حکم سبّ دین، حکم استهزاء دین و...

براءة أهل السنه من تكفير عصاه الأمه.

عبد الله شاكر محمد الجنيدى، قاهره،

مكتبه الترييه الإسلاميه لإحياء التراث الإسلامى، 1411ق./1991م، 69ص.

img25.png^

براه علماء المسلمين من تكفير

الحكام والمحكومين. عبدالله حجاج، قاهره، مكتبه التراث الاسلامي، 1417ق. / 1997م.، 339ص.

در این کتاب که در ردّ تکفیری های

سیاسی نوشته شده است، این موضوعات بررسی شده است: خوارج، عدم جواز تکفیر به جهت گناه،

خطر عظیم تکفیر مسلمانان، غلو، منشأ تکفیر، لزوم دوری از غلو، تکفیر حکام و محکومین

توسط خوارج، عدم جواز تکفیر حاکم به غیر ما أنزل الله، کفر اصغر و اکبر، کفر اعتقاد

و کفر عمل، مواردی از کفر اصغر و ... .

img26.png^

البرهان المبين في ضوابط تكفير المعين.

عمادالدين جميل حليم الحسيني الشافعي

الاشعري، قدم له سليم محمود علوان الحسيني، بيروت، شركة دار المشاريع، 1433ق.،

2012م.، 152ص.

این کتاب در ردّ تکفیری های اعتقادی نوشته شده و

در آن این عناوین بررسی شده است: اقسام مردم در مسئله تکفیر، لزوم احتراز از عجله

در تکفیر، تکفیر های معین (افراد خاص) توسط ابن تیمیه و محمد بن عبدالوهاب، تکفیر

مسلمانان توسط وهابیان، پیروی از روش محمد بن عبدالوهاب در تکفیر امت اسلامی.

□

البرهان المنير في دحض شبهات اهل التكفير والتفجير.

عبدالعزیز بن ریس الریس،

ابوظبی، دارالامام مالک؛ ریاض، دارالبینہ، 1427ق. / 2006م.، 100ص.

در این کتاب ادله و استنادات هفت شبهه و موضوعی که

حامیان تکفیری‌ها در دفاع از اعمال آنان مطرح ساخته‌اند، پاسخ داده شده است.

برخی از این موضوعات عبارتند از: تکفیر حاکمان، القای شرعی بودن جهاد، شبهات استحلال

و انحراف تکفیری‌ها درباره آن.

img28.png^

بلاء التکفیر. بسام

الصباغ،

دمشق، دارالبشائر، 1429ق./2008م.، 344ص وزیری.

بسام الصباغ، نویسنده و پژوهش گر سوری و عضو اتحادیه

علمای جهان اسلام، در این کتاب ضمن بررسی اسباب و انگیزه های پیدایش فکر تکفیری،

راه هایی برای درمان این پدیده نامیمون در جامعه اسلامی ارائه کرده است. عناوین

و سرفصل های کتاب عبارتند از: عدم تأثیر اختلاف و فکر در تکفیر، خطر تکفیر و اسباب

آن و موقف اهل سنت و جماعت نسبت به آن، مذاهب فقهی و اعتقادی اسلامی، تکفیر و فسوق

و نفاق، تکفیری ها و اقامه حدود، ملازمت نداشتن ظلم با تکفیر و قتل و تندروری، شرک

و ارتباط آن با تکفیر، جدال نقل و عقل و نص و تأویل، سخنان علما درباره تکفیر و اختلاف.

img29.png^

التاویل فی مسائل الایمان والتکفیر.

سفیان بن عایش،

بیروت، موسسه الریان؛ اردن (عمان)، دار الامام محمد الالبانی، 1433ق./2012م.،

240ص.

این کتاب در راستای توصیه به اعتدال در تکفیر نوشته شده

است. نویسنده در پژوهش خود، به این موضوعات پرداخته است: اصول و قواعد تکفیر، تعریف

ایمان، متهمان به کفر، توحید در کفر، انواع کفر، شروط تکفیر.

التبصير بقواعد التكفير، ومعه بيان هيئه كبار العلماء

في ذم الغلو في التكفير. على بن حسن عبدالحميد الاثرى، بي جا،

الدار الأثرية، 1423ق./2002م، 102ص.

این کتاب شامل دو بخش است: بخش نخست، رساله التبصیر

بقواعد التكفير است که نویسنده در آن ضمن هشدار درباره فتنه تکفیر، دیدگاه

اسلام را درباره مرز ایمان و کفر و نیز اسباب و علل و آثار پدیده تکفیر را بررسی

کرده است. بخش دوم این کتاب، بیانیه هیئت

كبار العلماء در هشدار نسبت به خطر تكفيرگرایی
در جامعه اسلامی است. این بیانیه در تاریخ 24/9/1419 صادر شده است.

img31.png^

التجديد والتحریم والتاویل بین المعرفة العلمیه والخوف

من التكفير. نصر حامد ابوزید، بیروت،

المركز الثقافی العربی، 1430ق./2010م.، 247ص.

img32.png^

التحذیر من التسرع فی التكفير. محمد

بن ناصر العرینی،

ریاض، مطبعة سفیر، 1417ق./1997م.، 80ص.

img33.png^

التحذیر من الغلو فی التكفير.

حماد عبدالجلیل البریدی، راجعه

و قدم له عمر بن عبدالعزیز القرشی، تقديم

عبدالله شاکر، قاهره، دارابن الجوزی، 1427ق./2006م.، 288ص.

□

التحذیر من فتنه التكفير، محمد

ناصرالدين البانی،

ریاض، دار الرأیه، 1418ق./1998م.، 175ص وزیری.

شناخت کفر و مبانی آن، محور این کتاب است. مولف از خاستگاه

سلفی به بررسی موضوع پرداخته است. هدف وی نقد آراء خوارج (اباضیه) است. وی به شیوه

فقه فتوایی و استدلالی به تبیین مسئله اقدام نموده است. او معتقد است که ارائه احکام

مغایر و مخالف با دستورهای الهی و بنای احکام بر آن، یکی از گرفتاری های بشر در

عصر حاضر است. وی کفر را به دو بخش کفر عملی و کفر جحودی تقسیم می کند و می گوید:

کفر جحودی یعنی انکار آگاهانه و عمدی آنچه پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم آورده است و شامل اسماء و صفات خدا و احکام و عبادات الهی یا تاویل معنای

آن هاست که موجب خروج از دین می شود. وی در این زمینه به خوارج و معتزله اشاره می کند

و فتوای علمای اهل سنت در کفر آن ها را نقل می کند. به نظر وی عدم تفقه در قواعد

شرعی موجب کفر و باعث دور شدن از حقیقت دین می شود. نویسنده، با استناد به آیه

128 سوره توبه می گوید: از جمله ارکان هدایت و دور شدن از کفر، پیروی از راه مومنان

و خلفای راشدین است.

img35.png^

التحذیر من المجازفه بالتکفیر.

عمر عبدالله کامل،

بیروت، بیسان، 1423ق. / 2003م.، 104ص.

این کتاب در ردّ تکفیری های اعتقادی و سیاسی نوشته

شده است. موضوعات کلی که در آن بررسی شده عبارتند از: مظاهر انحراف و تدروی، آفات

انحراف و تدروی، ضوابط تکفیر، قواعد لازم المراعات در تکفیر، بررسی قاعده «من لم

یکفر الکافر فهو کافر» و ...

□

التحذیر من المجازفه بالتکفیر.

سید محمد بن علوی المالکی،

بی جا،

جوامع الكلم، 1424ق. / 2004م.، 120ص.

این کتاب مشتمل بر نقد و اعتراض

محمد بن علوی المالکی بر فتنه تکفیر و مخالفت با این گونه اختلافات میان مسلمانان

است. عناوین برخی سرفصل های کتاب عبارت اند از: دیدگاه ابن تیمیه و شوکانی درباره

تکفیر؛ دیدگاه محمد بن عبدالوهاب درباره تکفیر؛ آیین مخالفت؛ کشور عربستان، خاستگاه

تکفیر هجوم و بدگویی نیست؛ دشنام دادن به مسلمانان، گناه و جنگیدن با او کفر است؛

غرور و خودپسندی منشا تکفیر؛ آفات عجب؛ نهی از تفرقه و اختلاف؛ عقیده ای که موجب

نجات می شود.

این کتاب با عنوان هشدار در خصوص تکفیر های بی رویه

به کوشش مرکز ترجمان دینی به فارسی ترجمه و توسط نشر مشعر در سال 1389 در 104

صفحه و در قطع رقعی منتشر شده است.

img37.png^

التحذیر والتنفیر من الأفعال التي تؤدي إلى التكفير. محمد

بن الحسن العرايشي المكناسي،

فاس (المغرب)، محمد بن الحسن العرايشي المكناسي، 1352ق./1932م، 22ص.

img38.png^

التحرير في مسأله التكفير.

محمد بن صالح العثيمين،

رياض، جمعيه إحياء التراث الإسلامى، 1431ق./2010م، 210ص؛ عمان (أردن)، الدار الأثرية،

1427ق./2007م.

□

التحقيق في تقرير ادله الاكفار و التفسيق. مويد

بالله يحيى بن حمزه العلوى، درسه

مقارنه ناصر محمدى محمد جاد،

المنصور (مصر)، دار اليقين، 1431ق./2010م، 2 جلد.

در اصل پایان نامه فوق لیسانس نویسنده بوده و در دعوت

به اعتدال در تکفیر نوشته شده است.

موضوعات کلی: حقیقت ایمان، مفهوم کفر، لزوم بر حذر شدن

از اطلاق تکفیر، منشأ پیدایش تکفیر در اسلام، ضوابط تکفیر، نحوه معامله با کفار،

دار الاسلام و دار الکفر و...

img40.png^

التطرف والإرهاب في المنظور الإسلامي والدولي، سالم

البهنساوي،

كويت، دار اقرأ، 1427ق. / 2006م.

img41.png^

تطهير المناهج من التكفير، عبدالله

دشتي،

عراق، شبكة الفكر، 1428ق/ 2007م، 81ص.

موضوع این کتاب، شناخت تکفیر و شرک و ارائه راهکارهایی

برای دوری جستن از اندیشه های منجر به تکفیر است. این نوشتار مشتمل بر یک مبحث مقدماتی

و دو فصل با عناوین «حقیقت توحید مشرکان در ربوبیت»، و «آیا مسلمانان هم گرفتار شرک

در الوهیت شده اند»، است. نگارنده، طی این مباحث کوشیده است معیارها و ضابطه های

تکفیر را شرح داده، دلایل راه بردن به سوی تکفیر را برشمرده و راه برون رفت از این

گونه اندیشه ها را شرح دهد. این کتاب توسط نشر مشعر با مشخصات زیر به فارسی

ترجمه و منتشر شده است:

پرهیز از اندیشه های

تکفیری: ترجمه تطهیر المناهج من التكفير. ترجمه کاظم حاتمی

طبری، تهران، نشر مشعر، 1390، 96ص، رقعی.

□

التعددية المذهبية في الاسلام وآراء العلماء فيها.

سیدجلال میرآقایی، تهران، المجمع العالمی للتقریب بین المذاهب الاسلامیه، 1386،

280ص، وزیری.

اصل این کتاب به زبان فارسی است و دربرگیرنده فتاوی

صادره از سوی علمای شیعه، علمای اهل سنت، علمای زندیه، و علمای اباضیه در باب معیارهای

اسلامی و شروط فتواست. فصل چهارم این کتاب با عنوان «پاسخ به کج اندیشان» شامل دو

بخش است: 1- پاسخ آیت الله العظمی مکارم شیرازی به فتوای 38 تن از علمای وهابی

مبنی بر

تکفیر شیعیان و جواز قتل آنان؛ 2- متن نامه آیت الله تسخیری به جمعی از

علماء و اندیشمندان جهان اسلام جهت نظرخواهی در خصوص فتوای فوق و پاسخ علمای جهان

اسلام به نامه ایشان و محکوم کردن فتوای تکفیری عبد الله الجبرین.

نسخه اصلی این کتاب که به زبان فارسی است در سال 1386

با عنوان تعدد مذاهب از دیدگاه فقها و اندیشمندان مسلمان توسط مجمع جهانی

تقریب مذاهب اسلامی منتشر شده است.

img43.png^

التفکیر فی زمن التکفیر: ضد الجهل

والزلیف والخرافه. نصر حامد ابوزید، قاهره، مکتبه مدبولی، 1995م، 400ص؛ عمان (أردن)، دارالمناهج،

1415ق./1995م؛ بیروت، سینا للنشر، 1415ق./1995م، وزیر.

نصر حامد ابوزید در این کتاب، تحلیل مفصلی از

اتهاماتی که به او و روش تحقیقی اش وجود داشته، ارائه کرده است. او برخی از

نقدهایی که در مورد او مطرح شده و یا او را تکفیر کرده اند را آورده و به آن ها پاسخ

داده است. نویسنده مطالبش را در یک مقدمه و چهار فصل سامان داده است. در بخش

نخست، که نزدیک به دو سوم مطالب را در بر می گیرد، تحلیل ها و دیدگاه ها و

نظریات ابوزید درباره حادثه تکفیر و آرای مخالفانش مطرح می شود و در بخش دوم تحت

عنوان ضمیمه اسناد، متن مکاتبات، احکام، دفاعیات و ... مورد اشاره یا استفاده در

بخش نخست، ارائه شده است.

img44.png^

التقریر فی حکم و خطوره التکفیر

والتفجير. سليمان بن عبدالله بن حمود ابالخيل، قدم له وقرظه صالح بن فوزان بن عبدالله الفوزان، رياض،

سليمان بن عبدالله بن حمود ابالخيل، 1430ق./2009م،، 480ص وزيرى.

img45.png^

التكفير: أخطر بدعه تهدد السلام

والوحده بين المسلمين في نيجيريا. إبراهيم صالح بن يونس بن محمد، بي جا، بي نا، 1404ق./1984م،، 194ص.

img46.png^

التكفير: أسبابه، مبرراته. نعمان

عبد الرزاق السامرائي،

بيروت؛ المناره للطباعة والنشر والتوزيع، 1404ق./1984م،، 214ص.

نويسنده در اين كتاب به بررسي اين موضوعات پرداخته

است: ريشه های تکفير نزد پيشينيان، اسباب تکفير در عصر کنونی، بررسي نظريه سيد قطب

در کفر حاکم و کفر جامعه و مبحث خروج از کفر.

img47.png^

التكفير بالشبهات. محمد بن المدني

بوساق، رياض،

جامعه نايف العربيه للعلوم الأمنيّه، 2011م،، 35ص.

□

التكفير بين الافراط و التفریط.

صالح بن فوزان الفوزان،

رياض، دار كنوز اشبيليا، 1430ق./2009م،، 47ص.

img49.png^

التكفير بين حكم الشرع والعاطفه. عبدالهادي

محمد المحمد، ریاض؛

قاهره، مکتبه انوار التوحید، 1434ق./2014م.، 192ص.

در این نوشتار این موارد بررسی شده‌اند: مهم ترین

دلایل ظهور پدیده تکفیر، متون شرعی که درباره کشتار دیگران هشدار می‌دهند، هشدار

به علمایی که حکم به تکفیر دیگران می‌دهند، اهلیت عالم یا مفتی و

کسی که حکم به

تکفیر دیگران می دهد، جایگاه تکفیر نزد مردم.

img50.png^

التکفیر بین الدین والسیاسه.

محمد یونس،

تقدیم عبدالمعطی بیومی، قاهره، مرکز القاهره لدراسات حقوق الانسان، 1419ق. /

1999م.، 107ص.

نویسنده که از پژوهش گران مصری است، در این نوشتار

سابقه تاریخی تفکر تکفیری را بررسی و نقد کرده است. وی در شش فصل گزارشی از

مواجهه علما و اندیشمندان با برخی از جریان های تکفیری بیان نموده است. در این

کتاب در فصول جداگانه قضایای تکفیر حلاج، احمد الخزاعی، طبری و ابن رشد بررسی

شده است.

img51.png^

التکفیر بین العلم والجهل.

فهد بن سعد الزایدی الجهنی،

ریاض، المكتب التعاونی للدعوه والإرشاد وتوعیه الجالیات بالسلی، 2004م، 64ص.

مؤلف معتقد است سبب اصلی یا ظاهرترین سبب که دیگر اسباب

به آن باز می گردد برای تکفیر جهل به معنای کمی علم یا نادانی مطلق است و جهل در

مورد این گونه افراد را بر دو نوع تقسیم کرده: جهل کلی به علم شرعی و جهل نسبی به

جهت ناآگاهی از نحوه به کارگیری قواعد علمی.

التكفير: جذوره، اسبابه، مبرراته. نعمان عبدالرزاق السامرائي، جده، المنار، 1412ق./1992 م، 224ص؛ بيروت، المنار، 1406ق./1986م،

214ص.

این کتاب در ردّ تکفیر سیاسی است و موضوعات کلی آن

عبارت است از: ریشه های

تکفیر نزد پیشینیان، اسباب تکفیر در عصر کنونی، بررسی نظریه سید قطب در کفر حاکم

و کفر جامعه و مبحث خروج از کفر.

img53.png^

التكفير ضوابط الإسلام وتطبيقات المسلمين.

أكرم بركات،

بيروت، دار الامير للثقافه والعلوم، 1435ق./2014م،، 519ص وزيرى.

img54.png^

التكفير عند جماعات العنف المعاصره:

نقد المقولات التأسيسيه. ابراهيم بن صالح

العايد، رياض؛ بيروت، مركز نماء للبحوث والدراسات، 2014م،،

384ص.

img55.png^

التكفير فى الخطاب السلفى: من العقيدته إلى السّياسه.

رؤوف دمق،

رباط (مغرب)، مؤسسه دراسات وأبحاث، 2014م، 25ص.

□

التكفير فى ضوء السنه النبويه. باسم بن فيصل الجوابره، رياض، دار المنهاج؛ جائزه نايف بن عبدالعزيز آل سعود العالميه،

1427ق./2006م،، 215ص وزيرى.

بررسى تكفير با مراجعه به سنت نبوى و سيره صحابه

موضوع اين نوشتار است. نويسنده پس از بيان مفاهيم ايمان و كفر، شرايط و ضوابط

تكفير را بر اساس احاديث نبوى و اقوال علمای سلف بيان کرده است.

img57.png^

التكفير في القرآن و السنه قديما

و حديثا. نعمان عبدالرزاق سامرائي، رياض، مركز الملك فيصل للبحوث و الدراسات الاسلاميه،

1428ق. / 2008م.، 555ص وزيري.

اثرى در ردّ تكفير هاى سياسى و اعتقادى است.

عناوين موضوعاتى كه مورد بحث قرار گرفته اند عبارتند از: برخى از عقايد خوارج، اهل

سنت و عدم تكفير، اسباب تكفير در عصر قديم، اسباب تكفير در عصر جديد، كفر و انواع

آن، ايمان و عمل، نفاق و زندقه، شروط اسلام نزد جوانان تكفيرى، اصطلاح جاهليت و ارتباط

آن با كفر، كفر دولت و جاهليت مجتمع، ارتباط جهل به كفر، ديدگاه ابن تيميه درباره

تكفير، حكم مخالف اجماع، تكفير عام و خواص، برخورد ابن تيميه با مخالفان خود، حكم

مرتكب گناه كبيره، تكفير قصد كننده كفر، حكم منكر صفات خدا، حكم عجز از واجبات و

ديدگاه ابن تيميه درباره خوارج.

img58.png^

التكفير فى ميزان القرآن و السنه.

محمد سعدى،

قاهره، المركز العربى الدولى، 1410ق. / 1990م.، 127ص، رقى.

در اين كتاب، تفكر تكفيرى از منظر قرآن و سنت، نقد و

بررسى شده است. نويسنده با ذكر آيات قرآنى و نيز روايات حضرت رسول صلى الله عليه و آله و سلم

ثابت کرده كه اين پديده خلاف اصول اسلامى است.

تكفير المسلم: شروطه وموانعه. زاهد

يحيى الزرقى،

بغداد، بي نا، 1410ق./1990م، 79ص.

img60.png^

تکفیر المسلمین: الواقع والبدیل.

منیر الکرکری، بی جا،

بی نا، 1988 م، 72 ص.

نویسنده از اهالی فاس و عضو مجلس إرشاد جماعه العدل والإحسان

این شهر است.

img61.png^

تکفیر المعین. عبدالله بن

عبدالرحمن ابابطین النجدی،

تحقیق و تعلیق راشد بن عامر الغفیلی، ریاض، دارالسلف؛ حدیث اکادمی پاکستان،

1413 ق، 48 ص.

این رساله در تایید تکفیر افراد خاص است و در جواب

سوالی درباره تکفیر نوشته شده است. مولف از مفتیان سرزمین نجد بوده و در سال

1282 ق. در گذشته است.

img62.png^

تکفیر المعین عند أئمة الدعوه

النجديه: ضوابطه وشروطه. ساره بنت فراج بن

علی العقلاء، مکه المکرّمه، جامعہ أم القرى، معهد البحوث العلمیه،

1430 ق./2009 م، 126 ص؛ بی جا، بی نا، 1427 ق./2006 م، 99 ص.

التكفير مفهومه، و اسبابه، و ضوابطه،

و احكامه. على بن محمد بن حسن زميل العطيف، رياض، مكتبة الرشد، 1430ق. / 2010م.، 3 جلد.

اصل كتاب، پايان نامه دكترای مولف

می باشد و در ردّ تكفير سياسی است.

موضوعات کلی: عقیده صحیح، توحید،

انحراف از توحید، کلمه توحید، نواقص توحید، اهل ذمه، ظاهره التكفير، جماعت های تكفیری و خطا

در منهج و سلوک.

img64.png^

التكفير؛ نشأته اهدافه ضوابطه. محمد

عطاء الله، بيروت،

دارالعلوم، 2010م، 216ص.

در این نوشتار عوامل پیدایش و بروز تفکر تکفیری در

یک مقدمه و دو فصل بررسی شده است. در مقدمه، مفاهیمی همچون ایمان، خیانت، کفر و ارتداد

به تفصیل مورد بررسی قرار گرفته است. در فصل یکم موضوع تکفیر در ادیان هندو،

یهود، مسیحیت و اسلام به تفکیک بررسی و تحلیل شده است. فصل دوم به ضوابط و حدود

تکفیر و مباحث مرتبط با آن در بین مذاهب اسلامی اختصاص یافته است.

img65.png^

التكفير والتخوين أشهر محاكمات الرأي.

کریم عیسی، بیروت،

بی نا، 2010م، 232ص، رقیعی.

□

التكفير والتكفير المضاد: دراسة.

فایز علی سلهب، دمشق،

دارالفرقد، 2007م، 320ص.

img67.png^

التكفير والارهاب خامات الشرق وصناعه الغرب.

احمد الحسینی، قم،

img68.png^

التكفير والعنف.. والإرهاب. منصور

الرفاعي عبيد، قاهره،

الهيئة العامه لقصور الثقافه، 2014م،، 221ص.

بررسی پدیده تکفیر، افراط گرایی و خشونت و تروریسم

در اسلام از منظر قرآن و سنت موضوع این نوشتار است.

img69.png^

التكفير والهجرة وجها لوجه. رجب

مدكور، مراجعه

و تحقيق على جريشه، قاهره،

مكتبه الدين القيم، 1985م،، 283ص.

□

التكفير و خطورته. مطيع الله دخيل

الله الحربي، مكه

المكرمه، مطيع الله بن دخيل الله الصرهيد الحربي، 1430ق./2009م،، 41ص.

img71.png^

التكفير و ضوابطه. ابراهيم بن عامر الرحيلي، كويت، جمعيه إحياء التراث الاسلامي، 1431ق./2010م،،

366ص؛ دوحه، دار الإمام البخاري، 1426ق./2006م،، 362ص؛ قاهره، دار الإمام أحمد،

1429ق./2009م،، 366ص؛ كويت، غراس، 1430ق./2009م،، 362ص.

این کتاب در ردّ تکفیر سیاسی است. موضوعات کلی که

در آن آمده عبارتند از: مباحث مربوط به ایمان، مبدأ تکفیر بدون دلیل در بین امت، اسباب تکفیر، حقیقت کفر، اطلاقات کفر، شعب کفر، حکم کفر اکبر و اصغر، اصول و ضوابط تکفیر از دیدگاه مذاهب اسلامی، ضوابط تکفیر معین، شروط تکفیر معین و کسانی که حق نظر و حکم به تکفیر دارند.

img72.png^

التكفير وضوابطه. صالح الفوزان، اليمن، دارالآثار، 2004م.

□

التكفير وضوابطه. محمد بن عمر

بن سالم بازمول، قاهره،

بی نا، 1427ق./2007م.، 143ص.

img74.png^

التكفير وضوابطه. منقذ بن محمود السقار، مكة المكرمة، رابطه العالم الإسلامي، 2012م.، 117ص.

در این نوشتار، احکام و ضوابط

تکفیر و ملزومات آن از منظر شرعی بررسی شده است. نویسنده نخست، مفهوم کفر و

تکفیر را از متون دین استخراج کرده و آن گاه دیدگاه علمای

اسلامی درباره تکفیر دیگران را آورده است.

img75.png^

تکفیر + تیشیر = تنصیر،

السید عزالدین ماضی ابوالعزائم، بی جا،

دار الكتاب الصوفی، 2005م

img76.png^

التوبيخ والتشهير بثالوث التفجير

و التكفير رد على المقدسى و ابى قتاده و ابى بصير. ابى عمر اسامه بن عطايا بن عثمان العتيبي، تحقيق اسامه بن عطايا عتيبي، قاهره، دارالكتاب و السنه،

2007م،، 37ص.

□

التوسط والاقتصاد فى ان الكفر يكون بالقول أو العمل

أو الاعتقاد (رساله فى المكفرات القوليّه

من خلال اقوال العلماء). علوى بن عبدالقادر السقاف، قرأها و

قرظها عبدالعزيز بن عبدالله بن باز، رياض، دار كنوز اشبيليا، 1427ق. /2007م،،

132ص.

img78.png^

ثقافه النظام العشوائى: تكفير العقل و عقل التكفير. غالى

شكرى، قاهره،

كتاب الاهالى، 1994م،، 327ص.

img79.png^

ثقافه الوسطيه فى مواجهه التكفير: فصول من الواقع العراقى

المعاصر. احمد عبد الغفور السامرائى، بغداد،

ديوان الوقف السنى، مركز البحوث والدراسات الإسلاميه، 1431ق. /2010م،، 331ص.

الجامع فى الفاظ الكفر: يشتمل على اربعة كتب: الفاظ الكفر

(بدر الرشيد حنفى)، الاعلام بقواطع الاسلام (ابن حجر هيثمى)، رساله فى الفاظ الكفر

(قاسم الخاني)، رساله في الفاظ الكفر (مسعود الحنفى). اعداد مسعود بن احمد حنفى، تحقيق

محمد عبدالرحمن الخميس، كويت،

دار ايلاف الدوليه، 1419ق./1999م، 498ص وزيرى.

img80.png^

جلاء الغمه عن تكفير هذه الامه. عثمان

بن عبدالعزيز بن منصور الناصري، بي جا، بي نا، بي تا.

عثمان بن عبدالعزيز الناصري (درگذشت 1282ق) مفتي و

صاحب قضاوت در شهر سدير در زمان تركي بن عبدالله بود. وي به شدت مخالف وهابيت

بوده و آن ها را

همچون خوارج مي دانسته است. او در اين كتاب به شدت عليه افراطگرایی

تفكرات تكفيري وهابيون كه باعث رنج و محنت براي مسلمين شده، موضع گرفته است.

img81.png^

جماعات التكفير في مصر: الأصول التاريخيه والفكرية. عبد

العظيم محمد رمضان، قاهره،

الهيئه المصريه العامه للكتاب، 1415ق./1995م،، 511ص.

در اين كتاب اصول فكري گروه های

تكفيري در مصر كه برگرفته از افكار حسن البنا و سيد قطب است، بررسی و تحليل شده

است. نويسنده كه از مورخين برجسته تاريخ و جريان های

مصر است، سير تاريخی تكفيرگرایی و خشونت گرایی در دوره های

تاريخی مختلف در مصر را بررسی کرده است.

img82.png^

جماعه التكفير والهجره، فهد

بن محمد القرشي، بي جا،

بی تا، 1428ق.

img83.png^

الجیش والکمین لقتال من کفر عامه المسلمین. محمد

شقرون بن أحمد بوجمه الوهرانی، طنطا،

دار الصحابه للتراث بطنطا، 1412ق./1992م.، 52ص.

این رساله نوشته محمد شقرون بن أحمد بوجمه الوهرانی

(درگذشت 929ق.) است. وی در این رساله از جنبه فقهی و اعتقادی

ص:51

حكم تكفير مسلمان

را بررسی کرده است.

img84.png^

حديث الأصدقاء في التكفير والجهاد. احمد

الأسواني، بی جا،

بی نا، 1405ق./1985م.، 212ص.

□

حرمه تكفير المسلمين و الاساءه الى مقدسات الامه الاسلاميه

في فتاوا و آراء مراجع الدين و العلماء المسلمين الشيعه. پژوهشكده

حج و زیارت، تهران،

نشر مشعر، 1392، 67ص، پالتویی.

اثر حاضر علاوه بر فتاواي مراجع معظم تقليد و

نظريات برخی از اندیشمندان و علمای اسلام، به بررسی اجمالی فتنه تکفیر اهل قبله از

نگاه قرآن، روایات و اندیشمندان اسلامی می پردازد.

img86.png^

حرمه الغلو في الدين و تكفير المسلمين. عرض

و تعليق القصبی زلط، طنطا

(مصر)، دارالصحابه للتراث، 1433ق./2012م، 264ص.

img87.png^

حرمه الغلو في الدين و تكفير المسلمين. ناجح

ابراهیم عبدالله و

علی محمد الشریف، ریاض،

مکتبه العبیکان، 1425ق/2004م، 199ص؛ قاهره، مکتبه التراث الإسلامی، 1422ق./2002م،

199ص.

نویسندگان در این کتاب به بررسی علل پدیده تکفیر و

نیز مظاهر و آثار منفی آن برای جامعه اسلامی پرداخته اند. آنان به شدت با پدیده

غلو و زیاده روی در تکفیر مخالفت کرده و آن را حرام دانسته اند.

img88.png^

حقیقه دعوه الاخوان المسلمین و یلیه سید قطب هو

مصدر تکفیر المجتمعات الاسلامیه، ربیع

عبدالهادی عمیر المدخلی، یمن، دارالامام

احمد، 2012م، 402ص، وزیری.

□

الحکم بغير ما أنزل الله وأصول التکفیر فی ضوء الكتاب

والسنه وأقوال سلف الأمة . ویلیه هزیمه الفکر التکفیری؛ المقالات العنبریه فی تحکیم

القوانین الوضعیه. خالد بن علی بن محمد العنبری، قاهره،

دارالمنهاج، 1423ق./2003م، 350ص؛ ریاض، مؤسسه الجریسی، 1416ق./1996م، 160ص؛

شارقه، الإمارات العربیه المتحدہ، مکتبه الصحابه؛ 1425ق./2004م، 368ص؛ کویت، خالد

بن علی بن محمد العنبری، 1416ق./1996م.

در این کتاب که شامل دو نوشتار مستقل از خالد

العنبری، از نویسندگان فعال اهل سنت در نقد جریان های تکفیری، است، ثابت شده

که اعتقادات و رویکرد های تکفیری ها هیچ نسبتی با قوانین الهی و شرعی ندارد و

برخلاف اعتقادات علمای سلف است. عنوان دو کتاب عبارتند از: 1.

الحکم بغير ما أنزل الله وأصول التکفیر فی ضوء الكتاب والسنه وأقوال سلف الأمة 2.

هزیمه الفکر التکفیری.

img90.png^

حکم النبی و اهل بیته علی الارهاب

و الارهابيين، احمد حسين يعقوب، قم، لسان الصدق، 1427ق.، 352ص وزيری.

پژوهشی قرآنی حدیثی درباره ارهاب

و ترور در شریعت اسلامی است. این بحث با موضوعات دینی محاربه، فساد در زمین و دشمنی

با خدا و رسول صلی الله علیه و آله و سلم مرتبط است. نویسنده با هدف نقد عقاید وهابیت و بررسی جنایات و خرابکاری های

آن ها، به بررسی مصادر و مستندات اسلامی پرداخته است. در باب اول، مفهوم ارهاب را

به تفصیل بیان نموده و در

باب دوم، جنایت افساد و محاربه و ارهاب از نظر شرعی را،

مورد بررسی قرار داده و باب سوم را، به شبهات و تهمت های غریبی ها در انتساب ارهاب

و ترور به اسلام، اختصاص داده است.

□

الحکم و قضیه تکفیر المسلم. سالم البهنساری، منصوره، دارالوفاء، 1415ق. / 1994م.، 315ص؛ کویت،

دارالبحوث العلمیه، 392ص وزیری.

در این نوشتار، اندیشه تکفیر نقد و رد شده است. نویسنده

بعد از بیان تاریخ شکل گیری و فعالیت گروه «جماعت المسلمین» در کشور مصر به معرفی

و نقد و رد اندیشه های این گروه می پردازد. این گروه، جامعه مصر و جوامع اسلامی را

از قرن چهارم هجری تاکنون کافر دانسته و از جامعه اسلامی عزلت گرفته و با آن به ستیزه

برخاستند. در این کتاب بحث مفصلی درباره اندیشه تکفیر صورت گرفته و با استفاده از

مفاهیم قرآن و روایات و منابع اهل سنت این اندیشه نقد و رد شده است. نویسنده، ریشه های

اعتقاد به تکفیر را از زمان خوارج بررسی کرده و نظریات تکفیری ها درباره خروج از

جماعت، کفر حاکمان، کفر مردم، رابطه اندیشه تکفیر با آثار سید قطب، احکام مختلف نسبت

به شرایط سیاسی معاصر و... را در این کتاب تحلیل کرده است و جریان های فکری این اندیشه

را معرفی می نماید.

این کتاب در سال 1388 به کوشش سالم افسری به فارسی

ترجمه و توسط نشر احسان با عنوان «نقد و بررسی اندیشه تکفیر» در 428صفحه و در

قطع وزیری منتشر شده است.

حوار حول مسائل التكفير.

عبدالعزیز بن عبد اللہ بن باز، ریاض،

دار المنہاج، 2013م، 32ص، جیبی.

خطاب التكفير والتحريم والتأثير في القرآن والسنة: دراسه
في إطار القواعد والضوابط اللغويه والأصوليه. قاسم أحمد عقلان، عمان
(اردن)، دار زهران، 2012م، 558ص.

img94.png^

خطر التكفير والإفساد والتفجير. سعيد

بن علي بن وهف القحطاني، بي جا، دارالاسلام، بي تا.

بيان برخی آثار و عواقب تفکر تکفیری موضوع این

نوشتار است.

img95.png^

خطوره تكفير المسلمين،

محمد سعيد رسلان، رياض،

داراضواء السلف المصريه، 1900م.

img96.png^

خطوره التكفير وما يترتب عليه من أحكام.

بيان هيئه كبار العلماء حول

التكفير والتفجير، وفتوى الشيخ عبد العزيز بن باز، وزاره الشؤون الإسلاميه والأوقاف

والدعوه والإرشاد - المملكة العربيه السعوديه، 1420ق.

بیانیه هیئت کبار العلما در هشدار نسبت به خطر تکفیرگرایی

در جامعه اسلامی است. این بیانیه در تاریخ 24/9/1419 صادر شده و در کتاب التبصیر

بقواعد التكفير (نوشته علی بن حسن الاثری، بی جا، الدار الاثریه، 1423ق.)

نیز آمده است.

الخوارج: الأصول التاريخيه لمساله تكفير المسلم. مصطفى

حلمى، قاهره،

دار الأنصار، 1397ق./1977م.، 92ص.

img98.png^

الخوارج طليعه التكفير فى الاسلام: رساله الرد على مسائل

الاباضيه. احمد بن يحيى حسنى علوى، تحقيق

امام حنفى سيد عبدالله، قاهره، دار الافاق العربيه، 1422ق./2004م.، 221ص.

img99.png^

داعيه و ليس نبيا (قراءه نقديه لمذهب الشيخ محمد بن عبدالوهاب فى التكفير). حسن بن فرحان المالكي، عمان، دارالرازي؛ مركز الدراسات التاريخيه، 2004م./1425ق.، 199ص؛ لندن، مؤسسه الوسط للثقافه والإعلام، 1424ق./2003م.، 144ص.

حسن بن فرحان مالكي از دانشمندان اهل سنت و از جمله وهابيون سابق است. او در اين كتاب به نقد سخنان و عقايد پيشواي وهابيان در زمينه تكفير مسلمين و نسبت دادن شرك و كفر به همه كساني كه وهابي نيستند و سخنان او را نپذيرفته، پرداخته است. وي در فصل اول به سراغ نقد كتاب كشف الشبهات كه از مشهورترين و مهم ترين كتاب هاي محمد بن عبدالوهاب است مي رود، و به صورت كاملا روشني آن را نقد مي كند. در فصل دوم به نقد ساير كتب او در مسئله شرك و توحيد مي پردازد. او در فصل سوم به سراغ اين مهم مي رود كه آيا او از مسئله تكفير مسلمين عدول کرده است يا نه؟ سپس بخش عظيمي از تناقضات او را به صورت علمي آشكار مي سازد. در فصل چهارم از موضوع مهم ديگري بحث مي كند كه آيا پيروان او

چشم و گوش بسته همان مسیر تکفیر مسلمین را دنبال کردند و بر اشتباهات او صحّحه نهادند یا به نقد نظریات شیخ پرداختند؟

و سرانجام در فصل پنجم به نقد نظریات دشمنان شیخ می‌پردازد و تندروان را از معتدلان

جدا می‌سازد و خود در صف معتدلان وهابی قرار می‌گیرد.

این کتاب با عنوان «مبلّغ، نه پیامبر: قرائتی انتقادی بر مسلک تکفیری شیخ محمد بن عبدالوهاب» به کوشش یوسف مرتضوی ترجمه و توسط مرکز مطالعات و تحقیقات ادیان و مذاهب در سال 1387 منتشر شده است.

img100.png^

الدامغه لمقالات المارقه: دعاه التكفير والتفجير.

موسی بن عبدالله آل عبدالعزیز، ریاض،

دار البحوث والدراسات المعاصره والتراجم، 1425ق. / 2004م.، 143ص.

img101.png^

درء الفتنة عن اهل السنه.

بکر بن عبدالله ابوزید، قاهره،

دارالفا، 2006م.، 43ص.

img102.png^

الدرر السنیه وثيقه تکفیریه.

لجنه البحوث و الدراسات بالطريقه العزمیه، قاهره، مشيخه الطريقه العزمیه،

2005م.، 160ص.

دعاه لاقضاه. حسن الهضیبی، بیروت، دارالسلام، 1398ق./1977م.، 252ص.

به نظر می‌رسد الهضیبی به تنهایی

این کتاب را تدوین نکرده، بلکه جمعی از شیوخ اخوان المسلمین در رویارویی با اندیشه های

سید قطب و شکری مصطفی (رهبر تشکیلات جماعه المسلمین یا جماعه التکفیر یا جماعه الهجره) با او شریک بوده‌اند. این کتاب از یک سو اسلام حزب‌گرا را

به ریشه های احیایی و غیر مبارز خویش بازگرداند و از سوی دیگر می‌کوشد تا رابطه اسلام‌گرایان

و توده مردم را تصحیح کند. براساس این اندیشه، خطای مسلمان یا سهل‌انگاری‌اش به

برخی واجبات، او را از دین بیرون نمی‌کند؛ چنان‌که وظیفه اسلام‌گرایان تحمیل اندیشه های

خود بر مردم یا نظام سیاسی نیست؛ بلکه وظیفه آن‌ها دعوت به اسلام درست، به شیوه‌ای

نیکوست. به این ترتیب، توده مردم، مسلمان‌اند، هر چند بسیاری از آنان خطا کنند و

عنوان دارالاسلام نیز هم چنان بر چنین سرزمینی باقی می‌ماند. به کارگیری خشونت در

درون جامعه اسلامی نیز با هر توجیه حرام است و برای مسلمان جایز نیست با هر درجه

باوری که به اندیشه‌های خویش دارد، برای اجرای آن، از خشونت بهره‌گیرد.

img104.png^

الرد علی تکفیر الشیعه.

ضیاء المشهدی، قم،

بقیه العتره، 1426ق./1385، 48ص، پالتویی.

دفاعیه ای کوتاه از عقاید و مبانی فکری شیعه در

برابر اتهام تکفیر از سوی وهابیون است. در این کتاب هم چنین نظریات برخی از دانشمندان

اهل سنت در اهمیت و جواز عمل به فقه جعفری آمده است. عمده شبهات وهابیت درباره رد

توسل، زیارت و تبرک و دیگر عقاید شیعه نقل شده و پاسخی به آن ها داده شده

است.

رسائل التكفير في فكر حسن البنا.

سامح عيد، قاهره،

مركز المحروسه للنشر، 1435ق./20014م.، 176ص.

img106.png^

الرساله الثلاثينيه في التحذير من الغلو في التكفير

أو "رساله الجفر في أن الغلو في التكفير يودى إلى الكفر".

أبومحمد عاصم المقدسى، بي جا،

منبر التوحيد والجهاد، بي تا، 502ص.

این کتاب که منتسب به گروه های سلفی - جهادی است،

نوشته یکی از مهم ترین رهبران سلفی های جهادی به نام ابومحمد مقدسی است.

img107.png^

رساله في عدم جواز تكفير المسلم. قرطبه،

مكتبه البلديه، 1998م.

نویسنده این رساله مشخص نیست.

img108.png^

زبدہ التفکیر فی رفض السب والتکفیر. سید

علی الامین،

بیروت، علی الامین، 2009م.، 78ص.

بالمؤتمر. إعداد جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامية،

رياض، جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامية، 1432ق.، 366ص.

img110.png^

سماحه الاسلام و فتنه التكفير.

بيروت، دارالامير للثقافه والعلوم، 1434ق./2013م.، 237ص.

این کتاب شامل مجموعه مباحث و مقالات همایش سماحه الإسلام

وفتنه التكفير (بيروت، تموز 2013م.) است. این همایش به همت

اتحاديه علمای بلاد شام و با همکاری تجمع علمای مسلمین لبنان در بيروت برگزار شد

و حدود شصت تن از علما و اندیشمندان برجسته از 32 کشور جهان در آن حضور داشتند. از

جمله محور های که در این همایش مورد بحث و بررسی قرار گرفتند می توان به این موارد

اشاره کرد: اسلام و تعدد مذاهب؛ تکفیر در طول تاریخ؛ پدیده تکفیر و رنج های جهان

اسلام؛ خوارج و پیدایش تکفیر در جهان اسلام؛ دلایل و عوامل تکفیر؛ بزرگان مذاهب و

مواضع آنان در قبال تکفیر.

img111.png^

سید قطب والنعف والتکفیر: از مہ افکار... ام مشکله قراء؟.

معتز الخطیب، قاهره،

مکتبه مدبولی، 1430ق./2009م.، 175ص؛ قاهره، مکتبه الفلاح، 1431ق./2010م.

این کتاب درباره تکفیر سیاسی است و عناوینی مثل: سید

قطب و مسئولیت تندروی، جماعت های تندرو، اشکال تکفیر، تکفیر و جاهلیت، سید قطب بین

اتهام و دفاع، گواهی هایی درباره تکفیر و معرفت و سلطه در آن بررسی شده است.

□

سید قطب هو مصدر تکفیر المجتمعات الإسلامیه. ربیع

المدخلى، بى جا،

بى نا، بى تا.

img113.png^

شبهات التكفير. عمر بن عبدالعزيز

قرشى، قاهره،

مكتبه الترييه الاسلاميه لاحياء التراث الاسلامى، 1411ق./ 1991م.، 560ص وزيرى.

اين كتاب در ردّ تكفيرى هاى سياسى است كه خود را پيرو

سيد قطب مى دانند. نويسنده با بررسى دلايل و انگيزه هاى پيدائش تفكر تكفيرى،

برخى از شبهات حول تكفير را بررسى کرده است. به عقیده وی فکر تكفيرى از گذشته هاى

دور وجود داشته و با بررسى تاريخ آن مهم ترين دليل در پيدائش آن را تفاوت فهم در

برخى معانى و اصطلاحات دانسته است. وی با استناد به منابع اهل سنت همچون قرآن،

سنت نبوى، اجماع و قياس اين تفكر را رد کرده است.

img114.png^

صفات التكفيريين بين الخوارج: التحذير من التكفير.

سعيد بن محمد بيهى، كويت،

دار اقرأ، 1428ق./ 2008م.، 72ص.

img115.png^

صله الغلو فى التكفير بالجريمه. عبدالسلام

بن عبدالله السليمان، تقديم

عبد العزيز بن عبدالله بن محمد آل الشيخ و صالح بن فوزان الفوزان، بي جا، بي نا،

1426ق./ 2005م.، 441ص.

صواعق السماء على كتاب "الفكر التكفيرى عند الشيعة

حقيقه ام افتراء؟". محمد

على حسن، بى جا،

بى نا، بى تا، 183ص.

img117.png^

صیحه نذیر من فتنه التکفیر. محمد

عمارہ مصطفیٰ، قاہرہ،

مکتبہ الفلاح، 1427ق. / 2007م؛ قاہرہ، مکتبہ الإمام البخاری، 1430ق. / 2009م.

64ص.

این کتاب در ردّ افراطی‌گری در تکفیر نوشته شده و

برخی موضوعات در این باره را بررسی کرده از جمله موضوعات کلی: تکفیر بیهوده و مقابله

اسلام با آن، وحدت امت اسلامی، نظر اهل سنت و جماعت درباره تکفیر، مبالغه‌های

فرقه‌ها در تکفیر، دیدگاه ابن تیمیہ درباره تکفیر.

img118.png^

ضد التعصب. جابر عصفور، قاہرہ،

الهیئۃ المصریہ العامہ للکتاب، 2000م، 464ص وزیری.

جابر عصفور، استاد ادبیات در دانشگاه قاہرہ است. وی

در این نوشتار دلایل پیدایش پدیده تکفیر و نیز آثار و عواقب آن در جوامع اسلامی

را برشمرده است. نویسنده تلاش کرده با ریشه‌یابی این پدیده، عوامل اجتماعی،

سیاسی و فرهنگی که در به وجود آمدن آن دخیل هستند را معرفی کند.

□

ضوابط التکفیر بین الامس والیوم. ضحیٰ

الخطیب، باشراف

رضوان السید و هشام نشابہ، بیروت، دارالبراق، 1428ق.، 243ص وزیری.

این کتاب به بررسی دیدگاه های اندیشمندان اسلامی درباره

ضوابط و موانع تکفیر پرداخته است. موضوعات کلی که در این کتاب آمده عبارتند از: تعریف

کفر و تکفیر، ضوابط تکفیر از دیدگاه فرقه های اسلامی، ضوابط تکفیر از دیدگاه حرکت های

سیاسی اسلامی و آراء معاصرین در مورد تکفیر مسلمین.

img120.png^

ضوابط التکفیر عند أهل السنه والجماعه. سعد

الدین بن محمد الکبیر، بیروت،

المکتب الإسلامی، 1397ق./1977م،، 39ص.

در این نوشتار، ضمن بررسی معنا و مفهوم تکفیر، ضوابط

و شرایط آن از منظر اهل سنت و جماعت بررسی شده است. اسباب و علل تکفیر و آثار و

نتایج آن در جامعه اسلامی از دیگر بحث های این کتاب است.

img121.png^

ضوابط التکفیر عند اهل السنه والجماعه.

عبدالله بن محمد القرنی، مکه، دار عالم الفوائد، 1420ق.، 400ص.؛ بیروت، موسسه الرساله،

1413ق.، 296ص؛ مکه المکرمه، دار عالم الفوائد، 1419ق./1999م، وزیر.

این کتاب در ردّ تکفیر سیاسی است

و این موضوعات در آن بررسی شده است: اصل دین، اصل در ثبوت وصف اسلام برای شخص معین،

حقیقت کفر، کفر رد، انواع کفر، تکفیر معین و شروط و موانع آن، تقیه و اکراه.

□

ضوابط التکفیر فی ضوء السنه النبویه.

نوال بنت عبد العزیز العید، ریاض،

1435ق./2014م،، 72ص.

این کتاب شامل دو بخش است: 1- ضوابط عمومی تکفیر در پرتو

سنت نبوی؛ 2- شرایط و ضوابط و موانع تکفیر افراد خاص (تکفیر معین) در سنت نبوی.

ضوابط التكفير مستقاه من المصادر السلفيه. حسن

بن على بن حسين العواجي، المدينه

المنوره، دار البخاري، 1415ق./1994م، 91ص.

بررسی ضوابط تکفیر با اقتباس از منابع و مصادر سلفیه

است. در این نوشتار، نخست متونی از قرآن و سنت و نیز اقوال علما دال بر هشدار و

تحدیر تکفیر افراد جامعه آمده است. در ادامه، دیدگاه علما در زمینه حکم درباره

تکفیر و هم چنین شروط و موانع تکفیر آمده است.

img124.png^

ضوابط تکفیر المعین. عبدالرحمن

بن ناصر البراک، ریاض،

مکتبه الرشد ناشرون، 1426ق./2005م.، 64ص وزیری.

img125.png^

ضوابط تکفیر المعین عند شیخی الاسلام ابن تیمیه و ابن

عبدالوهاب و علماء الدعوه الاصلاحیه. ابوالعلا راشد

بن ابی العلا الراشد؛ قراه

و قدم له و قرظه صالح بن فوزان عبدالله الفوزان، ریاض، مکتبه الرشد،

1429ق./2008م.، 390ص، وزیری.

این کتاب در ردّ تکفیر سیاسی است و موضوعات کلی که

در آن بررسی شده این ها هستند: شروط تکفیر معین در نظر ابن تیمیه و علمای دعوت؛

شرط قیام حجت در تکفیر معین؛ فرق بین امور ظاهر و امور مخفی در مسئله تکفیر معین؛

انواع الفاظ مکفّره؛ فرق بین تکفیر مطلق و تکفیر معین؛ احوال کفر معین در نظر ابن

تیمیه و محمد بن عبدالوهاب؛ فرقه های باطنی تکفیر شده توسط ابن تیمیه.

img126.png^

الضوابط الشرعیه للتکفیر.

مصطفی بن کرامه الله مخدوم، ریاض،

دار کنوز ایشبیلیا، 1432ق./2011م.، 51ص.

img127.png^

الطریق الی السلطه: التکفیر .. و الارهاب. مدحت

فؤاد، قاهره،

دار النشر هاتییه، 1993م، 143ص.

اصل کتاب پایان نامه کارشناسی ارشد مولف می باشد.

این کتاب در ردّ تکفیر سیاسی و اعتقادی است.

موضوعات کلی: تطرف، غلو، ارهاب، تشدد، عنف، ریشه های

تندروی دینی، تکفیر خوارج، ارتباط جمعیت های تندرو کنونی با افکار خوارج، اسلام دین اعتدال در عقیده و شریعت، آزادی فکر و اعتقاد در اسلام، گواهی غرب به تسامح در اسلام، اعتدال در عقاید و عبادات و معاملات، اسباب انحراف و تندروی در مجتمع اسلامی معاصر، موارد افراط گری، آثار و مظاهر و خطرهای افراطی گری، خطر تکفیر، حقیقت تولی و تبری، عدم جبر بر دخول بر اسلام، کفر ظاهر، تکفیر به معصیت، تکفیر حاکم به غیر ما أنزل الله، تکفیر پیروان محکوم به غیر ما أنزل الله، تکفیر خارج از جماعات مسلمین، نقش دشمنان در گسترش انحرافات و تندروی، راه های علاج، تأثیر ایمان و شریعت در علاج انحراف و تندروی.

ظاهره التکفیر: شبهات و ردود. عبدالفتاح شاهین، بی جا،

دار الإسرائ، 1412ق. / 1991م.، 132ص.

ین کتاب در ردّ تکفیر سیاسی است. برخی موضوعات که

در آن بررسی شده این موارد هستند: خطر تکفیر، اسباب تکفیر، اسباب از بین بردن تکفیر

و پاسخ به شبهات درباره تکفیر دیگران.

img129.png^

ظاهره التکفیر علی ضوء القرآن و السنه الشریفه.

جعفر السبحانی، تهران،

نشر مشعر، 1435ق. / 1392، 119ص.

بررسی پدیده تکفیر از منظر قرآن و سنت نبوی صلی الله علیه و آله و سلم

موضوع این نوشتار است.

ظاهره التكفير فى الفكر الاسلامى: دراسه فى تاريخ التكفير فى

الفكر الاسلامى، و مجتمعه، و مبرراته. مالك مصطفى وهبى العاملى، بيروت،

دارالهادى، 1427ق./2007م.، 368ص وزيرى.

img131.png^

ظاهرة التكفير في المجتمع الإسلامي (من منظور العلوم الاجتماعية

للأديان). عبداللطيف الهرماسي، بيروت،

مركز الجزيرة للدراسات؛ الدار العربية للعلوم، 1431ق./2010م،، 76ص.

دكتور عبداللطيف الهرماسي،

استاد علوم اجتماعي در یکی از دانشگاه های تونس است. وی با نگاهی تاریخی و نیز

از منظر جامعه شناسی مذهبی، به بررسی و تحلیل پدیده تکفیر و عواقب آن در جوامع

عربی - اسلامی به ویژه از ابتدای هزاره سوم پرداخته است. وی معتقد است سلفی گری جهادی،

در فعالیت های خود تعریف رایج میان علمای اسلام که جهان را به دو بخش اسلام و کفر

تقسیم می کنند، توجهی ندارد؛ بلکه با توسعه در مفهوم شرک و کفر، گروه بزرگی از مسلمانان

را نیز از دایره اسلام خارج می کند. از سوی دیگر، آنان در عین حال، رنگی کاملاً سیاسی

به فعالیت های خود می دهند و روش آنان در مبارزه، جهاد است، که برای توجیه آن ناگزیر

باید حکم کفر و ارتداد را برای مخالفین خود صادر کنند.

img132.png^

ظاهرة التكفير في مذهب الشيعة الإمامية الاثني عشرية.

عبدالرحمن محمد سعد دمشقيه، مصر،

مکتبه الرضوان، 2006م،، 128ص.

این کتاب را یکی از سلفیون به نام عبدالرحمن دمشقيه،

از کارشناسان وهابی شبکه های ماهواره ای و از اهالی لبنان، بر ضد شیعیان نوشته

شده و بر اساس ادعایش، پدیده تکفیر را در مذهب شیعه دوازده امامی بررسی کرده

است. نویسنده معتقد است، شیعیان امامی، کسانی را که مخالف نظریه امامت باشند،

تکفیر می کنند.

img133.png^

ظاهرة التكفير وأثرها على النظام السياسي: رؤية إسلامية.

محمد فتحي محمد العتري، قاهره،

دارالمطبوعات الجامعيه، 1433ق. / 2012م.، 402ص.

img134.png^

ظاهرة التكفير وموقف أهل السنه منها. نشأت

عبد الجواد ضيف، قاهره،

وزارة الاوقاف، المجلس الأعلى للشؤون الإسلاميه، 1415ق./1995م،، 63ص.

□

ظاهرة الغلو في التكفير. يوسف

قرضاوى،

قاهره، مكتبه وهبه، 1411ق./1990م،، 96ص؛ قاهره، دار الطباعه والنشر الإسلاميه،

1407ق./1987م،، 102ص.؛ كويت، مكتبه المنار الإسلاميه، 1405ق./1985م،، 96ص.

این کتاب در ردّ تکفیر های اعتقادی و سیاسی نوشته

شده و موضوعات کلی آن عبارتند از: تکفیر غیر مستحق، خطر تکفیر، عبارت علما درباره

تکفیر و... .

این کتاب توسط دو ناشر به فارسی برگردانده شده که

اطلاعات آن ها این چنین است:

- پدیده افراط در تکفیر. ترجمه مسعود

انصاری تالش، تهران، نشر احسان، 1373، 93ص، رقعی.

- پدیده غلو و زیاده روی در تکفیر (کافر گفتن مسلمان،

ترجمه عبدالواحد نهضت فراهی، بی جا، بی تا، پالتویی.

هم چنین در کتاب فتاوی فقهی معاصر (یوسف

قرضاوی،

جلد اول، ترجمه احمد نعمتی، تهران، نشر احسان چاپ اول، 1380) در قالب مقاله ای

به چاپ رسیده است.

img136.png^

ظاهره الغلو فی الدین (الاسباب

- و المظاهر - و العلاج). عبود بن علی ابن درع، ریاض،

دارالصمیعی، 1998م، 414ص وزیری.

بررسی پدیده غلو

در دین و گرایش به سوی تندروی و خشونت و ترور سیاسی در دوران معاصر، موضوع این

کتاب است. هم چنین اسباب این پدیده و راه های درمان آن از نظر نویسنده سلفی کتاب،

که

چهره معتدل و موزونی از اسلام ارائه می دهد، مورد بحث قرار می گیرد. در این کتاب نخست از اسلام به عنوان دین میانه و آسان سخن می رود. سپس از مفهوم غلو در اسلام و ضوابط و انواع و اسباب آن بحث می شود. مهم ترین اسباب غلو به نظر نویسنده عبارت است از: بدعت، جهل، پیروی از هوای نفس، مقدم داشتن عقل بر نص. وی هم چنین به مظاهر جدید و قدیم غلو می پردازد و راه های درمان آن را چنین معین می کند: آموختن عقیده صحیح از سلف صالح و اهل سنت و التزام به این آموزه ها و دوری از اهل بدعت و ضلالت.

img137.png^

العذر بالجهل والرد علی بدعه التکفیر. جمع

وترتیب احمد فرید، قاهره،

دار ابن الجوزی، 1432ق./2011م.، 72ص.

img138.png^

العقل الاسلامی بین سیاط التکفیر و سیات التفکیر.

حسین احمد الخشن، بیروت،

دارالقماطی، 1426ق./2005م.، 222ص، رقی.

نویسنده در کتاب

با بهره گیری از آیات و احادیث و سخنان صاحب نظران، هم چنین با نقد دیدگاه های

تکفیری برخی از مرتجعین، جایگاه اندیشه و موضوع عقل را در اسلام، بررسی نموده است.

وی در کتاب به این مطالب عمده پرداخته است: اصول و ضوابط و مراتب اسلام و کفر، موارد

منشا تکفیر دیگران، ویژگی های تکفیری و انواع و اشکال تکفیر، و سرانجام این که

چگونه با تعصب مقابله شود.

لعقل التكفيرى؛ قراءه فى المنهج الإقصائى. حسين

احمد الخشن، بيروت، المركز الاسلامى الثقافى، 2013م،، 412ص.

در این نوشتار، ضمن بررسی پدیده تکفیر و خطرات آن

برای جهان اسلام، راهکارهایی برای برون رفت از این بحران بیان شده است. بررسی

آرای علمای مذاهب اسلامی درباره تکفیر و جریان های

تکفیری از بخش های مهم این

کتاب است. نویسنده که از شیعیان لبنانی است، توجه ویژه‌ای به روش حضرت امام علی علیه السلام در برخورد با خوارج، به عنوان تکفیری‌های آن دوران، داشته است.

img140.png^

علاج التعصب والتکفیر. بسام الصباغ، دمشق،

ندوه العلماء، 2008م.

سخنرانی مؤلف در سمینار تقریب بین مذاهب اسلامی در

سال 2008 در تهران است. مؤلف با بررسی آسیب‌ها و مشکلات تفکر تکفیری، راه‌هایی برای درمان این پدیده زشت ارائه نموده است.

img141.png^

عمده المقال فی کفر اهل الضلال. حسن بن علی کرکی، تحقیق

سید مهدی رجایی، قم، کتاب خانه حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی، 1429ق،، 230ص،
وزیری.

این کتاب درباره کفر مخالفان ولایت ائمه به علت عدم اقرار

آنان به امامت ائمه اثنی عشر علیهم السلام است. در

این پژوهش، ادله منکران شیعه امامیه و امامان معصوم علیهم السلام در مسئله امامت و خلافت نقل و مورد نقد و ارزیابی قرار گرفته است. نگارنده

ضمن بیان دیدگاه‌های

متعصبانه برخی از علمای افراطی اهل سنت در تکفیر شیعیان تنها به خاطر اعتقاد به امامت

امامان معصوم این گونه لجاجت و عناد را نوعی کفر تلقی کرده و مخالفان و منکران ولایت

و امامت ائمه اثنی عشر را مخلدان در آتش جهنم دانسته است.

img142.png^

عوامل التطرف و الغلو و الارهاب و علاجها فی ضوء القرآن و السنه. خالد

عبدالرحمن العک، دمشق،

دارالمکتبی، 1418ق،، 175ص وزیری.

پژوهشی تاریخی درباره

ماهیت مفاهیم ذکر شده در عنوان و ریشه های آن است که با هدف هشدار دادن نسبت به

آن ها و بیان تبعات خطرناک آن ها و حفظ وحدت اسلامی نوشته شده است.

نویسنده با ذکر عباراتی از قرآن و سنت در بیان مفاهیم حقیقی اسلام، مسلمانان را به برادری، محبت و تساهل و تسامح با مخالفان دعوت می‌کند. وی مواضع تاریخی و سیاسی قدیم و جدید در

این باره و نیز تجربه‌های عملی واقع‌گرایانه را به شیوه‌های نقدی و با استفاده از منابع تفسیری، حدیثی، تاریخی، سیره و کتاب‌های فکری جدید می‌آورد. وی معتقد است که مظاهر غلو و تندروی و تروریسم، احیای دوباره مذهب خوارج است و روشی غیر اسلامی و بلکه بدعتی حرام و انحرافی فکری و عملی خطرناک است که وحدت امت اسلام را تهدید کرده و به فرقه‌گرایی و حزب‌گرایی منجر می‌شود و نیز در مقابل دین صحیح، اکثریت را منبع حق می‌داند. برخی از مباحث کتاب عبارت است از: تحریم پست‌های دولتی، آمادگی روحی و اجتماعی مبلغان مسلمان، حقوق بشر در اسلام، صدقه و زکات.

img143.png^

عون الحکیم الخبیر فی الرد علی کتاب دحض شبهات أهل التکفیر والتفجیر.

أبی المنذر الحرّبی،

تقدیم ابو محمد المقدسی، بی‌جا، دار الجبهه، 1430ق./2009م.

این کتاب در

دفاع از تکفیر و در ردّ کتاب البرهان المنیر فی دحض شبهات اهل التکفیر والتفجیر

(نوشته عبدالعزیز بن ریس الریس، ابوظبی، دارالامام مالک؛ ریاض، دارالبینه، 1427ق./2006م.)

است. عبدالعزیز الریس در کتابش ادله و استنادات هفت موضوعی را که حامیان تکفیری‌ها

در دفاع از اعمالشان، بیان می‌کند نقد کرده است. این موضوعات عبارتند از: تکفیر حاکمان،

القای شرعی بودن جهاد، شبهات استحلال و انحراف تکفیری‌ها درباره آن.

img144.png^

العنف والین، قضیه التکفیر. فرحان الکسم، تقدیم

جودت سعید، دمشق، دارالمحبه، 1414ق./1993م.، 98ص.

الغلو في التكفير بين أهل السنه والجماعه وغلاه الشيعه الاثني عشرية. خالد

بن احمد الزهراني، رياض،

مركز الفكر المعاصر، 1431ق.، 100ص.

در این کتاب دیدگاه‌ها و اقوال علمای اهل سنت و شیعه

درباره تکفیر جمع‌آوری و بررسی شده است. این اثر در سه فصل تنظیم شده است: در

فصل نخست، خطرات تکفیر برای جامعه اسلامی بیان، بررسی شده است. فصل دوم درباره

ضوابط و قواعد تکفیر از منظر اهل سنت است و در فصل سوم اقوال و دیدگاه‌های برخی

از علمای شیعه درباره تکفیر مخالفین آمده است.

img146.png^

فتاوی العلماء فی تحریم تکفیر المسلمین.

زین العابدین شابعدادی، قم،

بنیاد معارف اسلامی، 1420ق.، 32ص، جیبی.

اثر حاضر شامل فتاوی مفتی اتحاد علماء الصوفیه اهل سنت

در پاکستان درباره تکفیر مسلمانان است. ایشان در پاسخ به سؤال مربوط به تکفیر مسلمین،

با اشاره به دیدگاه شیخ شلتوت، این عمل را جایز نمی‌داند. وی از آیات قرآن و روایات

رسول اکرم صلی الله علیه و آله و سلم استفاده کرده است. او تصریح می‌کند که صوفیه اهل

سنت و شیعیان امامی، جزو فرقه‌های مسلمانان به شمار می‌آیند. در این کتاب فتاوی

برخی دیگر از علمای اهل سنت نیز درباره تکفیر آمده است.

img147.png^

فتاوى العلماء الكبار فى الإرهاب والتدمير وضوابط الجهاد

والتكفير ومعامله الكفار. احمد سالم المصرى، رياض،

دارالكيان، 1426ق./2005م، 506ص.

فتح العلی الکبیر بیان مسائل الایمان و الرد علی شبہات التکفیر. اعداد

ابی عبداللہ عادل بن نصر العتامنی، قاہرہ،

دار التقوی للنشر و التوزیع، 2010م.

img149.png^

فتن التکفیریین (العرب الماصرین). بسام

الصباغ، دمشق،

دارالبشائر، 1431ق/2010م، 256ص وزیری.

این کتاب جزء دوم و در ادامه

کتاب بلاء التکفیر از همین نویسنده است. این کتاب در ردّ تکفیری های

سیاسی و تاریخ آنان نوشته شده است.

موضوعات کلی: گروه های تکفیری در

کشور های عربی، تاریخ تکفیر در عصر کنونی، فکر تکفیری سید قطب، امراض اخوان المسلمین،

مشهورترین گروه های مسلحانه تکفیری بعد از حسن البنا، گروه تکفیری و هجرت، گروه جهادی،

گروه حزب التحریر در مصر، انحراف حرکت اسلامی در الجزایر، حنابلہ و تکفیر، طالبان

و القاعده، سلفیت و وهابیت، گروه فتح الاسلام و جند الشام و...

img150.png^

فتنه التکفیر. احمد کریمہ، قاہرہ،

مکتبہ الایمان، 2013م، 144ص.

img151.png^

فتنه التكفير؛ فتاوى حول التكفير والحكم بغير ما انزل الله. محمد

ناصرالدين الالبانى، تقرىظ

عبدالعزيز بن عبدالله بن باز و محمد بن صالح العثيمين، تعليق محمد بن صالح العثيمين

و يليها فتاوى حول التكفير و الحكم بغير ما انزل الله / لمحمد بن صالح العثيمين، و

عبدالله بن عبدالرحمن الجبرين، و لجنة الدائمه للبحوث العلميه و

علی بن حسین ابولوز، اعداد علی بن حسین ابولوز، ریاض، دار ابن خزیمه،

1418ق./1997م.، 152ص.

این نوشتار متن سخنرانی مولف است که در آن به نقد افکار

سید قطب در تکفیر حاکم و تکفیر جامعه پرداخته و دیگر معاصران او از علمای وهابی بر

آن مهر صحت نهاده و سخنانش را در این زمینه تأیید کرده اند.

img152.png^

فتنه التکفیر بین

الشیعه والوهابیه والصفویه. محمد عماره، قاهره،

وزاره الاوقاف المصریه، المجلس الاعلی للشؤون الاسلامیه، 2006م، 120ص؛ قاهره،

دارالسلام، 1430ق.، 188ص.

دکتر محمد عماره با انتشار این کتاب، سر و صدای زیادی در شماری از رسانه های

مصر به پا کرد و در پی آن وزیر اوقاف مصر مجبور شد دستور دهد تمام نسخه های

کتاب از کتاب فروشی ها جمع شود و نویسنده هم ناگزیر با اندکی اصلاح، کتاب را دوباره چاپ کرد.

هدف اصلی نویسنده بیان این موضوع است که دین اسلام به موعظه حسنه، دعوت

به خیر و پرهیز از شر تاکید فراوان دارد و می گوید: مسلمانان حق دارند به

نصیحت یکدیگر بپردازند اما حق ندارند به تکفیر همدیگر همت گمارند. نویسنده در راستای

ایجاد وحدت مسلمانان توصیه هایی می کند. وی مطالبش را ذیل این عناوین سامان داده است: 1. همگان به دنبال وحدت؛

مسلمانان کجایند؟؛ 2. تقریب و همبستگی؛ 3. توجه به میزان آگاهی مخاطبان؛ 4. گفتمان

فتنه التكفير والحاكمية. محمد

بن عبدالله الحسين، رياض،

محمد بن عبدالله الحسين، 1416ق./1996م، 127ص.

img154.png^

الفريضة الغائبه. محمد

عبدالسلام فرج، بی جا،

بی نا.

محمد عبدالسلام فرج، رهبر جماعه الجهاد، این رساله را براساس فتاوی ابن تیمیه نوشت. این کتاب یکی از مهم ترین کتاب های مورد قبول سلفیه جهادی است. وی مهم ترین دیدگاه هایش را در ذیل موضوعاتی مثل دارالکفر و دارالاسلام، ارتداد حاکمان عصر، مقایسه بین حاکمان مغول و حاکمان عصر، حکم کمک به افراد مرتد، حکم مسلمانان فراری از لشکر تاتار، احکام جنگ با مغولان، مجازات ترک جهاد و شبهات فقهی درباره جهاد با مغولان مطرح کرده است. محور سخن در همه مباحث فوق «کفر و جهاد با کفار» است. به نظر محمد عبدالسلام فرج هرکس از اوامر جاهلان و سنت های کافرانه مغولان پیروی کند، از دوستان آن ها خواهد بود، اگرچه مسلمان باشد.

محمد عماره این

کتاب را نقد و بررسی کرده و با عنوان کتاب اصلی «الفريضة

الغائبه» توسط انتشارات دارالوحده

منتشر کرده است.

img155.png^

الفصول المهمه فی معرفه الائمه، سید عبدالحسین شرف الدین، تحقیق و تعلیق حسین

الراضی، بیروت، مؤسسه البلاغ، 1423ق/2002م، 667ص.

شیخ نوح حنفی در سخنان خود، شیعه را تکفیر و جواز قتل آنان را صادر کرد و

سید شرف الدین موسوی در پاسخ به وی کتاب نفیسی با نام «الفصول المهمه فی تالیف الامه» نگاشت و در آن بر برادری همه مسلمانان تاکید ورزید. در واقع کتاب الفصول

المهمه سید شرف الدین را که از نویسندگان بزرگ شیعه است، می توان پاسخی به تفرقه افکنان

در میان امت اسلام دانست. مولف در این کتاب پر محتوا با آوردن احادیث صحیح از مجموعه های

حدیثی معتبر اهل سنت و با ذکر فتواهای فقیهان مشهور گذشته و احیانا معاصر عالم

اسلام، فتوای آن شیخ تکفیرگر را به نقد علمی و نقض تاریخی کشیده و سرفصل های

ذیل را مورد بررسی قرار داده است: علم و اسلام و ایمان و ارزش نهاد

دینی، برادری

شیعه و سنی و اهل نجات بودن موحدان، فتواهای دانشمندان سنی مبنی بر نجات اهل توحید و شواهد دیگر آن، بشارت های سنت برای شیعه، نمونه هایی از اجتهاد در برابر نص، بررسی فتواهای تکفیر، نقش دروغ سازان در تفرقه افکنی و انگیزه های تفرقه افکنی. این کتاب تاکنون دو بار ترجمه شده است از جمله با عنوان:

1. مباحثی

درباره وحدت اسلامی، ترجمه الفصول المهمه فی تالیف الامه، ترجمه سید ابراهیم سید علوی، تهران، نشر مطهر، 1380، 310ص.

2. در راه

تفاهم، ترجمه محمد یزدی، قم، آزادی، بی تا، 288ص.

img156.png^

فکر التکفیر: قدیما و حدیثا و تبرئه اتباع مذهب السلف من الغلو و

الفکر المنحرف. عبدالسلام بن سالم بن رجاء السحیمی، قاهره،

دار الامام احمد، 1426ق./ 2005م.، 296ص.

این کتاب در ردّ تکفیر های سیاسی است و در آن این

موضوعات بررسی شده است: دیدگاه وهابیان درباره تکفیر حاکم و جامعه، بررسی افکار اخوان

المسلمین و سید قطب در مسئله تکفیر و دیدگاه علمای اهل سنت درباره اخوان المسلمین.

□

الفکر التکفیری عند الشیعه... حقیقه ام افتراء؟:

دراسه موثقه جعلت من مرویات الشیعه و تقریرات علمائهم اساسا و محورا لها فی اماطه

الثام عن هذه القضية الخطيره. عبدالملك بن عبدالرحمن

الشافعي، تقديم

محمد عبدالمنعم البري، اسماعيليه (مصر)، مكتبه الامام البخاري، 1427ق./2006م.

272ص.

در اين پژوهش نويسنده ادعا کرده، تفکر تکفيري را در

مذهب شيعه بر اساس روايت و ديدگاه هاي علمای آن بررسی کرده است. وی با ادعا های

واهی، اتهام تکفيرگرایی را به شيعه وارد کرده است.

img158.png^

فی مواجهه تکفیر. محمد السید

عید، قاهره،

مؤسسه دارالهلل، 1435ق./2014م.، 188ص.

این کتاب در حوزه تکفیر های

سیاسی نوشته شده است. نویسنده به بررسی آثار سیاسی - اجتماعی این پدیده در جوامع

عربی و اسلامی پرداخته است. آقای محمد السید عید، ضمن بررسی دیدگاه اسلام در این باره

به انتقاد از گروه های تکفیری در پوشش قرار دادن قرآن و سنت برای فعالیت هایشان

پرداخته است. وی با استناد به منابع و مراجع مستند و قابل اعتماد و با استناد

به قرآن و سنت و دیدگاه فقها به نقد و رد ادعا های حامیان تکفیری در حال حاضر

پرداخته و در نهایت ثابت می کند که اسلام دین مدارا، صلح و محبت است و نه یک دین

ترور و خشونت.

img159.png^

فیصل التفرقه بین الاسلام و

الزندقه. محمد بن محمد غزالی (450 - 504ق)، قاهره، مطبعة الترقی، 1319ق.، 91ص؛ تحقیق سلیمان

دنیا، قاهره، دار احیاء الکتب العربیه، 1381ق.، 222ص؛ بیروت، دار الحکمه،

1407ق.، 126ص.

گروهی از اندیشمندان عصر غزالی

وی را تکفیر کرده و طعن بی دینی به او زده اند، وی این رساله را در پاسخ نسبت های

آنان به یکی از مریدان نگاشته و پیرامون حقیقت کفر و ایمان از دید فلسفی بحث کرده

و به پاره‌ای از روایت‌ها نیز اشاره می‌کند و ساحت خود را از بی‌دینی مبرا می‌داند.

مباحث کتاب را موضوعاتی چون: مراتب وجود و نمونه‌های آن، معنای دروغ‌انگاری شارع،

قانون تأویل، اسباب تکفیر، علل و مراتب کافر شدن دیگران، مآخذ شرعی تکفیر و... تشکیل

می‌دهند.

این کتاب در سال 1391 با عنوان

فیصل التفرقة به کوشش محمدعلی خالدیان به فارسی ترجمه شده و توسط

انتشارات آراس سنندج در 90 صفحه منتشر شده است.

img160.png^

قالوا إنما نحن مصلحون: جهل - غلو - تكفير - تفجير. عبد الرحمن بن علي بن محمد العسكر، رياض، مؤسسه الجريسي، 1425ق./2005م،، 160ص.

img161.png^

قضايا اسلاميه: الاجتهاد و تنوع الراى، التكفير بلا دليل!، المساجد لله وحده. جمال الدين محمود، قاهره؛

وزاره الاوقاف المجلس الاعلى للشئون الاسلاميه، 1981م،، 103ص.

img162.png^

قضيه الايمان والتكفير فى آراء فرق المسلمين.

محمود سالم عبيدات، بيروت،

مؤسسه الرساله دارالبشير، 1419ق./

1999م،، 243ص.

□

قضيه التكفير بين اهل السنه و فرق الضلال فى ضوء الكتاب والسنه.

سعيد بن على بن وهف القحطاني، راجعه

صالح بن عبدالله الفوزان، رياض، مؤسسه الجريسي للتوزيع، 1417ق./1996م،، 216ص.

اين كتاب توسط وهابيان در ردّ تكفير ديگران نوشته شده

است. موضوعاتى كه در اين كتاب مطرح شده عبارتند از: مفهوم كفر، خطر انحراف از روش

شرعى در تكفير، مذهب اهل سنت و جماعت در تكفير، انواع كفر، اسباب تكفير، حكم حاكم

به غير ما أنزل الله، آراء درباره تكفير اهل قبله.

img164.png^

قضیه تکفیر فی الفقه الإسلامی. احمد محمود کریمه، بی جا،

بی نا، 1996 م، 325 ص.

img165.png^

قضیه تکفیر فی الفکر الاسلامی. محمد سید احمد

المسیر، قاهره،

دارالطباعة المحمدیه، 1416 ق./ 1996 م، 133 ص.

این کتاب به بررسی نظر خوارج و تکفیری های سیاسی در

تکفیر پرداخته است. از جمله موضوعاتی که مورد بحث قرار گرفته این موارد هستند:

حکم مرتکب به گناه کبیره، بررسی آیه (حکم نکردن به ما أنزل الله)، حکم به کفر، حکم

به آثار دنیوی و اخروی، مفهوم حاکمیت، حکم به تکفیر بر فرقه های اسلامی، بررسی حدیث

افتراق امت، شرح حدیث توسط علما و.... .

□

قواعد تکفیر عند أهل السنه والجماعه: ابن تیمیه نموذجاً.

محسن عبدالحمید، عمان

(اردن)، دارالفرقان، 2009 م، 120 ص.

img167.png^

قواعد فی تکفیر. عبدالمنعم مصطفی حلیمه (ابوبصیر)،

عمان، دارالبشیر، 1415 ق./ 1995 م، 230 ص.

این کتاب منتسب به گروه های سلفی جهادی و در تأیید

تکفیر است. نویسنده، که خود وابسته به گروه های تکفیری است، قواعد تکفیر دیگران

را آورده است.

img168.png^

قواعد وضوابط التكفير والعذر بالجهل. خالد

فوزى عبدالحميد، المدينه

المنوره، مكتبه أضواء المناره، 1412ق./1991م،، 32ص.

img169.png^

القول المبين فى براءه سيد قطب من تكفير المسلمين.

جمع و ترتيب و تعليق جمال بن السيد بن رفاعى الشايب، راجعه

و قدم له اسماعيل محمد مصباح النشار، مصر، مكتبه اولاد الشايب، 1434ق،، 304ص.

□

القول المبين فى حكم تكفير المؤمنين.

ابوبكر الجزائرى، اسكندريه،

دارالبصيره، 1435ق./2014م.

img171.png^

كتاب البحث عن ادله التكفير والتفسيق.

ابوالقاسم البستى اسماعيل بن على بن احمد الزيدى، تحقيق

و دراسه امام حنفى سيد عبدالله، قاهره، دارالآفاق العربيه، 1427ق./2006م،، 254ص

وزيرى؛ تحقيق و تقديم ويلفرد مادلونك، زاينه اشميتكه، قاهره، مكتبه الفلاح،

1427ق./2007م.؛ تحقيق و تقديم ويلفرد مادلونك، زاينه اشميتكه، بيروت؛ بغداد؛

منشورات الجمل، 1430ق./2009م،، 173ص؛ كولونيا، ألمانيا، منشورات دار الجمل،

1430ق./2009م،، 174ص؛ تحقيق زاينه اشميتكه و ويلفرد مادلونك، تهران، مركز نشر دانشگاهى،

پژوهشی درباره تکفیر و تفسیق از دیدگاه کلامی معتزله و اشاعره

است. کفر و فسق از جمله مسائلی است که در علم فقه و بیشتر در علم کلام مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد. به اعتقاد نویسنده، کفر و فسق در علم کلام غیر از کفر و فسق در علم فقه است. به باور وی، در علم کلام، تشبیه و تجسید درباره خداوند به اجماع کفر است، ولی نظریات کلامی درباره مصداق کلامی این دو یکسان نیست و هر فرقه‌ای به گونه‌ای از آن تعریف ارائه کرده است. از این رو، وی بعضی از دلایل معتزلیان که بر اساس آن جبریان را کافر می‌پندارند بی‌اساس می‌داند.

سرفصل‌های کتاب عبارت‌اند از: کفر و فسق، آیا تعیین مصداق کفر و فسق واجب است؟ ویژگی

کفر، دلالت‌های کفر، قول به تشبیه، خارج شدن از توحید و قول به تقسیق.

این کتاب هم‌چنین در ایران با مشخصات زیر منتشر شده است:

کشف البهتان: الإخوان المسلمون: وقائع العنف

وفتاوی التکفیر. عبدالرحیم علی، قاهره،

دار الرفاعی للطباعة، 1431ق./2010م.، 1158ص.

img172.png^

کلمات فی المنهج و ضوابط فی التکفیر و الحكم علی الناس. هشام

محمد سعید برغش، اسکندریه،

دار الصفا و المروه- الإسکندریه، 1427ق.

بررسی

شرایط و ضوابط تکفیر افراد جامعه موضوع این نوشتار است. نویسنده پس از بیان

تعاریف ایمان و کفر، موانع تکفیر را بر اساس دیدگاه علمای اهل سنت بیان کرده

است.

img173.png^

کلمه تذکیر بمفاسد الغلو فی التکفیر.

علی بن حسن عبدالحمید الحلبي الاثری، عمان

(اردن)، الدار الاثریه، 2003م، 65ص.

در این کتاب برخی عواقب و نتایج فتنه تکفیر در دنیای

معاصر و آثار اعمال گروه های تکفیری به ویژه در تخریب اماکن متبرکه بررسی شده

است.

img174.png^

لا تکفیر فی القرآن. غالب حسن الشابندر (السوید)، بیروت، دارالهادی، 1430ق، 203ص.

نویسنده که از پژوهش گران عراقی است، در سه بخش

موضوع تکفیر را بررسی نموده است. در دو بخش اول، تکفیر از منظر آیات قرآن کریم بررسی

و ادله قرآنی مبنی بر تحریم تکفیر مسلمین آورده شده است. در بخش سوم، تکفیر از

منظر دمکراسی و مردم سالاری و حقوق شهروندی مورد بررسی و تحقیق قرار گرفته است.

img175.png^

لماذا و کیف يتحول الاختلاف الفکری الی تکفیر او زندقه

او قتل او صلب او جلد او نفی او حبس او اتهام ..؟ التفکیر والتکفیر. احسان

توفیق بعدرانی، دمشق،

وزاره الاعلام؛ مطبعه الحمامی، 1429ق، 2 جلد.

نویسنده که از پژوهش گران سوری و مدیر مرکز حفظ قرآن

«الأسد» سوریه و نیز عضو شورای ریاست مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی است در این

نوشتار به بررسی دلایل شکل‌گیری تفکر تکفیری پرداخته است. وی معتقد است محکوم کردن و نسبت کفر و الحاد به فقها و دانشمندانی که اختلاف نظر، فکر و عقیده با حاکمان داشته‌اند، سابقه‌ای تاریخی دارد که دوران ابن رشد، شاهی بر این مدعاست. نویسنده هم چنین به بررسی خطرات و عواقب اندیشه تکفیری در جامعه اسلامی پرداخته است.

img176.png^

المتطرفون خوارج العصر. عمر عبدالله كامل،

قدم

له يوسف القرضاوى، بيروت، بيسان، 2002م،، 318ص.

img177.png^

مجتمعنا المعاصر بين الايمان الحائر والتكفير الجائر.

محمد بن ابراهيم شقره، عمان

(الاردن)، المكتبة الاسلاميه 1991م،، 214ص.

نويسنده، انگیزه خود را از نگارش این کتاب، آشنا کردن

مسلمانان با منهج درست علمى در بررسى مسائل و حل مشكلات و به خصوص درباره معضل

تكفير بيان کرده است. او در بخشى از کتاب آورده است: انسان وقتى شهادتین را به زبان

آورد و در قلبش بدان صادق بود و اعتقاد جازم به آن داشت و به تمام حقوق آن ايمان

آورد در این صورت مؤمن است حتى اگر هم تمام گناهان آشکار و پنهان را انجام دهد؛ مادامى

که انکار و جحود با گناهان همراه نشود.

img178.png^

المحكم و المتشابه فى التكفير والجهاد، محمد

بن عمر بن سالم بازمول، قاهره،

دار الاستقامه، 1429ق، 419ص.

این نوشتار در ردّ تکفیر سیاسى نوشته شده و در آن

این موضوعات بررسى شده است: احکام تکفیر، حکم تکفیر، ضوابط تکفیر و شروط آن، انواع

كفر، پاسخ استدلال به آیات متشابهات در مسئله تكفير.

img179.png^

مسائل التكفير عند جماعات العنف المعاصره. ابراهيم

بن صالح العايد، مدينه

منوره، جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلاميه، 2004م.

img180.png^

مشكله التسرع فى التكفير و ما يترتب عليه من دمار

و فساد الاسباب و العلاج و جهود المملكه العربيه السعوديه فى حلها. اسامه بن عطايا بن عثمان العتيبي، شارجه، مكتبه الاصاله و التراث، 1430ق./2009م؛ ابوظبى، مكتبه

الأصاله و التراث، 1429ق./2009، 679ص.

در این کتاب ضمن هشدار درباره

خطر پدیده تکفیر در جهان اسلام، پیشنهادهایی برای رهایی از این بحران عرضه شده

است. در این کتاب این موارد بررسی و بیان شده است: اطلاعیه های علما درباره محکومیت

عملیات انفجاری و انتحاری و تکفیر، بیانیه علمای ازهر در مورد عملیات تروریستی، بر

حذر شدن از تکفیر مسلمانان بدون حق، ضوابط تکفیر، شروط تکفیر و موانع آن، اسباب تسرع

در تکفیر و راهکارهای علاج آن، شبهات تکفیری های افراطی و پاسخ به آن ها، معنای طاغوت

و کفر ورزیدن به آن.

□

مصباح الظلام فى الرد على من كذب الشيخ الإمام ونسبه إلى تكفير أهل الإيمان

والإسلام، عبداللطيف بن عبدالرحمن بن حسن آل الشيخ، تقریظ

صالح بن عبدالعزيز، تحقیق عبدالعزيز بن عبدالله الزیر، ریاض، دارالهدایه، بی تا،

400ص.

این کتاب را یکی از نویسندگان

وهابی در ردّ کتاب جلاء الغمّه عن تکفیر هذه الأمه نوشته عثمان بن منصور

الناصری نوشته است. نویسنده کتاب جلاء الغمّه، به شدت علیه افراط گرایی تفکرات

تکفیری و هابیون که باعث رنج و محنت برای مسلمین شده، موضع گرفته است.

مصر القادمه بين التغريب و التكفير. رفيق حبيب، قاهره،

دار الشروق، 1996م.

در این کتاب مجموعه ای از مباحث سیاسی و اجتماعی

درباره مصر ارائه شده است. از جمله مهم ترین موضوعاتی که نویسنده درباره آن

مباحثی را عرضه کرده، پدیده تکفیر در جامعه مصر و عواقب و آثار آن است.

img183.png^

مصرع التصوف، او، تنبيه الغبی الی تکفیر ابن عربی و تحذیر العباد من

اهل العناد. برهان الدین ابراهیم بن عمر البقاعی، تحقیق

و تعلیق عبدالرحمن الوکیل، قاهره، مطبعه السنه المحمديه، 1953م، 276ص؛ ریاض، رئاسه

إداره البحوث العلمیه والإفتاء، 1413ق./1993م، 246ص.

img184.png^

مظاهر الاخطاء فی التکفیر و التفسیق: اسباب ذلك و علاجه.

صالح بن غانم السدلان، ریاض،

دار بلنسیه، 1418ق./1988م، 88ص.

این کتاب در ردّ تکفیر های سیاسی نوشته شده است.

نویسنده در همین زمینه مباحثش را ذیل این عناوین سامان داده است: منشأ فکر تکفیر

اشتباهی، نقش علما و والیان امور در جلوگیری از این فکر، صاحبان فکر تکفیری اشتباه،

مظاهر غلو داعیان تکفیر، منشأ خطا در تکفیر، قواعد و ضوابط حکم به تکفیر، اسباب وجود

مظاهر تکفیر و علاج خطای در تکفیر.

img185.png^

المغیر علی شبهات أهل الأهواء و أكاذیب المنکر علی کتاب

التکفیر. ابراهیم بن صالح بن یونس الحسنی، قاهره،

بی نا، 1406ق./1986م، 584ص.

img186.png^

مفهوم الجاهلیه و علاقته بالتکفیر: درسه تقویمیة.

احمد بوعود، بیروت، دارالسلام، 1434ق. / 2013م.، 64ص، جیبی.

در این کتاب، چرایی و چگونگی ارتباط بین گروه های

اسلامی که به جهالت مشهورند و پدیده تکفیر بررسی و تحلیل شده است. هدف این کتاب

یافتن راهکارهایی برای برون رفت از این بحران برای جامعه اسلامی است.

img187.png^

من أصول السنه: ضوابط فى التكفير، بدعه التوقف والحكم بغير ما أنزل. ابو محمد

مجدى بن حمدى بن أحمد، رياض،

مطبعة النرجس، 1421ق./2000م،، 221ص.

img188.png^

من تاريخ تكفير التكفير فى الاسلام. يوسف ابراهيم

الجهمانى، دمشق،

دار حوران، 1424ق./2003م،، 185ص.

در اين كتاب، تاريخ تكفير در جامعه اسلامى بررسى و

نمونه‌هاى معرفى شده است. تكفيرهاى كه نويسنده به بررسى حوادث آن‌ها پرداخته

مربوط به اين اشخاص است: ابن رشد، على عبدالرزاق، طه حسين، نجيب محفوظ، نصر حامد

ابوزيد، ليلى عثمان، سيد القمنى، عبدالصبور شاهين، ممدوح عزام، نوال السعداوى،

حيدر حيدر و فاروق حسنى.

img189.png^

من جهود العلامة الألبانى فى نصح جماعه التكفير.

أجاب عنها محمد ناصر الدين الألبانى، اعنتى

بتحقيقها ونشرها المشارك فى طرح المسائل أبى هاشم إبراهيم بن منصور الهاشمى الأمير،

سامى بن أحمد بن عبد العزيز خياط، بيروت، مؤسسه الريان ناشرون، بى تا.

در اين كتاب به تلاش هاى محمد ناصرالدين البانى در

اصلاح رويه گروه هاى تكفيرى اشاره شده و برخى از اعتقادات او در نقد تكفيرى ها

را بیان کرده است. البانی معتقد است: مسئله تکفیر به طور عمومی (نه برای حکام تنها؛ بلکه برای ملت ها و رعیت ها نیز) یک فتنه بسیار بزرگی است که باعث ایجاد آن، خوارج بوده است و متأسفانه برخی از داعیان، گاهی با نام قرآن و سنت پا را فراتر از دستور های قرآن و سنت می گذارند و دچار فتنه تکفیر می شوند.

img190.png^

المنقذ من التطرف والارهاب: تكفير الحكام والدول بين البحث العلمي و

الارهاب الفكري. خالد بن علي محمد العنبري، قاهره،

مناره الاسلام، 1435ق./2014م،، 299ص.

این کتاب در راستای هشدار جامعه اسلامی به خشونت و تروریسم

و گسترش جریان های تکفیری نوشته شده و نویسنده تلاش کرده روش و فهم تکفیری ها در

تکفیر حاکمان و دولت ها را نقد و بررسی کند. مولف بیان داشته به اعتقاد اکثر علما،

تکفیر حاکمان بدون توجه به اعتقادات آن ها، برخلاف روش و سیره نبوی است و به

نوعی پیروی از اعتقادات خوارج است. وی تحریف معانی اعتقادات دینی همچون ایمان و کفر

را از بازی های اصحاب تکفیری دانسته و نسبت به آن هشدار داده است. این کتاب در سه

باب تنظیم شده است: تکفیر حاکمان، تکفیر دولت ها، خطر تکفیر و انواع و ضوابط آن.

نویسنده این کتاب از اساتید سابق دانشگاه های بزرگ سعودی است و به شدت بر ضد جریان های تکفیری است.

img191.png^

منهج ابن تیمیه فی مسأله التکفیر.

عبدالمجید بن سالم بن عبدالله المشبعی، ریاض،

اضواء السلف، 1418ق./1997م،، 2 جلد.

این کتاب درباره میزان در تکفیر های اعتقادی از دیدگاه

ابن تیمیه است. از این رو این موضوعات بررسی شده است: ماهیت ارتداد، افعال و اقوال

کفر آمیز، ضوابط تکفیر معین، فرقه های غیر کافر از دیدگاه ابن تیمیه، فرقه های

کافر از دیدگاه ابن تیمیه، دیدگاه ابن تیمیه درباره افراط و تفریط در تکفیر.

منهج الإمام محمد بن عبد الوهاب في مسألة التكفير. احمد جزاع محمد الرضيمنان، رياض، دار الفضيله، 1426ق. /2005م.، 478ص.

این کتاب، پایان نامه کارشناسی

ارشد نویسنده در جامعه الإمام محمد بن سعود است که در سال 1425 قمری دفاع شده

است. نویسنده با هدف

دفاع از محمد بن عبدالوهاب، به تبیین تکفیر از منظر و نگاه او پرداخته است و درباره برخی تحریفات درباره عقاید او هشدار داده است.

img193.png^

منهج ائمه الدعوه فی مسائل التکفیر و الخروج.

صالح بن فوزان الفوزان، و

فهد بن ابراهیم الفعیم، ریاض،

دار کنوز اشبیلیا، 1429ق./2009م.، 55ص.

□

مواجهه فکر المتطرف فی الاسلام: مناقشه موضوعیه لافکار

جماعه التکفیر و الهجره من واقع سجلات المحکمه. حامد

حسان و

محمد عبد العظیم و

عبدالفتاح یحی کامل احمد، تقدیم

یحی کامل احمد، قاهره، مطبعه الجبلاوی، 1980م.، 165ص.

img195.png^

النبی المسلح. سید احمد رفعت، لندن، ریاض الریس، 1991م.، 2جلد.

این کتاب، مهم ترین مرجع موثق درباره مبانی و اندیشه های گروه های

اسلامی است که از طریق آن ها می توان به تبیین اهداف، علل ظهور و انتشار این نهضت ها

در دهه های اخیر و تأثیرات آن بر حیات سیاسی اجتماعی مصر و دیگر کشور های عربی و

اسلامی پی برد. تحلیل اصول اعتقادی سلفیان جدید، در این کتاب براساس میثاق نامه های

این گروه ها در دهه 70 و 80 میلادی است. این میثاق نامه ها که از جانب رهبران و برای تبیین خط مشی سیاسی، عقیدتی گروه ها صادر می شدند به همراه دفاعیه های اعضای گروه های مذکور در دادگاه های نظامی مصر، در این کتاب گردآوری شده است. جلد اول با عنوان فرعی الرافضون، با مقدمه ای کوتاه و تحلیلی درباره علل شکل گیری اندیشه تکفیر و خشونت دینی، از سیداحمد رفعت آغاز می شود. پس از آن، متن اصلی میثاق نامه های سری گروه های اسلامی دهه هفتاد، بدون هیچ گونه

تحلیلی ارائه شده است. در جلد دوم با عنوان فرعی الثائرون، پس از تحلیل مفهوم «اسلام اعتراضی» میثاق نامه های اصلی سلفیان دهه هشتاد، به همراه دفاعیه های آنان در دادگاه های نظامی مصر، ارائه شده است.

نزعه التکفیر خطورتها و علاجها. فلاح اسماعیل

مندکار، یمن،

دارالآثار، 1900 م..

بررسی گرایش به

تکفیر در جهان اسلام و نیز عواقب و آثار آن برای جامعه اسلامی موضوع این نوشتار

است.

img197.png^

النزعه التکفیریة فی فکر الوهابیة: التکفیر بین

ابن تیمیه و ابن عبدالوهاب. الیمانی الفخرانی، قاهره، دارالمدبولی، 2012 م.، 232 ص.

نویسنده روند شکل گیری تکفیر میان مذاهب و فرقه های اسلامی را بررسی کرده

و تلاش کرده این مسیر را به ویژه در میان وهابیان تشریح کند. کتاب شامل سه فصل است:

در فصل اول روند شکل گیری تفکر تکفیری نزد محمد بن عبدالوهاب با بررسی نامه های

او بیان شده است. در این فصل، نامه هایی که محمد بن عبدالوهاب به پادشاهان و علمای

دوران خود نوشته بررسی شده است. در فصل دوم موضع وهابیت را در برابر فقها و فقه آورده

و تبیین شده است که چگونه محمد بن عبدالوهاب و یاران و پیروانش اقدام به تکفیر فقها

و علما از جمله ابوحنیفه کرده است. در فصل سوم با عنوان «فتاوی علمای نجد در تکفیر

امت اسلامی» به بررسی جایگاه علمای نجد که پادشاهان سعودی نیز از این منطقه هستند

و هم چنین روش آنان پرداخته است.

نصر حامد ابوزید بین التفکیر

والتکفیر مسئله حصانه الانسان فی الاسلام، برهان زریق، دمشق، دارالنمیر؛ دارمعد، 1997م، 364ص وزیری.

بحثی انتقادی در دفاع از نصر حامد ابوزید و دیدگاه ها و نظریات و ملاحظات

او درباره عقل و عقیده و مفهوم آزادی و ارتداد در اسلام

است. نویسنده حکم قاضی مصری

را مبنی بر ارتداد نصر حامد ابوزید و جدا شدن همسرش از وی مورد نقد قرار داده است.

حمل اظهارات ابوزید در کتاب التکفیر فی زمن التفکیر بر دشمنی او با عقاید

اسلامی را ساخته مخالفانش دانسته که با انگیزه‌هایی خاص صورت گرفته است. هدف نویسنده،

دفاع از آزادی فکر و عقیده در اسلام بوده است و با استناد به آیات قرآن و احادیث

نبوی و عمل صحابه نخست تدوین شده است. او حکم دادگاه مزبور را مخدوش شمرده و معتقد

است که مجازات مرتد، مجازاتی اخروی است نه دنیایی. روش نویسنده، تطبیقی است و آراء

فلاسفه و روان‌شناسان غربی را درباره آزادی فکر دینی و غیر دینی گردآوری و بررسی

کرده است.

img199.png^

نصر حامد ابوزید بین التکفیر و التتویر: حوار شهادات و وثائق. محمد

هاشم، تقدیم

عادل حموده، قاهره، مرکز المحروسه للبحوث و التدريب، 1997م،، 188ص.

img200.png^

نصیحه المؤمنین فی الذب عن تکفیر

المسلمین وإثبات المعجزات وشفاعه سید المرسلین وکرامات المتقین. یوسف بن شیب، أمرتسر (الهند)، مطبعه القرآن والسنة،

1324ق. / 1907م،،

64ص.

img201.png^

نفی ظاهره التکفیر

عند الإمامیه، کتاب یقوم بإبطال دعوی الوهابیه والدمشقیه، فی اتّهام الإمامیه بتکفیر

جمیع أهل السنّه. ابو محمد الساعدی، تهران،

نشر مشعر، 1392، 300 ص، وزیری.

نقد و بررسی جریان

تکفیری ورد افتراءات آنان درباره شیعیان، موضوع این نوشتار است. نویسنده با استناد

به آرای علمای اهل سنت جریان تکفیری را انحرافی دانسته و وجود آن را برای دنیای

اسلام

خطرناک می‌داند. این کتاب در یک مقدمه و دو بخش کلی است. در مقدمه، حقیقت جریان تکفیری و خطرات این جماعت بررسی شده است. در بخش نخست، موقعیت جریان وهابیت در بین مسلمانان و نیز برخی از افکار و عقاید آنان نقد و بررسی شده است. در بخش دوم، اتهامات و افتراءات یکی از نویسندگان وهابی اهل لبنان به نام عبدالرحمن محمد سعید دمشقیه پاسخ داده شده است.

img202.png^

نقض أصول التکفیر وفيه أربع مسائل: حد الإیمان، الحکم

بغير ما أنزل الله تعالى، ترک الصلاة کسلا، المشارکه فی المجالس النیابیه. سمیر

عبدالرزاق صالح، عمان

(الأردن)، دار یافا العلمیه، 1428ق./2007م.، 47ص.

img203.png^

نواقض الايمان الاعتقاديہ و ضوابط

التکفیر عند السلف. محمد بن عبدالله بن علی الوهیبی، ریاض،

دار المسلم، 1422ق./2001م.، 2 جلد؛ قاهره، دارالحجاز، 1434ق./2013م.، 529ص.

این کتاب در

ردّ تکفیر سیاسی و اعتقادی است. نویسنده پس از بررسی مباحثی درباره ایمان مثل

مفهوم ایمان، نسبت ایمان به اسلام، زیاده و نقصان پذیر بودن ایمان و نسبت معاصی به

ایمان به بررسی ضوابط و موانع تکفیر، موانع تکفیر (جهل، خطا، اکراه، تأویل، تقلید)

و نیز نواقض ایمان پرداخته است.

img204.png^

التكفير. مؤتمر الوحده الإسلاميه (2005م.)، بيروت، مركز دراسات الوحده الإسلاميه، 2005م.

232ص.

گزارشی از

مباحث همایش «الوحده الإسلاميه في مواجهه

فتنه التكفير» است که در ربیع الاول 1426ق. / 2005 در بیروت

برگزار شده است. در مقالات و سخنرانی های این همایش، ضرورت اتحاد جامعه مسلمین

به ویژه علما و اندیشمندان مسلمان در مواجهه با فعالیت ها و اعتقادات جریان های

تکفیری بررسی شده و راهکارهایی جهت برون

رفت از این وضعیت پیشنهاد شده است.

img205.png^

الوطنیه والتکفیر السیاسی: مصر فی بدایه و نهایه القرن العشرین. وحید عبدالمجید، قاهره، مرکز الدراسات السیاسیه والاستراتیجیه، 1999

،م

194ص.

این کتاب در حوزه تکفیر های سیاسی است. در این کتاب نزاعها و کشمکش هایی که در طول قرن گذشته بین برخی جریان و گروهها در مصر مثل الحزب الوطنی (یا همان رادیکالها) و حزب الامه (یا اصلاح گرایان) وجود داشته بررسی شده است. نویسنده در همین ارتباط، برخی ترورها و اتهاماتی که این گروهها نسبت به هم وارد کردهاند، به ویژه اتهام تکفیر یکدیگر را، بررسی و تحلیل کرده است.

img206.png^

هزیمه الفكر التکفیری

ومناقشه هادفه للکتاب ومقاله المرجئه. خالد بن علی

العنبری، عجمان،

مکتبه الفرقان، 1421ق.

نویسنده در این کتاب تفکرات و اعتقادات گروه های تکفیری را رد کرده و

رویکرد آن ها را برخلاف سیره و سنت گذشتگان و برخلاق قوانین شرعی می داند. وی هم چنین

در مورد عواقب این اعتقادات در بین جوانان هشدار داده است.

این کتاب مورد انتقاد برخی از مجامع سلفی مثل هیئته کبار العلماء عربستان قرار گرفته

است. نویسنده ضمن هشدار به این که پدیده تکفیر از از زمان خوارج شکل گرفته و

اکنون در میان جوانان رو به گسترش است، مشکلات و خطرات آن را برای جامعه اسلامی

بیان کرده است.

img207.png^

هموم مسلم: التفکیر بدلا

عن التکفیر. نضال عبدالقادر الصالح، بیروت،

دار الطلیعه، 1419ق./1999م،، 199ص.

در این نوشتار

یکی از مهم ترین مشکلات و نگرانی های جامعه اسلامی یعنی پدیده تکفیر بررسی شده

است. نویسنده، مشکل بزرگ اسلام در دوران معاصر را جایگزینی پدیده تکفیر به جای

تفکر و استدلال می داند.

(ب) پایان نامه‌ها

الآثار الأمنية لتكفير المعين. عبد الله بن زهير بن علي الشهري، پایان نامه کارشناسی ارشد، به راهنمایی محمد المدني بوساق، قسم العدالة الجنائية، كلية الدراسات العليا، جامعه نايف العربيه للعلوم الأمنية، رياض (عربستان سعودی)، 2012م.

در این پژوهش، حکم شرعی تکفیر و خروج بر امام بررسی شده و در ادامه، آثار و عواقب امنیتی تکفیر در جامعه تحلیل شده است. نویسنده هم چنین مجازات‌های در نظر گرفته شده برای تکفیریون را بررسی کرده و تناسب آن را با اعمال آن‌ها بررسی کرده است. آخرین بحث این رساله، پیشنهاد راهکارهایی برای کشور های اسلامی جهت نجات از جریان های تکفیری است.

الاشاعره وموقفهم من التكفير. سمير عمر سعيد احمد البرزنجي، پایان نامه دکتری، به راهنمایی محمد رمضان عبدالله، كلية الامام الاعظم، ديوان الوقف السني (عراق)، 2010م.

بررسی دیدگاه اشاعره درباره تکفیر موضوع این رساله است. نویسنده ضمن این بحث، جایگاه و سیر تکفیر را در این فرقه بررسی و تحلیل کرده است.

التكفير عند الإمامية الاثني عشرية دراسة تحليلية نقدية. صفيه سليمان وايل التوبجری، پایان نامه دکتری، به راهنمایی عبدالله بن عمر الدمیجی، قسم العقیده، كلية الدعوة وأصول الدين، جامعه أم القرى، مکه المکرمه، 1432ق.

التكفير عند الفرق و الجماعات المعاصرة: عرض و نقد. رنا ماجد احمد حمدان اللوح، پایان نامه کارشناسی ارشد، به راهنمایی احمد جابر العمصی، قسم العقیده والمذاهب المعاصرة، كلية اصول الدين، الجامعه الاسلاميه، غزه، 1432ق. / 2011م.

در این رساله موضوع تکفیر از نظر گروه‌ها و جماعت‌های اسلامی معاصر بررسی گردیده است. در فصل نخست با عنوان حقیقت کفر، سه مبحث آمده است: نخست

انواع کفر و مفاهیم مرتبط با آن و نیز ضوابط و احکام شرعی این موضوع بیان شده و در ادامه، ریشه‌های شکل‌گیری پدیده تکفیر طی دوره‌های مختلف و در نهایت ضمن بیان حکم تکفیر، مظاهر و خطرات تکفیر بیان شده است. در فصل دوم، تکفیر از منظر فرقه‌ها و جماعت‌های اسلامی مثل قادیانیه، احباش، جماعت‌التکفیر والهجره، و نیز گروه‌های سلفی - جهادی معاصر بررسی گردیده است.

تکفیر المسلم (دراسه کلامیه). احمد صباح شهاب، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، به راهنمایی لیید ابراهیم احمد، کلیه اصول الدین، الجامعه العراقیه، بغداد، 2006م.

التکفیر والمکفرات. حسن بن علی بن حسین العواجی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، به راهنمایی عبدالکریم بن مراد الاثری، الجامعه الاسلامیه، المدینه المنوره، 1408ق.

جهود الإمام محمد بن عبد الوهاب فی بیان مسائل التکفیر. احمد بن جزاع الرضیمان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، به راهنمایی ناصر بن عبد الکریم العقل، کلیه اصول الدین، جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامیه، ریاض (عربستان سعودی)، 1424ق.

سد ذرائع الإرهاب: دراسه تأصیلیه. رشود بن عبد العزیز آل رشود، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، به راهنمایی محمد المدنی بوساق و مشاوره جلال الدین محمد صالح، قسم العداله الجنائیه، کلیه الدراسات العلیا، جامعه نایف العربیه للعلوم الأمنیه، ریاض (عربستان سعودی)، 2013م.

السیاسه الجنائیه المعاصره فی مواجهه مخاطر الفكر التکفیری. حازم الجمل، پایان‌نامه دکتری، کلیه الشریعه والقانون، جامعه الأزهر، قاهره، 2014م.

در این رساله، برنامه‌ها و سیاست‌های امنیتی در مصر جهت مواجهه با گروه‌های تکفیری بررسی شده است. نویسنده ضمن بررسی خطرات تفکر تکفیری برای جامعه مصر و نیز دولت، تلاش کرده کارآیی این سیاست‌های دولتی در حل معضل گروه‌های تکفیری در مصر را بررسی کند.

شبهات التكفير: عرض و نقد. عمر عبد العزيز ابوالمجد حسن قريشي، پایان نامه کارشناسی ارشد، به راهنمایی محمد طلعت ابوصير و طلعت محمد حسن، جامعه الأزهر، قاهره، 1988م.

شبهات الجماعات التكفيرية المعاصره: عرض و نقد. منار بنت عثمان الخضير، پایان نامه کارشناسی ارشد، به راهنمایی ناصر بن عبد الله القفاری و مشاوره محمد بن عبدالله الوهيبي، كلية الشريعة والدراسات الإسلامية، جامعه القصيم، بريده (عربستان سعودی)، 1435ق.

صله الغلو في التكفير بالجريمه. عبدالسلام بن عبدالله السليمان، پایان نامه کارشناسی ارشد، به راهنمایی محمد المدني بوساق، قسم العدالة الجنائية، كلية الدراسات العليا، جامعه نايف العربيه للعلوم الأئنيه، رياض (عربستان سعودی)، 1424ق. / 2003م.

ضوابط التكفير عند اهل السنه. عبدالله بن محمد القرني، پایان نامه کارشناسی ارشد، به راهنمایی بركات عبدالفتاح دويدار، قسم العقيديه، كلية الدعوه وأصول الدين، جامعه أم القرى، مکه المکرمه، 1410ق. / 1990م.

ضوابط التكفير في أفاظ الذم في القرآن الكريم. مصطفى محمد حسن الشريف، پایان نامه کارشناسی ارشد، به راهنمایی نسيم شحده ياسين، قسم العقيديه والمذاهب المعاصره، كلية أصول الدين، جامعه الاسلاميه، غزه، 1432ق. / 2011م.

ظاهرة التطرف الديني: دراسه علميه حول التطرف الديني والتكفير ومفاهيم الغلو بشكل عام. سفير احمد الجراد، پایان نامه کارشناسی ارشد، به راهنمایی حسام الدين فرفور

و مشاوره محمد راتب النابلسی، قسم الدراسات الإسلامية، كلية الشريعة بدار الفتوى، جامعه بيروت الاسلاميه، بيروت (لبنان)، 2006م.

ظاهرة التكفير بين الأمس واليوم. زين العابدين محمد الشيخ، پایان نامه کارشناسی ارشد، به راهنمایی شوقي بشير عبد المجيد، قسم العقيديه، كلية أصول الدين، جامعه أم درمان الإسلامية، خرطوم (سودان)، 1417ق. / 1997م.

ظاهرة التكفير واثارها في الدعوه الاسلاميه في العصر الحاضر. خالد بن ابراهيم الادريسي، پایان نامه کارشناسی ارشد، به راهنمایی عبدالله بن ضيف الله الرحيلي، جامعه الامام محمد بن سعود، رياض (عربستان سعودی)، 1413ق.

ظاهره التكفير بين الفرق الإسلاميه: دراسه تحليليه نقديه. سعيد قاسمی، پایان نامه کارشناسی ارشد، به راهنمایی السامرائی حسیب حسب الله، جامعه الأمير عبدالقادر للعلوم الإسلاميه، قسنطينه (الجزایر)، 1417ق. / 1997م.

ظاهره التكفير في العصر الحاضر أصولها الفكرية وطرق علاجها. محمد عبدالحكيم حامد احمد، پایان نامه دکتری، به راهنمایی، کلیه دار العلوم، جامعه القاهرة. الجیزه (مصر)، 1998م.

در این رساله پدیده تکفیر در عصر جدید در مصر از سال 1954 میلادی به بعد بررسی شده است. نویسنده پس از تبیین مفهوم کفر از جنبه لغوی و شرعی، درباره ریشه های شکل گیری و ظهور تکفیر بحث کرده است. وی ضمن معرفی مهم ترین گروه های تکفیری در مصر، وضعیت و فراوانی آن ها را در جامعه امروز مصر بررسی کرده است. بخش مهمی از این رساله به سه گروه تکفیری التكفیر والهجره، جماعه الفنیه العسکریه و جماعه الجهاد اختصاص یافته است. در بخشی از این رساله دیدگاه های چهره های تاثیرگذار بر جمعیت های تکفیری، مثل ابن تیمیه و سید قطب بررسی شده است. در آخرین بخش این پایان نامه، راهکار های برون رفت از تکفیر و تکفیرگرایی معرفی شده است.

الغلو في الفكر الجهادی الإسلامی المعاصر في ضوء الضوابط الشرعیه. زمیل فادی شامیه، پایان نامه کارشناسی ارشد، کلیه الدراسات الإسلامیه، جامعه الإمام الأوزاعی، بیروت (لبنان)، 2010م.

نویسنده در این رساله ضمن بررسی ریشه ها و دلایل ظهور غلو در اندیشه گروه های اسلامی، عواقب این پدیده را در عقاید و شیوه های برخی از جماعت های اسلامی که معمولاً منجر به تشکیل گروه های جهادی و تکفیر دیگران می شود، را بررسی و تحلیل کرده است. نویسنده دلیل این امر را عدم توجه این گروه ها به مبانی اسلامی دانسته است.

مسائل التكفير عند جماعات العنف المعاصره: عرض ونقد. ابراهیم بن صالح بن سالم العاید، پایان نامه کارشناسی ارشد، به راهنمایی محمد بن عبد الله الوهیبی، شعبه العقیده،

قسم الثقافه الإسلامیه، کلیه التریبه، جامعه الملك سعود، ریاض (عربستان سعودی)، 1430ق./2009م.

نقد و بررسی تکفیر و تکفیرگرایی در میان گروه های خشونت طلب در دنیای معاصر موضوع این رساله است.

منهج ابن تیمیه فی مسأله التکفیر. عبدالمجید بن سالم بن عبدالله الشعبی، پایان نامه دکتری، به راهنمایی صالح بن سعد السحیمی، شعبه العقیده، کلیه الدعوه و اصول الدین، الجامعه الاسلامیه، المدینه المنوره، 2008م.

بررسی روش و نوع نگاه ابن تیمیه درباره مسئله تکفیر، موضوع این پژوهش است. از جمله موضوعاتی که در این کتاب آمده این موارد هستند: ماهیت ارتداد، افعال و اقوال کفرآمیز، ضوابط تکفیر معین، فرقه های غیر کافر از دیدگاه ابن تیمیه، فرقه های کافر از دیدگاه ابن تیمیه، دیدگاه ابن تیمیه درباره افراط و تفریط در تکفیر. این رساله در سال 1418قمری توسط انتشارات اضواء السلف ریاض به صورت کتاب منتشر شده است.

منهج الإمام محمد بن عبد الوهاب فی مسأله التکفیر. احمد بن جزاع بن محمد الرضیمان، پایان نامه کارشناسی ارشد، به

راهنمایی ناصر بن عبد الکریم العقل، جامعه الإمام محمد بن سعود، ریاض (عربستان سعودی)، 1425ق./2005م.

در این رساله، روش و دیدگاه محمد بن عبد الوهاب درباره تکفیر بررسی شده است. این رساله در سال 1426قمری توسط انتشارات دار الفضیله ریاض در 478صفحه منتشر شده است.

ج) مقاله ها

«الأثار الأمنية لظاهرة التكفير ومواجهتها عالمياً». مختار حسين شبيلي، السجل العلمي لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلاميه، 1432ق.).

بررسی پدیده تکفیر و پیشرفت آن و آثار امنیتی رشد تفکر تکفیری از قبیل دعوت های مخرب، اشاعه جو خوف، تشکیل گروه های مسلحانه موضوع این نوشتار است. نویسنده هم چنین به راه کار های مواجهه با گروه های تکفیری اشاره کرده است از قبیل: عملیات بازدارنده، مقابله میدانی، همکاری دولت ها در مواجهه با ترور، تلاش دولت ها به جهت مقابله با زور و ارهاب.

«آثار ظاهره التكفير». اسماء بنت سليمان السويلم، السجل العلمي لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلاميه، 1432ق.).

در این مقاله این موارد بررسی شده است: آثار فردی تکفیر از قبیل تهدید شدید الهی، خروج از جماعت مسلمین؛ آثار اجتماعی تکفیر از قبیل از بین رفتن الفت و مودت بین افراد، از بین رفتن قوه جامعه و دور شدن از منافع.

«الأخر الاقصى فى ضوء ميزان التكفير بين الفيصل والمستصفي للغزالي 445-505». سامی ابراهیم، الاسالیب الفكریه والعلمیه لتحقیق التقرب بين المذاهب الإسلامیه: (مجموعه مقالات المؤتمر الدولی الرابع والعشیرین للوحده الإسلامیه -

شوال 1431ه.ق) (تهران، المجمع العالمی للتقرب بين المذاهب الإسلامیه، 1432ق./1390ش.)، ص 13-44.

«ابوحامد الغزالی: تکفیر المقلدین له ورأیه فی الرده و الکفر»، المنار، رجب 1328ق.، ص 504.

«الاتجاهات التعصبيه والتکفیر أیه علاقہ؟». العربی فرحاتی، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التکفیر: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامیه، 1432ق.).

در این مقاله این عناوین بررسی شده است: ظهور پدیده تکفیر داخل فکر دینی، تقسیم شدن مردم از قدیم الایام به مؤمن و کافر، انکار معلوم ضروری، عامل کفر و خروج از دین، پدید آمدن دیدگاه های تکفیری در نتیجه شناخت و برداشت خاص اشتباه از دین، تأثیر نوع تربیت و تعلیم دینی در گرفتن مواضع تکفیری، تعصب و فهم اشتباه از مسائل دین در نتیجه تربیت و تعلیم دینی خاص، غرور به علم و معرفت عامل پدید آمدن تعصب فکری و تکفیر، مسلک های تکفیری، مشکلات خلط بین آزادی اندیشه و آزادی تکفیر.

«اثر التکفیر فی تقویض جهود الوحده». عثمان محمد جاه، رساله التقریب، ش 83، محرم و صفر 1432ق.، ص 61-89.

پژوهشی در زمینه نقش منفی تکفیر در عدم تحقق وحدت و تقریب بین مذاهب اسلامی است. ابتدا تعریفی از تکفیر و انواع کفر از منظر فقه اسلامی ارائه شده و سپس به نقد تفکرات تکفیری از منظر فقه شیعه و اهل سنت پرداخته است. هم چنین آثار و پیامد های منفی این پدیده بر جهان اسلام و همگرایی مسلمانان مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. نویسنده در ادامه به تاریخچه گرایش به افکار تقریبی در بین برخی از علمای مسلمان پرداخته و عوامل گسترش چنین اندیشه هایی در عصر کنونی را بررسی نموده است. وی احکام شرعی و شرایط تکفیر یک مسلمان را از منظری روایی مورد بحث و بررسی قرار داده و دیدگاه های فقه امامیه و اهل سنت را در این زمینه منعکس کرده است. در ادامه، سیره پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله و سلم را در این زمینه مطرح کرده و راهکار های برون رفت از تفکرات تکفیری را بررسی نموده است.

«أثر التكفير في عقيدة الإسلام ومستقبله "البعث العقدي"». على بن عبدالعزيز على الشبل، السجل العلمي لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلاميه، 1432ق.).

«أثر التكفير في مستقبل الإسلام»». سعود بن فرحان محمد الحبلاني، السجل العلمي لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلاميه، 1432ق.).

مؤلف در این مقاله به خطر تکفیر و آثار سلبي و منفي آن بر آینده اسلام و مسلمين از ناحیه دینی و تعلیمی و اجتماعی و امنیتی و سیاسی و اقتصادی پرداخته است.

«أثر التكفير في مستقبل الإسلام دراسة في ضوء الكتاب والسنة». عبدالله بن عبدالرحمن الخطيب، السجل العلمي لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلاميه، 1432ق.).

در این نوشتار ضمن بررسی پدیده تکفیر از منظر قرآن و سنت، خطرات و عواقب آن برای آینده جهان اسلام بررسی شده و راهکارهایی برای برون رفت از این بحران بیان شده است.

«أثر المناهج الدينيه في القضاء على ظاهره التكفير»». عبدالله بن محمد السماعيل، السجل العلمي لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلاميه، 1432ق.).

مؤلف معتقد است روش های تعلیم، نقش بسیاری در شناختن ذهن انسان و فکر او داشته و تأثیر بسیاری در نحوه تعامل انسان با جامعه و حوادث موجود دارد، لذا مؤلف درصدد بحث از خصوصیات روش های تعلیم دینی و اثر آن ها در اصلاح و مقابله با پدیده تکفیر برآمده است، زیرا روش های دینی بر تقویت ایمان به خدا در نفوس و نهادینه کردن آن در دل از راه شعور به مراقبت خداوند متعال و استقامت سلوکی و تصحیح مواقف خود و تحصیل مصالح دنیا و آخرت و دفع شرور و مفسد و صفای روح و طهارت قلب و آرامش دل تأکید دارد.

«أثر وصفية الخطاب الحرکی فی تروی المجتمعات الإسلامیه علی تنمیة الفکر التکفیری، ومقارنتها بالخطاب النبوی». عمار بن عبدالله ناصح علوان، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التکفیر: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامیه، 1432ق.).

این مقاله درصدد رد تکفیری های سیاسی برآمده که جوامع اسلامی را متصف به جامعه جاهلیت کرده و فقط خود را مسلمان می دانند. نویسنده معتقد است پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم در خطابش هیچ گاه امتش را تکفیر نکرده حتی اگر برخی از افراد آن کفر صریح داشته باشند.

«احکام الدینیة فی تکفیر قزلباش»، حسین بن عبدالله شروانی، صفویة در عرصه دین، فرهنگ و سیاست (به کوشش رسول جعفریان)، جلد 1، ص 87-107.

«الأخطار الاقتصادية لظاهرة التکفیر، السیاحة و جماعات التکفیر فی مصر نموذجا». عبدالعظیم احمد عبدالعظیم، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التکفیر: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامیه، 1432ق.).

مؤلف در این مقاله درصدد بیان نظر شرع درباره گردشگری و رد شبهات گروه های تکفیری درباره مباح بودن کشتن گردشگر و اثر این فکر تکفیری بر اقتصاد مصر و علی الخصوص گردشگری است.

«الأدوار الوظيفية التي يضطلع بها الإعلام الهادف في إعداد جيل النخبة لمواجهة ظاهرة التکفیر». انصاف أيوب المومنی، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التکفیر: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامیه، 1432ق.).

موضوعاتی که در این مقاله به آن ها پرداخته شده عبارتند از: اهمیت نقش وسایل ارتباط جمعی در پدید آوردن گروهی نخبه به جهت مقابله با پدیده تکفیر، بارز ترین توجهات و ارشادات برای اعلام هدفمند به نخبگان، احتیاج مبرم به تفاسیر جدید برای قرآن، حسن تعامل با قرآن، تجدید خطاب اسلامی و تفسیر آن

متناسب با روح عصر و به نحوی که همه فهم باشد، قرائن مربوط به فقه غرب رفته ها، تربیت ایمانی مستمر، رشد علمی مستمر و....

«الارتباط بين التكفير والإرهاب». إبراهيم الأنصاري الخوئي الزنجاني، رساله النجف، ش 12، محرم 1429ق.

در این مقاله دلایل نزدیکی دو پدیده تکفیر و تروریسم معرفی و تحلیل شده است. نویسنده اعمال و رفتار جریان های تکفیری را در راستای اهداف دشمنان اسلام دانسته است.

«الارتداد والتكفير في الديانة اليهودية». نيقولاس روزير نبوت، السجل العلمى لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلاميه، 1432ق.).

«الارهاب مخاطره و سبل مكافحته». يحيى احمد نجار، رساله التقريب، ش 47، محرم - صفر 1426ق.، ص 13-30.

تحلیلی از تروریسم و خشونت و بیان آسیب ها و خطرات آن برای مخدوش کردن چهره اسلام است. نویسنده ضمن بحث از نشانه های ترور و خشونت، ضررها و خطرات دینی، سیاسی، اقتصادی و امنیتی این پدیده را نام برده و در ادامه، با استناد به آیات و روایات و سیره پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم، مشروعیت آن را رد نموده است. ارهاب مبتنی بر نظریه خاصی از انسان شناسی بوده و نگارنده با بررسی دیدگاه مترقی اسلام در اهتمام به حقوق انسان و کرامت او، به نقد مبانی و راه کار های حذف آن پرداخته است.

«الإرهاب، والعنف، والتطرف في ضوء القرآن والسنة». عبدالله بن الكيلاني الأوصيف، المؤتمر العالمى عن موقف الإسلام من الإرهاب (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلاميه، 1425ق.).

بررسی تروریسم، افراط گرایی و خشونت در اسلام از منظر قرآن و سنت موضوع این نوشتار است.

«أسباب التكفير وآثاره وعلاجه». عبدالقادر الشبخلى، السجل العلمى لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات البحوث

المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلاميه، 1432ق.).

این مقاله، بررسی علل و اسباب شکل‌گیری پدیده تکفیر و عواقب و آثار آن در جامعه و نیز راهکارهای برون‌رفت از این وضعیت را پی‌گیری کرده است.

«الأسباب الفكرية لظاهرة التكفير». حنان بنت محمد بن حسين جستنيه، السجل العلمي لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامية، 1432ق.).

مؤلف در این مقاله به مهم‌ترین دلایل شکل‌گیری تفکر تکفیری پرداخته که عبارتند از: انحراف در التفات به یک سخن، تعصب در رأی، تجاهل در اصول مناقشه قضایای خلافی، غایب بودن مرجع شرعی، اعتماد بر ناهلان در گرفتن حکم و توسعه دایره محرمات. او در آخر دعوت به علاج پدیده تکفیر از راه مقابله فکری با عقاید گروه‌های تکفیری و افکار انحرافی آن‌ها می‌کند.

«الأسباب الفكرية لظاهرة التكفير». عبدالعزيز بن عبدالله بن عثمان الهليل، السجل العلمي لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامية، 1432ق.).

بررسی اسباب و علل فکری که منجر به ظهور تکفیر می‌شود موضوع این مقاله است. نویسنده در همین زمینه این موارد را برشمرده است: جهل، پیروی از هوای نفس، تأویل اشتباه، همراهی با گروه‌های انحرافی. هم‌چنین به اسباب جهل و مراتب جهلی که منجر به تکفیر می‌شود اشاره نموده است.

«الأسباب الفكرية لظاهرة التكفير». مسيكة بنت عاصم بن عبدالله القريوتيه، السجل العلمي لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامية، 1432ق.).

در این نوشتار، علل ظهور تفکر تکفیری بررسی شده است. برخی از عناوین مورد بحث در این مقاله عبارتند از: تعریف تکفیر، خطر تکفیر، عوامل تکفیر ظالمانه (جهل، پیروی از هوای نفس، تأویل فاسد، معاشرت با گروه‌های انحرافی).

«الأسباب الفكرية للتكفير». علي يعقوب، السجل العلمي لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامية، 1432ق.).

بررسی اسباب انحراف بسیاری از گروه های تکفیری موضوع این نوشتار است. در همین زمینه این موارد بیان شده است: جهل به حقیقت اسلام، پیروی هوای نفس، تأویل اشتباهی از نصوص قرآن و سنت نبوی و سوء برداشت از آن دو، معاشرت با صاحبان افکار انحرافی، عدم اخذ غلو از عالمان راستین و...

«الاسباب الفكرية لمنزقات التكفير». ادریس مقبول، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامیه، 1432ق.).

بررسی اسباب تکفیر و راه های درمان این پدیده موضوع این مقاله است. در همین زمینه این عناوین مورد بحث قرار گرفته است: از کار افتادن افراد با تکفیر، امکان علاج تکفیر از راه تعلیم و تربیت و گفت و گوی آرام، اسباب تکفیر: (جهل به نگاه شرعی، سرعت در نتیجه گیری، حاکم شدن ذهنیت غضب و خشم، بسته بودن عقل، ضعف برداشت های علمی و...).

«الأسباب الفكرية المؤدية لظاهرة التكفير». عبدالعزيز بن جليداف الظفيري، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامیه، 1432ق.).

بررسی علل شکل گیری تفکر تکفیری موضوع این مقاله است. لذا این عناوین بررسی شده اند: تعریف تکفیر، خطر تکفیر، عوامل تکفیر ظالمانه (جهل، پیروی از هوای نفس، تأویل فاسد و معاشرت با گروه های انحرافی).

«الأسباب الفكرية المؤدية لظاهرة التكفير». عبدالقادر بن محمد عطا صوفی، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامیه، 1432ق.).

در این نوشتار، اسباب و عواملی که منجر به تکفیر می شود، بررسی شده اند. مؤلف معتقد است جهل یعنی تلقی غیر منضبط از علم و سوء فهم از نصوص شرعی و

اشکالات موجود در روش تلقی احکام از اسباب و عوامل منجر به تکفیر است. مقصود او از جهل، جهل به حقوق والیان و جهل به حقوق مسلمین و جهل به مقاصد شریعت و جهل به مفهوم تولی و تبری و جهاد و جهل بین حکم بر گناه و

بین تنفیذ عقوبت بر مرتکب آن است و مقصود او از سوء فهم، فهم فاسدی است که از قرآن و سنت گرفته نشده و با فهم سلف این امت توافق ندارد و از جمله خلل های واقع در روش برداشت را گرفتن علم از نااهلان، مقدم داشتن رأی بر نص، تأویل اشتباه از نصوص برشمرده است.

«الأسباب الفكرية المؤدية لظاهرة التكفير». منال بنت سلیم الصاعدي، السجل العلمي لمؤتمر ظاهرة التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلاميه، 1432ق.).

بررسی اسباب پیدایش و گسترش پدیده تکفیر موضوع مقاله است. نویسندگان این عوامل را در ظهور این پدیده مهم دانسته است: عوامل ناشی از جهل، عوامل ناشی از پیروی از هوای نفس، عوامل ناشی از تأویل اشتباه، عوامل ناشی از معاشرت با گروه های انحرافی.

«الأسباب المؤدية الى التكفير (الأسباب الفكرية)». محمد عبدالعزيز العقیل، السجل العلمي لمؤتمر ظاهرة التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلاميه، 1432ق.).

مؤلف در این مقاله به مهم ترین علل تفکر تکفیری پرداخته است. جهل، پیروی هوای نفس، تأویل اشتباه، همراهی با گروه های انحرافی از جمله این عوامل هستند. وی هم چنین راهکارهایی برای برون رفت از این وضعیت توصیه کرده از قبیل وجوب نشر دعوت سلفیه صحیح، تأسیس مراکز تخصصی در راستای مقابله با افراطگرایی و خشونت و تحقیق و پژوهش درباره اسباب آن توسط اساتید متخصص در علوم شریعت و روان شناسی و جامعه شناسی و جرم شناسی، پررنگ کردن نقش معلمان و اساتید دانشگاه ها و مشارکت امامان مساجد و خطبا در بیان

این امر و بر حذر داشتن مردم از آن، اختصاص برنامه های تلویزیونی و رادیویی برای مناقشه افکار تکفیری، انتشار کتاب هایی در ردّ کتب تکفیری.

«الأسباب المؤدية لظاهرة التكفير». عفاف بنت حسن مختار، السجل العلمي لمؤتمر ظاهرة التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلاميه، 1432ق.).

مؤلف در بخش اول مقاله به اسباب مربوط به جهل که منجر به تکفیر می شود پرداخته که عبارت است از: جهل به وحی و عقل سلیم، جهل به منهج سلف صالح، جهل به دلالت های نصوص و اسباب نزول، جهل به سنت های ربانی، جهل به حقیقت ایمان، جهل به مراتب احکام و مردم، جهل به لغت عربی و جهل به تاریخ). در بخش دوم به اسباب مربوط به هوای نفس پرداخته که منجر به تکفیر می - شود از قبیل گمان پیروی حق، پیروی از متشابهات، اهل وارد شدن در مسائل اصلی نبودن و اعتماد بر آراء و خواب ها. در بخش سوم به اسباب مربوط به تأویل اشتباه پرداخته که منجر به تکفیر می شود از قبیل: خلل در روش استدلال، تحریف ادله، تمسک به آراء مجمل، عدم جمع بین ادله.

در بخش چهارم به اسباب مربوط به معاشرت با هواپرستان پرداخته که منجر به تکفیر می شود از قبیل: (اعراض از علمای ربانی، از بین رفتن موقعیت علمای ربانی، عدم التزام به شوری و نصیحت، وسایل توجیهی فاسد در جامعه، هم نشینی با هواپرستان، دوری از مجالس علما، شاگردی کوتاه فکران) و ... .

«الأسباب النفسیه لانتشار ظاهره التكفير». نور کیخیا، السجل العلمي لمؤتمر ظاهرة التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلاميه، 1432ق.).

مؤلف مقاله در صدد بیان اسباب نفسی برای پدیده تکفیر از نظر روان شناسی است که بر اعتقادات و افکار شخصی انسان تأثیر گذاشته و سپس در سلوک و اقوال انسان نیز تأثیرگذار است و نیز در این مقاله به بخشی از عملیات روحی و فکری

پرداخته شده که حالت تکفیر را در ذهن انسان آماده می سازد و برخی از خطا های فکری که در این تصمیم گیری دخالت دارد مورد مناقشه قرار گرفته است.

«الأسباب النفسية لظاهرة الغلو في التكفير». بكر محمد سعيد عبدالله، السجل العلمي لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلاميه، 1432ق.).

بررسی اسباب و عواملی است که انسان را به شرک غلو در تکفیر افراد یا جوامع می کشاند از قبیل خطاهای مفهومی، مغالطات منطقی، تعصب، عدم اعتدال شخصیتی و...

«استحلال المعصیه مفهومه وضوابطه والرد علی شبهه». محمد بن سعود بن راشد الحری، السجل العلمي لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلاميه، 1432ق.).

موضوعاتی که در این مقاله به آن ها پرداخته شده عبارتند از: مفهوم استحلال، انواع و ضوابط آن، اقامه ادله بر کافر بودن مستحلّ حرام، انواع استحلال، ضابط استحلال کفر آور، شبهات استحلال ورد آن ها و...

«إستراتيجيات تربويه تعليميه في علاج ظاهره التكفير». کونی صوالیحو، السجل العلمي لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلاميه، 1432ق.).

بررسی روش های تعلیم و تربیتی در درمان پدیده تکفیر موضوع این مقاله است.

«الاسلام دين الانسانيه لا دين الارهاب». معین دقیق، رساله الثقلین، ش 57، پاییز 1428ق.، ص 4-10.

پژوهشی در مورد دیدگاه منفی اسلام در مورد تروریسم و پاسخ به شبهاتی در این زمینه است. در این مقاله سعی شده است با مراجعه به آیات و روایات و سیره عملی و نظری معصومین علیهم السلام و در راس آن ها پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله و سلم، مخالفت دین اسلام با اشکال مختلف تروریسم نشان داده شود و دیدگاه آموزه های اسلامی در مورد کرامت انسان، بدون در نظر گرفتن دین و

آیین او، به تصویر کشیده شود. نویسنده به آیات و روایات متعددی در زمینه نقد هرگونه مظاهر تروریسم اشاره کرده و دین اسلام را دینی انسانی معرفی نموده که هیچ گاه به خاطر تحمیل دیدگاه های اعتقادی خویش، متوسل به

خشونت و ترور نمی شود و همواره با عقل و منطق و بهره گیری از عنصر عاطفه و محبت، در پی دعوت دیگران بوده و زندگی مسالمت آمیز همه ادیان و مذاهب را در کنار یکدیگر، خواستار است.

«الاسلام دين الرفق والامن و ليس دين عنف و اراهاب». حسن محمد سفر، دعوه الحق، ش 6-7، نیم سال اول 1966م، ص 26-28.

در این نوشتار ضمن مخالفت با اعمال گروه های تکفیری، با استناد به کتاب و سنت نشان داده شده که خشونت و افراطگرایی در فرهنگ اسلامی جایگاهی ندارد و اسلام برای آسایش و امنیت افراد اهتمام و توجه ویژه ای دارد.

«الإسلام في مواجهة فتاوى التكفير والاستحلال». منيع عبدالحليم محمود، رساله التقريب، ش 41، محرم و صفر 1425ق، ص 49-58.

بررسی دیدگاه اسلام درباره تکفیر و استحلال، موضوع این نوشتار است.

«الإصلاح الفكري وظاهره التكفير في المؤسسات التربويه والتعليميه». الاستاذ بن نعمه عبدالغفار، السجل العلمى لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلاميه، 1432ق.).

بررسی راه های مقابله با تفکر تکفیری در مؤسسات آموزشی و مراکز تربیتی موضوع این نوشتار است.

«الإقتصاد والإعتقاد دراسه في التكفير وآثاره الإقتصاديه». ياسر عبد الكريم محمد الحوراني، السجل العلمى لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلاميه، 1432ق.).

مؤلف در این مقاله درصدد ارتباط دادن بین دیدگاه تکفیری و تأثیر منفی آن در اقتصاد و تجارت است.

«الأمه بين حملات التكفير ومحاولات إبعادها عن الإسلام». مصطفى ملص، الوحده الاسلاميه، ش 40، مارس 2005م.

«الانعكاسات الأمنية لظاهرة التكفير في الجماعات الإسلامية (الجزائر نموذجاً)». فریده بلفراق، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامیه، 1432ق.).

مؤلف معتقد است پدیده تکفیر از آفت های اجتماعی قدیم الایام بوده که آثار سوء دینی و سیاسی و اقتصادی و فرهنگی در جوامع گذاشته است و این که حرکت های تکفیری جدید که در کشور های اسلامی پدید آمده نتیجه خلأ روحی در بین جوانان است.

«انواع التكفير واحكامها (التكفير المطلق وتكفير المعين والفرق بينهما)». سلوی بطیح المسعودی، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامیه، 1432ق.).

بررسی تکفیر مطلق و تکفیر معین (افراد خاص) و احکام و ویژگی های هر کدام است. از جمله عناوینی که در این مقاله مورد بحث قرار گرفته اند این موارد هستند: شروط تکفیر معین، موانع تکفیر معین، عام و مطلق بودن بیشتر تکفیر های قرآن، تکفیر مطلق مستلزم تکفیر معین نیست، لزوم آگاه سازی پدران و مادران و مریبان از خطر تکفیر، توجیه مردم نسب به حقوق مسلمین و....

«انواع الكفر واحكامها». سلوی بنت محمد المحمادی، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامیه، 1432ق.).

عناوین مورد بحث در این مقاله عبارتند از: مفهوم لغوی و اصطلاحی کفر، انواع کفر و احکام آن، حکم کفر اکبر و حکم کفر اصغر.

«أهمیه مقاصد الشریعه فی معالجه ظاهره التكفير». بتبغور عبدالقادر، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامیه، 1432ق.).

در این مقاله با بیان این که جوهر اسلام اعتدال و میانه روی است، غلو و افراط در دین را از مظاهر انحراف دانسته و آن را در تنافی با اهداف اسلامی دانسته است.

نویسنده در همین زمینه، ضرورت و اهتمام علاج تفکر تکفیری در جامعه را بیان کرده و راه‌هایی را پیشنهاد کرده است.

«بین الدفاع الشرعی و الممارسه الارهابیه». خالد غفوری، فقه اهل البیت، ش 32، زمستان 1424ق.، ص 5-10.

پژوهشی در مورد فرق میان دفاع شرعی و تروریسم در کشتن افراد بی‌گناه است. در این مقاله، نخست تعریفی از دفاع مشروع، شرایط و مبانی فقهی آن ارائه شده و سپس، مولفه‌های مهم تروریسم، بیان گردیده است. نویسنده، دفاع مشروع را یکی از واجبات دینی و موجب حفظ کیان اسلامی و جامعه مسلمین دانسته و ادله مشروعیت آن و ویژگی‌های دفاع مشروع را بیان نموده است. در ادامه، به تبیین فرهنگ تروریسم و افکار انحرافی مربوط به آن پرداخته و آثار مخرب چنین فرهنگ غلطی را برای جوامع اسلامی و انسانی بیان نموده است. وی، فرق میان دفاع مشروع و ترور را نیز مطرح نموده و احکام شرعی و فقهی هر یک از آن‌ها را، ذکر کرده است.

«التحذیر من الغلو فی ضوء القرآن الکریم». بدر بن ناصر البدر، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التکفیر: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامیه، 1432ق.).

بررسی غلو در دین از منظر آیات قرآنی موضوع این نوشتار است. نویسنده با بیان این که غلو در دین آفتی در بین امت هاست، دوری از غلو را دستور دین دانسته است. در این مقاله این عناوین درباره غلو با بهره‌گیری از قرآن بررسی شده است: آثار سوء غلو، اسباب فردی و اجتماعی غلو (اعراض بسیاری از مسلمانان از دین، کم شدن نفقه در دین، ضعف علم شرعی، اخذ غیر صحیح علم، دوری از علمای اصیل، رجوع به عالمان سوء، غرور افراد)، مفاسد فردی و اجتماعی غلو، علاج پدیده غلو، شفافیت در طرح مسئله غلو عامل علاج این پدیده، لزوم توجه به شبهات غلات و رد بر آن‌ها، لزوم گفت‌وگوی آرام با غلات.

«التحذیر من کتاب هزیمه الفکر التکفیری لمؤلفه خالد العنبری». صالح بن فوزان الفوزان، مجله الدعوه، عدد 1749، ربیع الآخر 1421ق.

این مقاله در تأیید تکفیر و در ردّ کتاب هزیمه الفکر التکفیری نوشته خالد العنبری (عجمان، مکتبه الفرقان، 1421ق.) است. خالد العنبری در این کتاب ضمن ردّ تفکرات و اعتقادات تکفیریها، رویکرد آن ها را برخلاف سیره و سنت گذشتگان و برخلاق قوانین شرعی می داند. وی هم چنین نسبت به عواقب این اعتقادات در بین جوانان هشدار داده است.

«التطرف فی الإسلام». احمد صدقی الدجانی، رساله التقریب، ش 36، زمستان 1423ق.، ص 243-262.

پژوهشی درباره تندروی و افراط گرایی و موضع دین اسلام در این زمینه است. در این مقاله سعی شده تا دین اسلام، براساس اعتدال گرایی و دور از افراط گرایی معرفی شود و مبانی اعتدال در اسلام، بیان گردد. نویسنده بدین منظور، علل افراط گرایی و تندروی توسط برخی از گروه های اسلامی و بهانه دادن آنان به دست دشمنان اسلام مبنی بر خشونت گرایی مسلمانان را، تجزیه و تحلیل قرار کرده است. وی برخی از مظاهر خشونت گرایی در میان مسلمانان را برشمرده و مقوله مقاومت در برابر اشغال گری اسرائیل را نه تنها افراط گرایی نمی نامد، بلکه از آن به عنوان مصداق جهاد و دفاع مشروع، حمایت می نماید. وی چگونگی برخورد با مصادیق افراط گرایی را نیز برشمرده و دیدگاه منفی اسلام در این زمینه را نیز برجسته کرده است.

«تعلیم العربیه للناطقین بغيرها والوقایه من التکفیر الأبعاد الفکریه وآلیات التنفیذ». طارق سعد شلیبی، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التکفیر: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامیه، 1432ق.).

بررسی عدم آشنایی با زبان عربی و پدیده تکفیر موضوع این نوشتار است. مؤلف معتقد است آگاه نبودن بسیاری از غیر عرب ها از زبان عربی آنان را در تکفیر گرفتار کرده و لذا باید درصدد تعلیم زبان عربی اصیل به غیر عرب ها بود.

«تقرير عن الندوة الاسلاميه الدوليه، ظاهره الارهاب فى العالم المعاصر و تأثيره على الامن الفردى و الاستقرار السياسى و السلام الدولى». محمدعلى تسخيرى، التوحيد، ش 29، ذى الحجه 1407ق.، ص 126-135.

سخنرانى آيت الله تسخيرى در پنجمين نشست سازمان كنفرانس اسلامى در كويت (1987 ميلادى) است. در اين نشست مباحثى درباره افراط گرایی و خشونت در اسلام مطرح شده است. آيت الله تسخيرى در اين نشست به بررسى آثار و عواقب ترور و خشونت در جامعه اسلامى پرداخته است.

«التكفير». مراد وهبه، ملاك الحقيقه المطلقه (قاهره، دار غباء، 1999 م.)، ص 221-246.

«التكفير بموالاه الكفار: شبهات والرد عليها». عثمان بن معلم محمود بن شيخ على، السجل العلمى لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلاميه، 1432ق.).

این مقاله درباره تکفیر کسانی است که به موالات و دوستی با کفار مبادرت می کنند. نویسنده ضمن دفاع از دوستی و ارتباط مسلمانان با کفار، دلایل تکفیری ها را در این باره رد کرده است.

«التكفير بين الأمس و اليوم». سالم على البهنساوى، الغدير، ش 12-13، رجب و شعبان 1411ق.، ص 63-76.

بررسی سیر تاریخی و جریان شناسی تکفیر، موضوع این نوشتار است.

«التكفير حقيقته - أسبابه - شروطه وضوابطه - آثاره وأخطاره - علاجه». عبدالرحمن بن عبدالعزيز السديس، السجل العلمى لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلاميه، 1432ق.).

در این مقاله این موارد بررسی شده است: حقیقت تکفیر، خطر تکفیر از نظر قرآن و سنت و منهج سلف صالح و اقوال اهل علم، مهم ترین اسباب پدیده تکفیر (اجتماعی، فکری و...) مهم ترین شروط و لوازم لازم الاجرا به جهت مقابله با تکفیر، وسایل و اسلوب های درمان پدیده تکفیر.

«التكفير ضوابطه». مريم طاهر طالبي مدخلي، السجل العلمي لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلاميه، 1432ق.).

بررسی ضوابط و احکام تکفیر موضوع این مقاله است.

«التكفير فتنه تهدد المجتمعه و يجب التصدي لها». فوزان الفوزان، رساله الإسلام، ش 7، ربيع الأول 1435ق./2014م.، ص 5-10.

در این مقاله آثار و خطرات تفکر تکفیری برای جامعه اسلامی بررسی و تحلیل شده و راه هایی جهت رهایی از این پدیده پیشنهاد شده است.

«التكفير: ماهيته وأحكامه». محمد سعدی أحمد حسانين، السجل العلمي لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلاميه، 1432ق.).

عناوين مورد بحث در این مقاله عبارتند از: ماهیت و احکام تکفیر، اصول و عقاید اهل سنت و جماعت درباره تکفیر، اسباب و ضوابط و شروط و موانع و آثار تکفیر، حرمت تجاوز از حد در تکفیر، خطر تکفیر.

«تکفیر المذاهب الإسلاميه - المذهب الشيعي الاثنا عشری أنموذجاً». الحياه الطيبه، ش 28، شتاء- ربيع 2014م.

در این نوشتار ضمن بررسی پدیده تکفیر در جهان اسلام، تکفیر شیعیان از سوی جریان های تکفیری مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته است.

«تکفیر المسلمین عند ابن تیمیه قراءه فی الأسس والمرکزات». حبيب عباسی، تعریب شیخ علی محسن، المنهاج، ش 70، تابستان 1434ق./2013م.، ص 263-281.

ابن تیمیه گروه های فراوانی از مسلمانان را تحت عناوین گوناگون تکفیر کرده و از دایره اسلام خارج کرده است که با این نگرش تعداد کسانی که در دایره اسلام باقی می مانند بسیار ناچیزند. در این مقاله پس از بیان مفهوم کفر از دیدگاه ابن تیمیه، گروه هایی از جامعه که او تکفیر کرده معرفی شده اند. در ادامه، طرز تفکر وی با استناد به سنت و سیره نبوی و متون دینی مورد نقد و بررسی قرار گرفته است.

اصل این مقاله به زبان فارسی است و با عنوان «تکفیر از دیدگاه ابن تیمیه» در پایگاه اطلاع رسانی دانشگاه باقرالعلوم علیه السلام منتشر شده است.

«تکفیر المسلمین والآثار الأ-منیه المترتبه علیه». عبدالله بن مطلق المطلق، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التکفیر: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامیه، 1432ق.).

بررسی خطرات و آثار امنیتی تکفیر موضوع این نوشتار است. مؤلف معتقد است تکفیر آثار امنیتی خطرناکی در پی دارد از قبیل: تکفیر امام، کفر همکاران تحت ولایت امام، خروج بر امام، حکم جواز قتل امام و رجال امنیتی و مسئولان دولت او، انفجار ساختمان ها و اماکن مربوط به دولت و...).

«التکفیر المطلق والمعین وأحكامهما». اسماعیل بن غصاب بن سلیمان العدوی، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التکفیر: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامیه، 1432ق.).

بررسی انواع تکفیر شامل تکفیر مطلق و تکفیر معین (تکفیر افراد و گروه های خاص) موضوع این مقاله است. در راستای بحث، این عناوین بررسی شده است: توحید در تکفیر، سمعی بودن تکفیر و عدم دخالت عقل در آن، احتیاج به اهلیت برای تکفیر، لزوم احتیاط در تکفیر، احکام کفر و ارتداد، تکفیر مطلق و معین و لزوم تفریق میان آن دو، عدم تلازم بین تکفیر مطلق و معین، دخالت اجتهاد در تکفیر معین، داخل شدن تکفیر گروهی در تکفیر مطلق، لزوم دوری کردن طلاب از تکفیر معین و واگذاری آن به علما.

«التکفیر وآثاره فی أمن الفرد والمجتمع». عبد الحمید محمد علی زرؤم، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التکفیر: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامیه، 1432ق.).

مؤلف در این مقاله به خطر تکفیر و نقش آن در از بین رفتن استقرار و امنیت و صلح در جوامع و تأثیر منفی آن بر اقتصاد، تجارت گردشگری، سیاست، فکر، اجتماع، نفس، ورزش و... پرداخته است.

«التكفير و أثره في تصور الهويه في الخطاب الإسلامي المعاصر». محمد بن جماعه، السجل العلمي لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامية، 1432ق.).

مؤلف معتقد است: هویت دارای ابعاد گوناگون بوده و عواملی در آن مؤثر است و لذا درصدد عرضه خطاهای اعتماد بر یک هویت و به طور خصوص هویت دینی در تشکیل شخصیت افراد و جوامع پرداخته و به تأثیرپذیری آن از مفهوم تکفیر اشاره کرده است.

«التكفير والتفسيق و التبديع صفات موضوعيه صريحه، أم مظاهر طائفية قبيحه؟!». انور ورده، رساله التقريب، ش 82، ذوالقعدة و ذوالحجه 1431ق.، ص 183-192.

نقدی بر افکار و اقدامات تکفیری برخی از مذاهب متعصب اسلامی به ویژه فرقه وهابیت و نقش تخریبی چنین اندیشه‌هایی در شکل‌گیری وحدت و تقریب بین مذاهب اسلامی است. در این مقاله دیدگاه برخی از فرقه‌های مسلمان در فاسق و کافر خواندن بعضی دیگر از گروه‌ها و مذاهب اسلامی و در نتیجه گسترش خشونت و اختلاف بین مسلمانان، مورد نقد و ارزیابی قرار گرفته و عدم مشروعیت تفکرات تکفیری از منظری قرآنی و روایی بحث و بررسی شده است.

«التكفير والعنف»، محمد الطالبي، قضایا اسلامیة معاصره، ربیع و شتاء 1429ق.، ش 35-36، ص 171-180.

بررسی اسباب و علل و نیز آثار و عواقب افراطی‌گری و خشونت که در نهایت منجر به تکفیر افراد می‌شود، موضوع این نوشتار است.

«التكفير و ضوابطه في السنه النبويه». بندر بن نافع بن برکات العبدلی، السجل العلمي لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامية، 1432ق.).

بررسی احکام و ضوابط تکفیر از منظر سنت نبوی موضوع این مقاله است.

«التكفير و مستقبل الإسلام (مستويات التأثير وإستراتيجيات المواجهه)». عصام محمد عبد الشافی، السجل العلمی لمؤتمر

ظاهرة التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامیه، 1432ق.).

مؤلف در این مقاله بر تأثیر تکفیر بر آینده اسلام و سیاست های مواجهه با این تأثیر پرداخته و این پدیده را پدیده های دشوار دانسته؛ زیرا عوامل ذاتی آن متعدد و با پدیده های دیگری همچون غلو و تعصب و افراط و خشونت، درگیر و درهم آمیخته است.

«التكفيريون و صورہ الاسلام الصحيح». ياسر الحریری، الوحده الاسلامیه، ش 150، شعبان 1435ق.، ص 5.

در این نوشتار بخش هایی از سخنان حسان عبدالله، رئیس تجمع العلماء المسلمین، درباره خطر گروه های تکفیری برای جهان اسلام آورده شده است.

«ثقافه التكفير: الأسس الفكریه والجذور التاريخیه - مفهوم الحاکمیه أنموذجاً». الحياه الطيبه، ش 28، شتاء- ربيع 2014م.

بررسی علل و ریشه های شکل گیری تفکر تکفیری و مسئولیت دولت ها در برابر گروه های تکفیری موضوع مورد بررسی در این مقاله است.

«ثقافه التكفير و موقع رجال الدين منها». معین دقیق، رساله الثقلین، ش 62، صیف 1430ق.، ص 4-10.

در این نوشتار ضمن بررسی پدیده تکفیر و خطرات آن برای جامعه اسلام، وظیفه و مسئولیت علما و اندیشمندان در برابر آن بررسی شده است.

«الجذور التاريخیه لظاهرة التكفير عند الخوارج النشأه - التطور - الآثار». محمد عيسى الحریری، السجل العلمی لمؤتمر ظاهرة التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامیه، 1432ق.).

در این مقاله پس از بررسی مفهوم لغوی و اصطلاحی تکفیر، علل پیدایش پدیده تکفیر به ویژه در گروه خوارج بررسی شده است. در ادامه جریان شناسی گروه های

تکفیری معاصر بررسی شده و در انتها برخی اهداف و مقاصد جماعت های تکفیری تبیین شده است.

«الجدور التاريخيه لظاهره التكفير عند المسلمين». رشيد بن حسن محمد علي، السجل العلمي لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلاميه، 1432ق.).

بررسی ریشه های تاریخی ظهور تفکر تکفیری در اسلام موضوع این نوشتار است.

«الجدور التاريخيه لظاهره التكفير عند المسلمين». ناصر محمدی محمد جاد، السجل العلمي لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلاميه، 1432ق.).

در این مقاله، علل پیدایش تکفیر در جامعه اسلامی بررسی شده است. مؤلف معتقد است پیدایش تفکر تکفیری قبل از انقراض عصر صحابه بوده و به ظرفیت های پیدایش پدیده تکفیر در تاریخ اسلامی و پیشرفت آن پرداخته و به مهم ترین آراء تکفیری اشاره کرده است.

«الجدور التاريخيه للتكفير - المعتزله نموذجاً: دراسه تاريخيه 198-247ق / 813-861م». فتحی يوسف الشاوره، السجل العلمي لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلاميه، 1432ق.).

بررسی دیدگاه معتزله درباره تکفیر و اتهاماتی است که نسبت به خلفا و صحابه و برخی از علمای اهل سنت در سال های بین 198 تا 247 قمری وارد کرده اند.

«الجدور التاريخيه للسلفيين والوهابيين والتكفيريين». احمد صمادی، رساله النجف، العدد الحادی عشر، خریف 2007م / ذو الحجه 1428ق.

در این نوشتار پس از بیان واژه و مفهوم تکفیر، سه گروه مهم تکفیری در طول تاریخ یعنی خوارج، جماعت تکفیر والهجره و گروه های سلفی - وهابی را معرفی کرده است. هم چنین چند تن از شخصیت های برجسته این گروه ها مثل ابن تیمیه، احمد بن حنبل، محمد بن عبدالوهاب معرفی شده اند.

«جذور التكفير والعنف عند اليهود والنصارى». علاء محمد سعيد، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات

البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلاميه، 1432ق.).

بررسی ریشه‌ها و اسباب تکفیر در یهود و نصارا موضوع این نوشتار است.

«جذور ظاهره التكفير في الأديان الكتابيه دراسه عقديه وتاريخيه». سعيد محمد حسين معلوى، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلاميه، 1432ق.).

در این مقاله پس از بررسی مفهوم لغوی و اصطلاحی تکفیر این موضوعات بررسی شده است: پدیده تکفیر نزد یهود در تورات و تعالیم تلمود، تکفیر انبیا توسط یهود، پدیده تکفیر نزد مسیحیان، آثار پدیده تکفیر نزد مسیحیان تاکنون و ...

«الجذور الفكرية التاريخية لداء التكفير ودواؤه: خبره صدر الإسلام». السيد محمد السيد عمر، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلاميه، 1432ق.).

«الجذور الفكرية لظاهره التكفير عند المسلمين». ابو بكر محمد زكريا، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلاميه، 1432ق.).

بررسی علل و اسباب فکری تکفیر بین مسلمین موضوع این مقاله است. مؤلف تکفیر را حکم شرعی دانسته که باید مستند به قرآن و سنت باشد و برای آن احکام و تبعاتی فرض نموده که بدون دلیل نمی توان بر آن اقدام نمود و تکفیر گناه کار و خروج بر حاکم را جایز نمی داند و مبدأ تکفیر مسلمین را خوارج به حساب آورده و به ریشه یابی فکر تکفیری در عصر کنونی پرداخته است.

«الجذور والمظاهر العقديه للتكفير في النصرانية». محمد عبدالحلیم بیشى، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلاميه، 1432ق.).

بررسی ریشه های شکل گیری پدیده تکفیر و نیز مظاهر آن در نصرانیت موضوع این نوشتار است. مؤلف درصدد اثبات این مطلب است که تاریخ نصرانیت مملو از تکفیر پیروان ادیان دیگر و حتی پیروان مذاهب خود است.

«الجهل بالعلم الشرعی وأثره فی نشوء ظاهره التكفیر». عبدالرزاق بن اسماعیل هرماس، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التكفیر: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامیه، 1432ق.).

موضوعات کلی که در این مقاله بررسی شده اند این موارد هستند: ارتباط پدیده تکفیر با غایب شدن علم شرعی، جهالت هایی که عامل پیدایش بدعت تکفیر است، کشیده شدن پدیده تکفیر در طول تاریخ، عوامل اختفای علم شرعی که منجر به تکفیر است، لزوم بر حذر کردن جاهلان از دخالت در مسائل اصلی و فرعی، ورود افراد جاهل در مسائل دینی عامل پدید آمدن بدعت ها، مظاهر ارتباط تکفیر در عصر کنونی به اختفای علم شرعی، غلو در دعوای حاکمیت، سوء فهم برخی از قاعده تولی و تبری و اسباب رواج آن در این عصر، راه ارشاد داعیان تکفیر.

«الجهل بمدلول مصطلح العصمه من الناحیه الفقهیة ومدی تأثیره علی الفکر التکفیری تأسیل و تطبیق». نوره بنت مسلم المحمادی، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التكفیر: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامیه، 1432ق.).

در این مقاله مباحثی درباره ارتباط جهل و تکفیر آمده از جمله: جهل فکر تکفیری به مفهوم حرمت خون و جان مسلمین و اساس آن در شریعت اسلامی، خونریزی از راه ترور و انفجار توسط تکفیری ها، تعدی صریح بر حرمت به دست آمده از ناحیه شریعت اسلامی و....

«الجهل والهوی سببان رئیسان لظاهره التكفیر خطورتها وصلتها بالتکفیر». عبدالله البخاری، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التكفیر: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامیه، 1432ق.).

در این نوشتار، جهل و پیروی از هوای نفس، از مهم ترین اسباب فکری که موجب پدید آمدن تکفیر است، معرفی شده است. نویسندگان معتقد است به سبب جهل بود که خوارج حضرت علی علیه السلام را تکفیر کرده و او را از دین خارج نمودند و به سبب هوای نفس بود که خوارج بعد از روشن شدن حق به حق، بازنگشتند.

«جهود المؤسسات الشرعيه بالمملكه العربيه السعوديه في علاج ظاهره التكفير». حامد بن مده الجدعاني، السجل العلمي لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلاميه، 1432ق.).

معرفی فعالیت های موسسات حکومتی در عربستان در مقابله با تکفیرگرایی به ویژه تکفیر حاکمان در این کشور و اصالت بخشیدن به راه اعتدال و حمایت از عقیده اسلام است.

«حد الكفر والتكفير». لطف الله بن ملا عبدالعظیم خوجه، السجل العلمي لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلاميه، 1432ق.).

موضوعات کلی که در این مقاله آمده عبارتند از: مفهوم لغوی و اصطلاحی کفر، قول و عمل بودن کفر، قابل زیاده و نقصان بودن کفر، شعب کفر، کفر اصغر و اکبر و ضابطه آن دو، انواع کفر باطنی (قولی و عملی)، کفر جوارحی، کفر تکذیب، استکبار، ابا، اعراض، شک و نفاق، ثبوت کفر به شرع، شروط تکفیر معین (عقل، تکلیف و قصد)، موانع تکفیر معین (جهل، اکراه، اشتباه).

«الحركات الإسلاميه وسلاح التكفير». الحياه الطيبه، ش 28، شتاء- ربيع 2014م.

«الحركات التكفيريه والعالم الإسلامی». نبیل علی صالح، المنهاج، ش 70، تابستان 1434ق./2013م، ص 315-332.

بررسی خطرات و عواقب فعالیت های گروه های تکفیری برای جامعه اسلامی موضوع مورد بررسی در این مقاله است.

«حقيقه التكفير و حكمه». احمد محمود کریمه، نهج الإسلام، سال 2013م.

بررسی علل و اسباب ظهور پدیده تکفیر و آثار آن در جامعه است. این مقاله قبلاً در همایش سماحه الإسلام وفتنه التكفير (بیروت، تموز 2013م.) ارائه شده است.

«حقیقه الکفر والتکفیر عند علماء السلف». حسن بن علی العواجی، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التکفیر: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامیه، 1432ق.).

موضوعاتی که در این مقاله بررسی شده این موارد هستند: معانی مختلف کفر و تکفیر، کفر در قرآن و سنت، عدم تفریق بین کفر اصغر و اکبر عامل کشتار بین مسلمین، ارتداد با کفر اعتقادی، فرق بین کفر عملی و کفر اعتقادی، حمل تمام اطلاقات کفر در نصوص به کفر اعتقادی عامل اختلاف بین مسلمین و تکفیر یکدیگر، جهل و تأویل و تقلید مانع تکفیر اعتقادی.

«حکم تکفیر المعین و الفرق بین قیام الحجه و فهم الحجه»، عبدالرحمن بن حسن آل شیخ، عقیده الموحدين و الرد علی الضلال و المبتدعین، (طائف، مکتبه الطرفین، 1411ق.)، ص 165-194.

«خطوره ظاهره التکفیر». احمد عبدالکریم شوکه الکیسی، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التکفیر: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامیه، 1432ق.).

بررسی خطرات اندیشه تکفیری در جهان اسلام موضوع این مقاله است. نویسنده پس از بیان آثار مخرب تکفیر، ارتباط تکفیر با انفجارها و تأثیر این دورا در جامعه بررسی کرده است.

«خطوره التکفیر وضوابطه فی السنه النبویه». بندر بن نافع بن برکات العبدلی، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التکفیر: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامیه، 1432ق.).

بیان خطرات و عواقب تکفیر مسلمانان موضوع نوشتار است. نویسنده در همین زمینه این موارد را بررسی کرده است: تحریم تکفیر مسلم بدون جهت، تقسیم کفر به کفر

اکبر و کفر اصغر، لزوم فرق گذاشتن بین تکفیر نوع و تکفیر معین، احتیاج تکفیر معین به قیام حجت و ثبوت شروط و انتفای موانع، عدم جواز خروج بر حاکمان مگر با پنج شرط.

«خطوره وأثر التكفير على الفرد والمجتمع». عاليه صالح سعد القرني، السجل العلمي لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلاميه، 1432ق.).

مؤلف به آفات پديده تكفير بر فرد و جامعه پرداخته از قبيل: شرك در تكفير، مخالفت روش اهل سنت و جماعت، ايجاد تفرقه و خونريزي، طعن به علما و مردم، مشوه کردن چهره دين و جهاني بودن آن، تحجر فكري و.... .

«خلاصه في التكفير». لطف الله بن ملا عبدالعظيم خوجه، السجل العلمي لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلاميه، 1432ق.).

«درء التكفير بالشبهات». محمد المدني بوساق، السجل العلمي لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلاميه، 1432ق.).

در اين مقاله پس از بيان خطرات تكفير، روش علما در دفع تكفير با شبهات بررسی شده است. هم چنین جرم تكفير به جهت طعن در اعتقاد و آبرو و نسب افراد بررسی شده است.

«درجه الوعى بظاهره التكفير من وجهه نظر تربويه لدى عينه من طلاب كليه التربيه بجامعه الطائف». ايمان بنت إبراهيم بن محمد العمريطي، السجل العلمي لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلاميه، 1432ق.).

صاحب اين مقاله معتقد است: برخی دانش پژوهان به پاره ای امور، آگاهی کامل ندارند، لذا باید آنان را در آن امور توجيه کرد از قبيل مفهوم تكفير و احكام شرعي آن، اسباب تكفير، آثار اجتماعي و اقتصادي تكفير، مهم ترين راه های علاج تكفير.

«دور بعض مؤسسات المجتمع في مواجهه ظاهره التكفير». احمد مختار مكى و مريم طاير طالبي، السجل العلمي لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام مامنى محمد بن سعود الإسلاميه، 1432ق.).

موضوع این مقاله، بررسی نقش مؤسسات و نهادها در مواجهه با پدیده تکفیر است. نویسندگان معتقدند: بحث از مؤسسات تنها راه صحیح برای مقابله با پدیده تکفیر است؛ زیرا اگر مؤسسات موجود به وظایف خود عمل نمایند این انحراف فکری ایجاد نخواهد شد و لذا در صدد طرح راه‌کارهایی برای فعال شدن این مؤسسات در مواجهه تکفیری‌ها و فکر آنان هستند.

«دور العلماء فی تفسیر التفسیرات والمفاهیم الخاطئه لقضایا التکفیر والجهاد والولاء والبراء و بیان حقوق الولاء: دکتر». محمد بن یحیی بن حسن النجیمی، مؤتمر الإرهاب بین تطرف الفكر وفکر التطرف (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامیه، ربيع الثاني 1431ق.).

در این نوشتار پس از بیان مفهوم تولی و تبری و جهاد، حقوق والیان امور و... نقش علما در تصحیح مفاهیم اشتباهی در قضیه تکفیر بررسی شده است.

«دور العوامل الفکرية فی تشکیل العقليہ التکفیرية». محمد زرمان، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التکفیر: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامیه، 1432ق.).

مؤلف به بحث از عوامل فکری تشکیل فکر تکفیری توسط گروه‌های انحرافی در کشور های اسلامی پرداخته و مبدأ آن را عصر خوارج دانسته است. او پدیده تکفیر را اتفاقی ندانسته بلکه آن را مولود اسباب فکری و تربیتی و نفسانی و اجتماعی و اقتصادی می‌داند که در پیدایش فکر تکفیر نقش داشته که از آن جمله: جهل به دین، جمود در فهم ظاهر نصوص، خودبینی و بسته فکر کردن است.

«دور مناهج التریبه الإسلامیه فی الحد من ظاهره التکفیر: رؤیه تطبیقيه لمناهج التریبه الإسلامیه فی المرحله». مروان بن صالح بن عبدالعزيز الصقعی، السجل العلمی

لمؤتمر ظاهره التکفیر: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامیه، 1432ق.).

مؤلف در صدد اثبات اعتدال در اسلام بوده و این که روش‌های تربیت اسلامی در تأسیس عقل فردی مبتنی بر ارتباط با قرآن و سنت نبوی مؤثر است. آن گاه به

برخی از نمونه های تربیتی و تعلیمی اشاره کرده که توانسته مشکل تکفیر را به صورت مباشر یا غیر مباشر حل نماید و این کار را بر عهده اساتید و معلمان گذاشته تا با اقتدار تمام با استفاده از راه کار های تربیتی عملی نمایند تا از پدیده تکفیر جلوگیری نمایند.

«دور المؤسسات التعليمية في معالجة ظاهره التكفير». رقيه طه العلوانی، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلاميه، 1432ق.).

مؤلف در این مقاله به نقش مؤسسات تعلیمی و معلم و استاد و روش ها و ارشاد نفسی و اجتماعی در تربیت دانش پژوهان و مهار کردن فکر آنان اشاره نموده تا در خطر تکفیر گرفتار نشوند.

«دور وسائل الإعلام في الترويج للأفكار التكفيرية». رضا عبدالواجد امين، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلاميه، 1432ق.).

نویسنده معتقد است که وسایل ارتباط جمعی با کثرت و پیشرفت آن ها نقش به سزایی در گسترش تکفیر داشته است؛ خصوصاً آن که مردم جامعه نیز به خوبی در این زمینه توجیه نشده اند و پیشنهاد می دهد تا آراء تکفیری ها، توسط متخصصان تجزیه و تحلیل و نقد شود.

«رساله في تكفير الروافض». ابن كمال باشا شمس الدين احمد بن سليمان بن كمال باشا، تحقيق سيد باعجوان، خمس رسائل في الفرق و المذاهب (قاهره، دارالسلام، 1425ق./2005م.).

«رؤيه علاجيه لظاهره التكفير في ضوء الوسائل والأساليب النظرية والتطبيقية». محمد عبدالدايم على سليمان و محمد الجندی، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلاميه، 1432ق.).

موضوعات کلی که در این مقاله بررسی شده اند عبارتند از: خطر پدیده تکفیر، مشوّه شدن چهره اسلام با تکفیر، عواقب وخیم فکر تکفیری بر فرد و جامعه،

مخالفت تکفیر با اعتدال و سماحت اسلام، امکان علاج درد تکفیر با دقت نمودن در تشخیص آن، ضرورت تشکیل مراکز جهانی و فعال و متخصص در زمینه مواجهه با تکفیر، دور کردن اسلام از نتایج فکر اراهایی، ضرورت فعال کردن نقش مؤسسات خیر در ترویج مفاهیم وسطیت و اعتدال.

«سبل معالجه ظاهره التکفیر - الجزائر نمودجا». محمد ظاهر حموش، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التکفیر: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامیه، 1432ق.).

در این مقاله راهکار های درمان پدیده تکفیر در جامعه اسلامی به ویژه در کشور الجزایر بررسی شده است.

«سماحه الاسلام وفتنه التکفیر». الوحده الاسلامیه، ش 140، رمضان - شوال 1434ق.، ص 1-10.

گزارشی از همایش سماحه الإسلام وفتنه التکفیر (بیروت، تموز 2013م). است. این همایش به همت اتحادیه علمای بلاد شام و با همکاری تجمع علمای مسلمین لبنان در بیروت برگزار شد و حدود شصت تن از علما و اندیشمندان برجسته از 32 کشور جهان در آن حضور داشتند. از جمله محور های که در این همایش مورد بحث و بررسی قرار گرفتند می توان به این موارد اشاره کرد: اسلام و تعدد مذاهب؛ تکفیر در طول تاریخ؛ پدیده تکفیر و رنج های جهان اسلام؛ خوارج و پیدایش تکفیر در جهان اسلام؛ دلایل و عوامل تکفیر؛ بزرگان مذاهب و مواضع آنان در قبال تکفیر.

«السيناريوهات المحتمله لمستقبل ظاهره التکفیر». علاء عبدالحفیظ محمد، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التکفیر: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامیه، 1432ق.).

در این مقاله سناریو های مختلفی برای آینده پدیده تکفیر و عواقب آن بیان شده و برای هر کدام راه کارهایی معرفی شده است.

«الشُّبه التکفیریة ومهارات التعامل معها». عبدالله بن ناصر آل سلیمان أ. صالح بن بخیت الدوی، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التکفیر: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامیه، 1432ق.).

بررسی نقش مؤسسات تربیتی و نهاد های آموزشی در محافظت نوجوانان و جوانان از افتادن در ورطه تکفیر است. مؤلف معتقد است مؤسسات تربیتی وظیفه دارند تا برنامه هایی را برای حمایت فکری از خانواده ها ریخته و آن را عملیاتی کنند تا افراد آن را از افراط گری فکری محافظت نمایند.

«شبهات استحلال الدماء والأموال والرد علیها وفق الضوابط الشرعیة». هاله بنت محمد بن حسین جستنیه، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التکفیر: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامیه، 1432ق.).

در این نوشتار، مفهوم استحلال، ضوابط تحریم، شبهات مربوط به استحلال و مناقشه آن ها بر طبق ضوابط شرعی و موضوعاتی دیگر در این ارتباط آمده است.

«شبهات جماعه التکفیر والهجره عرض و نقد». ناصر محمدی محمد جاد، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التکفیر: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامیه، 1432ق.).

در این مقاله مؤلف به نقد و بررسی برخی شبهات مطرح شده از سوی جماعت التکفیر والهجره پرداخته است. شبهاتی از قبیل: پایین ترین حد اسلام، توقف و تبیین، تکفیر با اصرار بر گناه، تکفیر مقلد، عمل، شرط صحت ایمان و شبهه تکفیر به تأویل. وی ثابت کرده عقاید شکر مصطفی و گروه او همانند خوارج با تعالیم

اسلام سازگاری ندارد؛ زیرا اسلام برای افراد به مجرد اقرار به شهادتین ثابت می شود و نیز درصدد ابطال نظر جماعات تکفیری در انکار تقلید است.

«شبهات الجماعات التکفیریة المعاصره المتعلقة بالتکفیر والجهاد والرد علیها». کرم حلمی فرحات احمد، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التکفیر: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامیه، 1432ق.).

نویسنده پس از بیان مفهوم تکفیر و جهاد در لغت و شرع، شبهات مربوط به تکفیر را که از سوی گروه های تکفیری مطرح شده پاسخ داده است. این شبهات عبارتند از: تکفیر مسلمانان به سبب وقوع در معصیت، تکفیر معین بدون ضوابط شرعی، تکفیر حاکم به غیر ما انزل الله به طور مطلق، تکفیر پیروان محکومین به غیر ما انزل الله، تکفیر خروج کننده بر جماعت مسلمین، تکفیر کسی که در جامعه خود اقامت نموده و از آن جا هجرت نکرده، حکم بر دیار مسلمین به عنوان دیار کفر و... هم چنین شبهات مربوط به جهاد مثل شبهه جهاد با حاکمان، کشتن شهروندان، هدف قرار دادن گردشگران، شبهه این که در اسلام جز جهاد نیست و شبهه این که تنها راه رسیدن به مقصد جهاد است.

«شبهات الخوارج فی التکفیر والرد علیها فی ضوء الكتاب السنه». عبدالرزاق حسین احمد، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التکفیر: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامیه، 1432ق.).

نقد و بررسی و ردّ اعتقادات خوارج در مفهوم ایمان و تکفیر، موضوع این نوشتار است. هم چنین آثار خطرناک فکر تکفیری خوارج بیان شده و راه هایی برای علاج آن ذکر شده است.

«الشبهات العقلیه والنقلیه عند الخوارج وابطالها». عالیه صالح سعد القرنی، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التکفیر: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامیه، 1432ق.).

مؤلف به بیان شبهات خوارج در کفر معصیت کار پرداخته و مخالف آن ها را با آیات قرآن به اثبات رسانده و مدعی است تمام استدلال های خوارج بر تکفیر مرتکب کبیره از باب پیروی متشابهات و استدلال به ادله عام و رها کردن ادله خاص است.

«شبهات الفکر التکفیری فی الاستحلال و مناقشتها وفق الضوابط الشرعیه». احمد بن عبد العزيز القصیر، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التکفیر: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامیه، 1432ق.).

مؤلف درصدد بیان معنای استحلال و حکم آن برآمده و این که اصحاب فکر تکفیری در بیان آن انحراف پیدا کرده و هر حلال شمارنده محرمی را کافر به کفر اکبر دانسته و او را از اسلام خارج نموده و نیز آنان در بیان اموری که با آن ها استحلال شناخته می شود منحرف شده اند؛ زیرا گمان کرده اند که با احراز انسان بر فعل حرام استحلال صادق است و نیز بیان کرده که اصحاب فکر تکفیری از تکفیر تمام افرادی که متهم به استحلال می باشند ابایی ندارند گرچه معذور باشند و لذا خون و اعمالشان را حلال می شمارند. آن گاه درصدد اثبات مخالفت اقوال و اعمال آنان با ضوابط شریعت برآمده و حق را بیان داشته است.

«شبهات الفكر التكفیری المتعلقة بالولاء والبراء ومناقشتها وفق الضوابط الشرعیة». کرم حلمی فرحات احمد، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التكفیر: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامیه، 1432ق.).

مؤلف به شبهات جماعات تکفیری در زمینه ولاء از قبیل: انحصار آنان در جماعت مسلمین، تعصب و تحزب، تنها مصدر حق بودن، تنها رهبر مسلمین بودن و نیز شبهات براء از قبیل: تبری از جوامع اسلامی، تبری از کفار و تعامل با آنان، تبری از علما و تکفیر آنان با شبهه پرداخته است.

«شروط التكفیر». خالد عبداللطیف محمد، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التكفیر: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامیه، 1432ق.).

«شروط التكفیر». وفاء غنیمی محمد غنیمی احمد، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التكفیر: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامیه، 1432ق.).

«شروط التكفیر». منیره بنت حمود البدرانی، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التكفیر: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامیه، 1432ق.).

«شروط التكفیر فی الفقه الإسلامی». محمد بن مرعی الحارثی، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التكفیر: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامیه، 1432ق.).

بررسی شروط تکفیر بر اساس فقه اسلامی موضوع این مقاله است. در همین زمینه این موضوعات بررسی شده است: معنای تکفیر، ارتباط بین حکم به تکفیر و ارتداد، خطر تکفیر، فرق بین تکفیر مطلق و معین، شروط تکفیر کننده و تکفیر شده و... .

«شروط التکفیر و ضوابطه». خالد عبداللطیف محمد نور، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التکفیر: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامیه، 1432ق.).

بررسی شروط و ضوابط تکفیر از منظر قرآن و سنت موضوع این نوشتار است.

«شروط التکفیر و ضوابطه». وفاء غنیمی محمد غنیمی، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التکفیر: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامیه، 1432ق.).

«شروط التکفیر و ضوابطه». ولید بن محمد عبدالله العلی، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التکفیر: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامیه، 1432ق.).

«شروط التکفیر و موانعه». منیره حمود سعد البدرانی، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التکفیر: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامیه، 1432ق.).

در این مقاله، شروط تکفیر از قبیل تکلیف، اختیار، علم به مخالفت، عدم اجتهاد، عدم تأویل و نیز موانع تکفیر بررسی شده است.

«شروط وموانع تکفیر المعین وأهم قواعد». علی بن عبدالعزیز علی الشبل، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التکفیر: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامیه، 1432ق.).

بررسی شروط و موانع تکفیر معین (تکفیر افراد خاص) و قواعد در این نوشتار بررسی شده است.

«شيعه آل البيت في الهند بين التكفير و التطهير». محمد سعيد الطريحي، الموسم، ش 57-58، ص 355-366.

بررسی مشکلات و وضعیت شیعیان هند در مواجهه با جریان های تکفیری در این کشور موضوع این مقاله است.

«الغلو وأثره في ظاهره التكفير». جمال محمد السيد عبدالحميد، السجل العلمي لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلاميه، 1432ق.).

در این نوشتار، غلو و اثر آن در پدیده تکفیر مورد بررسی قرار گرفته است. در همین زمینه این موضوعات بررسی شده است: حقیقت غلو، اسباب غلو، مظاهر غلو، علاج غلو، اثر غلو در تکفیر، ریشه های تاریخی غلو، انواع غلو، خطر غلو، ضوابط غلو، رابطه بین غلو و تکفیر، مظاهر غلو در تکفیر و...

«الصحوه الاسلاميه بين التطرف والاعتدال؛ نتائج التطرف: التكفير والتفسيق والتبديع»، محمود هر موش، رساله التقريب، ش 11، محرم - صفر 1417ق.، ص 209-216.

آسیب شناسی بیداری اسلامی از منظر حرکت های افراطی و خشونت گرایانه موضوع این نوشتار است. نویسنده عواقب برخی رفتار های خشونت گرایانه و تکفیری را بر بیداری اسلامی و آینده جهان اسلام بررسی کرده است.

«ضروریات الدین و المذهب: دراسه فی المنطلقات لظاهره التكفير». محمد هادی آل راضی، المنهاج، ش 46، تابستان 1428ق.، ص 207-223؛ ش 47، پاییز 1428ق.، ص 60-103.

«ضوابط التكفير». ابراهیم امین احمد یعقوب، السجل العلمي لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلاميه، 1432ق.).

موضوعات کلی که در این مقاله بررسی شده عبارتند از: ضوابط تکفیر مطلق و معین، فرق تکفیر مطلق و معین، موانع تکفیر، راه کار های جلوگیری از تکفیر (نشر گفتار اهل علم و رهبران دینی، برپایی جلسات، تدریس سخنان بزرگان، پخش اعلامیه ها، تذکر خطبا).

«ضوابط التكفير في ضوء السنه النبويه». نوال بنت عبدالعزيز العيد، السجل العلمي لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلاميه، 1432ق.).

در این نوشتار ضوابط، شروط و موانع تکفیر در پرتو سنت نبوی بررسی شده است.

«ضوابط التكفير في الفكر الإسلامی: بين النظرية والتطبيق». ثائر علی الحلاق، مجله جامعه دمشق للعلوم الاقتصاديه والقانونيه، سال 28، شماره 1، 2012م، ص 431-460.

«ضوابط التكفير و شروطه». وليد بن محمد بن عبدالله العلي، السجل العلمي لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلاميه، 1432ق.).

«الطرق المرجوه لعلاج ظاهره التكفير». سعيده يسن انور رزق، السجل العلمي لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلاميه، 1432ق.).

مؤلف در این مقاله به بارزترین راه های علاج پدیده تکفیر و نیز اهمیت نقش خانواده در حفظ فرزندان در برابر انحراف و اثبات اعتدال شریعت اسلامی و لزوم پیروی از سیاست رفق و مدارا با افراد تکفیری پرداخته است.

«ظاهره التكفير... تخلف حضاری». محمد زين الدين، بصائر، ش 45، تابستان 1430ق. / 2009م، ص 200.

«ظاهره التكفير: عوامل النشأ و طرق العلاج». محمد شقير، المنهاج، ش 56، شتاء 1431ق، ص 113-127.

بررسی علل و اسباب پدیده تکفیر و راهکار های علاج این پدیده موضوع این نوشتار است.

«ظاهره التكفير في الأمم الأخرى تاريخ التكفير في الكنائس الغربيه». عادل محمد احمد سليمان، السجل العلمي لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلاميه، 1432ق.).

بررسی جریان تکفیر در ادیان غیر اسلام در طول تاریخ، موضوع این نوشتار است.

«ظاهره التکفیر المذهبی بین الدینی و الفقهی و السیاسی». محمد شقیر، رساله التقریب، ش 81، رمضان و شوال 1431ق.، ص 29-42.

در این مقاله، اسباب و نتایج و نیز آثار پدیده تکفیر از منظر دینی، فقهی و سیاسی از منظر مذاهب اسلامی بررسی و تحلیل شده است.

«ظاهره التکفیر: بحث فقهی استدلالی». رساله التقریب، ش 85، جمادی الاولی و جمادی الآخره 1432ق.، ص 21-38.

پژوهشی در زمینه ابعاد فقهی پدیده تکفیر و عوامل گسترش آن در زمان حاضر است. در این مقاله ابتدا به بررسی اقسام تکفیر و شرایط فتوا دادن به کفر یک فرد و یا گروه مذهبی به جهت داشتن اعتقادی خاص به یکی از مسائل دینی و مذهبی پرداخته شده و سپس موازین فقهی آن بررسی گردیده است. نویسنده، ضمن تجزیه و تحلیل آیات قرآنی مربوط به تکفیر، به بیان اسباب کفر و الحاد و انکار عقاید دینی از منظر قرآن کریم پرداخته و اقسام انکار و شرایط تحقق کفر و ارتداد را از لحاظ فقهی بررسی نموده است. در ادامه، نویسنده به بیان انحرافات اعتقادی

گروه‌هایی مانند نواصب، غلات، مجسمه، مجبره و خوارج پرداخته و وارد کردن اتهام به یک فرقه و مذهب از مذاهب اسلامی را امری پیچیده ارزیابی کرده و حساسیت موضوع را تبیین نموده است.

«ظاهره التکفیر بین الدین و السوسیولوجیا». جعفر محمد حسین فضل الله، الوحده الاسلامیه، ش 147، جمادی الاولی 1435ق.، ص 20.

بررسی پدیده تکفیر از منظر دین و جامعه شناسی موضوع این نوشتار است.

«ظاهره التکفیر و الارهاب داخل المجتمعات الاسلامیه و خارجها استراتیجیه العلاج و المواجهه». محمد حسن الزیر، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التکفیر: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامیه، 1432ق.).

مؤلف معتقد است پدیده تکفیر در دو جهت ظهور و بروز دارد: یکی فکری و فرهنگی که افکار اشتباهی را بر اساس فهم فاسد از احکام اسلام و فتاوی گمراه کننده در نتیجه سلوک

انحرافی از مقاصد شریعت دارای گذشت عرضه می کند و دیگری جهت عملی است که سلوک افراد را مخرب و معارض افراد و جامعه می نماید. او نیز راه کارهایی در راستای علاج این پدیده در داخل و خارج بیان کرده است.

«ظاهره التَّكْفِيرِ.. وجهه للمعالجه». السيد جعفر فضل الله، مجله الوحده الإسلاميه.

«ظاهره الغلو في التكفير». يوسف القرضاوی، المسلم المعاصر، ش 9، المحرم - صفر 1397ق، ص 53-90.

بررسی غلو و افراطی گری در جامعه اسلامی و نتایج آن به ویژه در تکفیرگرایی موضوع این نوشتار است.

«عقلیه التَّكْفِيرِ وسمات شخصيته رؤیه نفسیه واجتماعیه». محمد الشامی، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التَّكْفِيرِ: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلاميه، 1432ق.).

موضوعات کلی: نشانه های تکفیری ها (جوان بودن، کم خردی و اندیشه کم، اخذ به ظاهر عبادت و عدم درک باطن آن، عدم شناخت فقه خلاف، احترام نگذاشتن به مخالف، اهانت به مخالف، بی احترامی به بزرگان مردم)، اسباب اجتماعی گسترش فکر تکفیری (جهالت علی الخصوص به مسائل دینی، کوتاهی علما در مقابله با مخالفان، شیوع ظلم، جدایی بین جوانان و مریبان، دخالت کفار در بلاد مسلمین، خلل در روش های برخی از احزاب و گروه های معاصر، کوته نظری و کمی صبر، غرور، تندروی و افراط گری)، راه علاج این پدیده نفسی و اجتماعی و....

«علاج ظاهره التَّكْفِيرِ رؤیه فقهیه تأصیلیه». عبدالستار ابراهیم الهیتی، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التَّكْفِيرِ: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلاميه، 1432ق.).

موضوعات کلی که در این مقاله بررسی شده عبارتند از: پیدایش فکر تکفیری در قدیم و جدید، نظر علما درباره تکفیر، علاج پدیده تکفیری معاصر از راه فکر و عمل و طریق اعتدال همراه با اعتماد به نصوص شرعی و بدون اهمال نقش مقاصد عامه تشریح و افتادن در دشنام و سب.

«علماء الأمة في مواجهه فتنة التكفير». حسن على التريكي، نهج الإسلام، سال 2013م.

بررسی وظایف و مسئولیت علما و اندیشمندان در برابر گروه های تکفیری موضوع این مقاله است. این مقاله قبلا در همایش سماحه الإسلام وفتنه التكفير (بیروت، تموز 2013م.) ارائه شده است.

«العوامل التربويه غير السليمه المؤديه إلى انتشار ظاهره الفكر التكفيری لدى الشباب من وجهه نظر طلبه جامعه الملك فيصل». احمد القواسمه و عبدالشافی احمد، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامیه، 1432ق.).

مؤلف درصدد آشنا کردن مخاطب به عوامل تربیتی غیرسالمی است که منجر به گسترش پدیده اندیشه تکفیری نزد جوانان شده است.

«الغلو فی التكفير وأثر فی مستقبل الإسلام». ابراهیم طلبه حسین، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامیه، 1432ق.).

مؤلف معتقد است: غلو در تکفیر موجب شیوع دشمنی و تفرقه و اختلاف بین مسلمانان و سبب ضعف قوت آنان گشته و بر آینده اسلام تأثیرگذار است و نیز موجب می شود ریختن خون هایی حلال شود و نزد غرب اسلام تنها خطر تهدیدکننده به حساب آید و نیز غلو در تکفیر از اسباب گسترش ترور شده و در عقول مردم به اسلام نسبت داده خواهد شد.

«الغلو فی التكفير واستباحه الدماء». فهد بن صالح العجلان، مجله البيان، ش 321، جمادى الأولى 1435ق./مارس 2014م.

بررسی نتایج غلو و افراط گرایی در دین در پیدایش تفکر تکفیری است.

«الغلو فی الدین سبب من أسباب ظاهره التكفير». صالح بن حامد الرفاعی، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامیه، 1432ق.).

در این مقاله اسباب و مظاهر غلو که منجر به تکفیر می شود و نیز وسایل علاج آن مورد بررسی قرار گرفته است. مولف ضمن تبیین سماحت اسلام بیان داشته اسلام دین مدارا و رحمت و به دور از شدت و قساوت و حد وسط بین افراط و تفریط است.

«الغلو فی الدین و مجاوزة الوسطیه». عدنان بن عبد الرزاق الحموی العلبی، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التکفیر: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامیه، 1432ق.).

بررسی غلو در دین و اسباب پیدایش پدیده انحراف و آثار انحراف در دین (انتشار تکفیر دیگران، غلو در دین)، راه کار های علاج انحراف موضوع این نوشتار است.

«فتوی سماحه الشیخ احمد کفتارو المفتی العام للجمهوریه العربیه السوریه سابقاً - یرحمه الله المفتی العام للجمهوریه العربیه السوریه- رئیس مجلس الافتاء الأعلى فی عدم تکفیر المسلم». آفاق الحضاره الاسلامیه، سال 9، ش 17، صفر 1426ق، ص 494-498.

«فتوی فضیله الشیخ الدكتور یوسف عبدالله القرضاوی». رساله التقریب، ش 52، ذوالقعدة و ذوالحجه 1426ق، ص 217-240؛ آفاق الحضاره الاسلامیه، ش 17، صفر 1427ق، ص 499-521.

پاسخ یوسف قرضاوی در جواب به سوالی درباره تکفیر افراد مذاهب دیگر است.

«فتوی فی الحذر من کتاب: إحکام التقرير فی أحكام التکفیر». البیان، ش 131، رجب 1419ق، ص 16-17.

«فتوی: اللجنه الدائمہ للبحوث العلمیه و الإفتاء بالسعودیه حول کتابی: التحذیر من فتنه التکفیر.. صیحه نذیر». عبدالله بن عبدالرحمن الغدیان و بکر بن عبدالله ابوزید، البیان، ش 156، ص 36-37.

«الفصائیات العربیه... و ظاهره التکفیر دعم أم مواجهه». سامی الشریف، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التکفیر: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامیه، 1432ق.).

«فكر التكفير عند جماعات الاسلام السياسى». احلام محمد السعدى فرهود، السجل العلمى لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلاميه، 1432ق).

مؤلف معتقد است: جوامع عربى كنونى در قرن بيستم با گذشته ها فاصله زيادى پيدا کرده و تعامل با افكار مغاير خود را نمى پذيرد و لذا به تكفير ديگران روى آورده و اين فكر با اعتدال اسلام سازگارى ندارد و به طور عمدۀ مؤلف درصدد نقد و تحليل افكار تكفيرى جماعت هاى اسلامى سياسى در مصر از عصر سيدقطب به بعد برآمده است.

«فهم الخوارج الخاطئ للتكفير والآثار المرتبه على ذلك». سليمان بن سالم السحيمى، مؤتمر الإرهاب بين تطرف الفكر وفكر التطرف (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلاميه، ربيع الثانى 1431ق).

بررسى فهم خوارج از تكفير و آثار و عواقب اين فهم بر جهان اسلام موضوع اين نوشتار است. برخى عناوين مورد بحث عبارتند از: اسباب ظهور تكفير به غير حق در بين امت، خوارج اولين تكفيرى هاى امت اسلام، عدم تفريق بين اطلاقات كفر، تكفير با گناه و...

«فى إديولوجيا التكفير - قراءه تحليليه نقديه». الحياه الطيبه، ش 28، شتاء - ربيع 2014م.

«فى سبيل الإصلاح: التكفير بغياً و عدواناً غير التكفير تأويلاً و نظراً - الأحاديث فى ذلك، و خطر الروايه بالمعنى»، محمدتقى الهاللى، الشهاب، ش 177، 9 رجب 1347ق، ص 4-6.

«فى مفهوم التكفير». خليل ابورحمه، مجله كليه الدراسات الاسلاميه و العربيه، ص 75-105.

«فيض القدير فى تبرئه السلفيه من الغلو والتكفير». وفاء بنت صالح الفايز، سجل البحوث و اوراق العمل المقدمه لندوه السلفيه منهج شرعى و مطلب وطنى، المجلد الثالث، ص 315-362.

«قضايا التكفير وآثارها المترتبة على التطورات السياسية والاجتماعية». اشرف بن محمد هاشم و سيوطي بن عبدالمناس، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلاميه، 1432ق.).

موضوعات کلی که در این مقاله بررسی شده عبارتند از: مفهوم تکفیر، ارتباط تکفیر با فتنه، بر حذر کردن علما مردم را از خطر اتهام دیگران به کفر، نزاع و اختلاف از آثار تکفیر و.... .

«القواعد الفقهيہ المعالجه لظاهره العلوفی التكفير». حامد بن مده بن حميدان الجدعاني، مجله جامعه أم القری، ش 52، ربيع الآخر 14232ق/ مارس 2011م، ص 181-274.

بررسی قواعد و احکام فقهی در علاج و درمان پدیده تکفیر موضوع این نوشتار است.

«كفر الاستحلال: المفاهيم والضوابط ورد الشبهات». مصطفى الشيخ ياحي، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلاميه، 1432ق.).

موضوعاتی که در این مقاله بررسی شده عبارتند از: مفهوم صحیح از کفر استحلال، تصحیح فهم اشتباهی برای برخی از مسائل فقهی مبتنی بر سوء فهم از کفر استحلال، مفهوم استحلال، ارتباط استحلال با جحود و تکذیب، اقسام استحلال، ضوابط شرعی حاکم بر استحلال، تکفیر اصرار کننده بر معصیت.

«الكفر والإيمان في ميزان الوحده». حسن أحمد الهادي، الوحده الاسلاميه، ش 149، رجب 1435ق، ص 50.

در این مقاله ضمن بررسی ریشه های تفکر تکفیری، شاخصه های ایمان و کفر را از منظر شرع مقدس بررسی کرده است.

«الكفر ودلالاته في الأحاديث النبويه- قراءه تحليليه». الحياه الطيبه، ش 28، شتاء- ربيع 2014م.

«المباحثه و المناظره: تكفير أزهرى للمؤمنين بظواهر القرآن»، محمد رشيد رضا، الشهاب، ش 237، رجب 1352ق، ص 488-499.

«متطلبات تجسيد الأمن الفكرى من خلال المناهج التعليميه». السعيد سليمان عواشريه، السجل العلمى لمؤتمر

ظاهرة التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلاميه، 1432ق.).

مؤلف در اين مقاله به تعريف مفاهيم اساسى متداول درباره اهمّ اسباب انحراف در دين و اثر روش هاى تعليمى در آن، نقش روش هاى تعليمى در محقق ساختن امنيت فكرى و دورى از انحراف پرداخته است و در آخر به خطر تكفير و نقش آن در از بين بردن استقرار و امنيت و صلح در جوامع و تأثير بر اقتصاد و تجارت و گردشگرى و فكر و اجتماع و روح و ورزش اشاره كره است.

«المجتمع الإسلامى وشبهه عدم تطبيقه للشريعه». سليمان ولدخسال، السجل العلمى لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلاميه، 1432ق.).

مؤلف درصدد مناقشه حكم به تكفير دولت هاى عربى و اسلامى به دليل حكم كردن آنان به غير ما انزل الله است و در حقيقت، درصدد مناقشه آراء سيد قطب و پروان اوست كه اهل تكفير سياسى بوده اند و لذا مؤلف پيشنهاد صبر در برابر چنين حاكمانى را مى دهد.

«المراتب الشرعيه لعلاج الظاهره التكفيريه». اسماعيل بن محمد على عبدالرحمن، السجل العلمى لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلاميه، 1432ق.).

مؤلف در اين مقاله به مفهوم تكفير و پيدائش و حكم آن و مراتب شرعى علاج پديده تكفير از راه هاى بازدارندگى و مداوا پرداخته است.

«مسائل فى التكفير»، عبدالعزيز محمد آل عبداللطيف، البيان، ش 56، ربيع الثانى 1413ق، ص 36-44.

«مسلمون و تكفير اهل القبلة»، جعفر سبحانی تبریزی، رسائل و مقالات تبحر فی مواضع فلسفیه و كلامیه و فقهیه و فیها الدعوه الى التقريب بين المذاهب (قم، موسسه الامام الصادق عليه السلام، 1421ق)، ص 209-229.

«مسؤولیه المؤسسات الاجتماعیه فی علاج داء التكفير: مقاربه تأسيسیه أولیه من منظور قرآنی». السيد عمر، السجل

العلمی لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامیه، 1432ق).

در این نوشتار پس از بیان مفهوم کفر و ارتباط آن با تکفیر راهکار های مداوا و درمان تکفیر از منظر قرآن بررسی شده است.

«مسؤولیه المؤسسات التنشئه الاجتماعیه (الأسره والمسجد)». داود بورقیه، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامیه، 1432ق).

بررسی نقش مهم خانواده و مسجد در جوامع اسلامی در محافظت جوانان از گرایش به تفکرات تکفیری است.

«مسؤولیه المؤسسات الدعویه فی علاج ظاهره التكفير». لمیاء بنت سلیمان الطویل، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامیه، 1432ق).

بیان نقش مؤسسات دعوت و ارشاد در علاج تکفیر موضوع این مقاله است. به عقیده نویسنده مؤسسات دعوت و ارشاد باید راه اعتدال که از خصائص اسلام است را پیش گرفته و آن را در نفوس جوانان نهادینه نمایند و میانه روی و اعتدال اسلام در امر به معروف و نهی از منکر و مقابله با تکفیر است و نیز مردم را به حقوق والیان امر و علما تذکر دهند.

«مسؤولیه المؤسسات الدعویه فی علاج ظاهره التكفير». عبدالرحیم بن محمد المغذوی، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامیه، 1432ق).

مؤلف درصدد بیان راه‌هایی برای مؤسسات دعوت و ارشاد است تا به طور زیربنایی با پدیده تکفیر مقابله نمایند.

«مسئولیه بعضی مؤسسات المجتمع فی علاج ظاهره التکفیر». محمد حمد کنان میغا، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره

التکفیر: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامیه، 1432ق.).

مؤلف معتقد است نهاد‌های تعلیم و تربیت می‌توانند پدیده تکفیر را با انتخاب راهکارهای مناسبی علاج نمایند. وی برخی از این راه‌ها را برشمرده از جمله: تأکید بر معیارهای اخلاقی، تأکید بر ایمان راستین و علم نافع و عمل صالح، رعایت معیارهای شرعی برای انتخاب رهبران دینی، امتیاز علمی داشتن و صبور و متواضع بودن و مدارا نمودن با مردم، محقق ساختن مصالح دنیوی و اخروی برای عموم به شریعت، داشتن برنامه‌های سمعی بصری در بیان آثار سوء پدیده تکفیر بر فرد و اجتماع.

«المسئولیه الأمنیه للمعلم». محمد یحیی غیلان، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التکفیر: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامیه، 1432ق.).

نویسنده به نقش معلم در تربیت و توجیه و بیان شبهات و رفع اشکالات شاگردان پرداخته که این واجب باید با تمکن علمی او همراه باشد و نیز مشارکت دولت در انجام این وظیفه را ضروری می‌داند و نیز شبهات خوارج در کفر معصیت کار را ذکر کرده و از آن‌ها پاسخ داده و اثبات کرده تمام شبهات آنان از قبیل پیروی متشابهات و رجوع به ادله عام و ترک خاص بوده در حالی که خاص مقدم بر عام است.

«مفاهیم خاطئه خیال المنهج السلفی ربط المنهج السلفی بالتکفیر». لطیفه بنت عبدالله بن محمد الجلعود، سجل البحوث و اوراق العمل المقدمه لندوه السلفیه منهج شرعی و مطلب وطنی، المجلد الثالث، ص 491-512.

«مفهوم الجاهلیه وعلاقته بالتکفیر، دراسه تقویمیه». احمد بوعود، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التکفیر: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامیه، 1432ق).

این مقاله در ردّ تکفیر سیاسی نوشته شده و دیدگاه سید قطب در آن نقد شده است.

«مقاربه الأمن العقدی: مدخل للدوره الوقایه لمواجهه المنظومه التکفیریه». عبدالقادر سعید عبیکشی، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التکفیر: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامیه، 1432ق).

این مقاله در ردّ سید قطب و گروه های تکفیری جهادی است که جوامع اسلامی را جامعه جاهلی نامیده و فقط خود را مؤمن واقعی می دانند و برای خود امیری معین کرده و با او بیعت می کنند و خود را امثال صحابه می دانند.

«منهج أبی حامد الغزالی فی معالجه التکفیر و آثارها علی الدعوه الإسلامیه». جابر بن زاید السمیری، مؤتمر الدعوه الإسلامیه و متغیرات العصر (7-8 ربيع الاول 1426ق. / 16-17 أبريل 2005م).

در این تحقیق، خطر شیوع تفکر تکفیری در جامعه اسلامی بررسی و تحلیل شده است. نویسنده در دستیابی به هدفش، راهکارهای ابو حامد غزالی جهت دوری جامعه از این پدیده را بررسی و معرفی کرده است. نویسنده از اساتید دانشکده اصول الدین دانشگاه اسلامی غزه است.

«المنهج القرآنی فی علاج ظاهره التکفیر». صالحه بنت الشریف حسین محمد الهجاری، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التکفیر: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامیه، 1432ق).

استفاده از تعالیم قرآنی در درمان پدیده تکفیر موضوع این نوشتار است. از جمله موضوعاتی که نویسنده مورد بحث قرار داده این موارد هستند: تعریف تکفیر، خطر تکفیر، لزوم عدم تشکیک در اسلام دیگران، لزوم بررسی قبل از حکم کردن بر دیگران، تأکید بر اخوت ایمانی، توصیف گروه های در حال جنگ به ایمان، امر به

اصلاح بین افراد در حال نزاع، تأکید بر برادری ایمانی، نهی از غلو و نسبت دادن بدون علم به خدا، دعوت بر طلب علم صحیح، حسن تعامل با دیگران، اسلوب

گفت و گو و قناعت نمودن به حجت، تمسک کردن به خدا و دوری از تفرقه، امر به طاعت اولی الامر.

«منهج الوسطیه فی التشریح الإسلامی وأثره فی الوقایه من ظاهره الغلو والتکفیر». نورالدین بوحمزہ، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التکفیر: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامیه، 1432ق).

مؤلف معتقد است: بارزترین قضایای شرعی که در آن انحراف از حد اعتدال پدید آمده مسئله غلو در تکفیر است؛ امری که موجب تعدی و ظلم بر خون ها و اموال و آبروهای مردم شده است و لذا مؤلف درصدد بیان مهم ترین راه حل ها برای این پدیده برآمده که بر اساس فعال کردن روش اعتدالی اسلام در تعلیم و تربیت و نشر تعالیم صحیح اسلام از راه حکمت و موعظه حسنه و رعایت حقوق شرعی بین افراد جامعه است.

«مواجهه التکفیر والاحتلال». هیئت التحریر، رساله التقریب، ش 55، جمادی الاولی و جمادی الآخره 1427ق، ص 5-6.

«موقف السنه النبویه من الغلو فی الدین». غاده عبد اللطیف الحلیبی، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التکفیر: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامیه، 1432ق).

بررسی غلو در دین از منظر سنت نبوی است. نویسنده غلو را از اسباب پدیده تکفیر دانسته و پیشنهادهایی برای دوری از این انحراف داده است. وی در همین زمینه بحثی درباره سماحت شریعت ارائه کرده است.

«موقف ائمه المسلمین من التکفیر». ثقافه التقریب، ش 47، فروردین 1390، ص 90-105.

«نصاب الإیمان والکفر - فی نقد مله التکفیر ومقولاته». الحیاه الطیبه، ش 28، شتاء-ربیع 2014م.

«النصوص الشرعية المتشابهه وأثر الغلط في فهمها على الأمن الفكري كـبعض النصوص في الجهاد أنموذجاً». عبدالله بن عبدالعزيز الغملاس، المؤتمر الوطني الأول للأمن الفكري

تحت شعار (المفاهيم والتحديات) (جامعه الملك سعود، 1430ق).

«نماذج من شبه الجماعات التكفيريه المعاصره والرد عليها». عبدالله بن مطلق بن عبدالله المطلق، السجل العلمى لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلاميه، 1432ق).

«نموذج تشخيصى وإطار بحثى مقترح لدراسه ظاهره التكفير باعتبارها مهدداً للأمن الفكري». عبدالله البريدى، بحوث المؤتمر الوطنى الأول للأمن الفكري تحت شعار (المفاهيم والتحديات) (جامعه الملك سعود، 1430ق).

«وسائل و اساليب علاج ظاهره التكفير». حصه بنت محمد بن مبارك الخاطر، السجل العلمى لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلاميه، 1432ق).

مؤلف درصدد علاج پدیده تکفیر از راه دروس علمى و روش های درسى، خطبه ها، برنامه های توجیهی، جلسات، اجلاس ها و نیز برخى اسلوب های بازدارنده برآمده است.

«الوسائل والاساليب القرآنيه فى علاج ظاهره التكفير». اقبال بن عبدالرحمن ابداح، السجل العلمى لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلاميه، 1432ق).

در این نوشتار نویسنده درصدد بیان تفصیلى اسلوب های خطابى و توجیهى قرآن در بر حذر داشتن مردم از واقع شدن در تکفیر برآمده و در استقرای این گونه آیات و نیز روایات اسلوب علمى را دنبال کرده است.

«وسائل علاج ظاهره التكفير». عاصم بن عبدالله القریونى، السجل العلمى لمؤتمر ظاهره التكفير: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلاميه، 1432ق).

مؤلف به مهم ترین وسایل علاج پدیده تکفیر از قبیل نشر علم برگرفته شده از قرآن و سنت و سلف امت و برجسته کردن جایگاه علمای ربانی و پرهیز کردن از اخذ علم از افراد جاهل و احتراز از مفارقت جماعت و شدوذ و ضرورت عنایت به نشر کتاب های امامان سلف پرداخته و نیز گفت وگو و نصیحت با صاحبان فکر تکفیری را وظیفه مهم علما دانسته و مقابله با این فکر انحرافی را مسئولیت بزرگ حاکمان دانسته است. او در آخر طرح تأسیس مرکزی برای بحث کردن با تکفیری ها و رد شبهات آنان و چاپ کتاب های سلف و برگزیده از کلام امامان را به لغات مختلف می دهد.

«وقفات تأصیلیه التکفیر بین العلم والجهل». فهد بن سعد الزایدی، السجل العلمی لمؤتمر ظاهره التکفیر: ملخصات البحوث المقدمه بالمؤتمر (جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامیه، 1432ق).

«هل يجوز تکفیر المسیحیین؟ قراءه من واقع الحیاه فی کتابین مسلمین حدیثین». کمیل حشیمه، المشرق، شماره 74، کانون الثانی و حزیران 2000، ص 245-264.

ص: 145

آثار فارسی

اشاره

الف) کتاب‌ها

img208.png^

اسلام و خشونت: نگاهی نوبه پدیده تکفیر. حسین

احمد الخشن،

ترجمه موسی دانش،

مشهد، بنیاد پژوهش های اسلامی آستان قدس رضوی، 1390، 340ص، وزیری.

این اثر ترجمه کتاب الاسلام والعنف قراءه فی ظاهره التکفیر (نوشته حسین احمد الخشن، مغرب، دارالبیضاء؛ بیروت،

مرکز الثقافی العربی، 1427ق/ 2006م، 203ص، وزیری) است. نویسنده، در کتاب حاضر به

واکاوی مسئله خشونت و تکفیر در اسلام پرداخته و به بسیاری از سؤال های مطرح شده

درباره این موضوع ها پاسخ داده است. کتاب، مشتمل بر پنج فصل است و نگارنده طی آن ها

به تبیین اصول و معیار های تکفیر پرداخته، خاستگاه های تکفیر و برخی ویژگی های

تکفیری ها را برشمرده، به گونه ها و شکل های تکفیر اشاره کرده، و در پایان گفتمان

تکفیری را مورد تحلیل و بررسی قرار داده است.

img209.png^

اسلام و کفر: تعریف اسلام و کفر، معیار های اسلام و

کفر، بررسی فتاوی تکفیری ها... (مجموعه مقالات بیست و یکمین همایش علمی - تحقیقی

مذاهب اسلامی کمیسیون کلامی). گروه پژوهشی موسسه مذاهب اسلامی،

چابهار، نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در امور اهل سنت سیستان و بلوچستان، دبیرخانه،

1388، 725ص، وزیری.

مجموعه مقالات ارائه شده به کمیسیون کلامی بیست و یکمین

همایش علمی - تحقیقی مذاهب اسلامی در سال 1389 می باشد که با همکاری نویسندگانی از

فریقین تدوین یافته است. مقالات کمیسیون کلامی در این دوره عمدتاً در موضوع تعریف

اسلام و کفر، معیارهای اسلام و کفر و بررسی فتاوی تکفیریها بوده است.

img210.png^

اسلام و نفی خشونت و افراط گرایی. سلیمان

ملا،

تهران، نشر احسان، 1391، 272ص، رقعی.

نویسنده در کتاب حاضر به بررسی دیدگاه اسلام درباره تروریسم

و خشونت پرداخته است. در این رهگذر ابتدا مهم ترین اصول در دعوت انبیا و مراحل مسالمت آمیز

آن بررسی شده است و سپس دیدگاه ادیان و مکاتب نسبت به ضرورت اجتماعی جنگ مطرح گردیده

است. آن گاه قوانین کاهش دهنده خسارت های جنگی در اسلام معرفی و اعترافات برخی

از دانشمندان واقع گرای غرب درباره جنگ های رهایی بخش اسلام ارائه شده است. در

ادامه، موضع صریح اسلام درباره معتقدان سیاسی درون مکتبی و مخالفان بیرون مکتبی بیان

و ریشه های تاریخی پدیدآوردگان نگرش های افراطی درباره جنگ مورد مطالعه قرار گرفته

است. در پایان، ضمن پرداختن به مفهوم شرعی جهاد و موقعیت شناسی آن در قرآن، تفاوت های

بنیادین میان عملیات استشهادی و اقدامات انتحاری بازگو و دیدگاه اسلام درباره جنگ

تمدن ها آورده شده است.

img211.png^

بازخوانی تکفیر و تکفیرگرایی در بین مسلمانان.

علی اکبر نیک‌زاد تهرانی،

قم، نوای قلم، 1389، 72ص، پالتویی.

مروری بر دیدگاه‌های تکفیری برخی از

فرقه‌های اسلامی و نقد این

دیدگاه‌هاست. نویسنده ضمن بیان پیشینه‌های از تکفیر و «تکفیرگرایی» در

جهان اسلام از زمان پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله و سلم و پس از آن به ریشه‌یابی این پدیده و عوامل اجتماعی، سیاسی و فرهنگی آن پرداخته است.

به معیارهای اسلام و کفر در جهان اسلام اشاره کرده و موجبات کفر را انکار توحید و رسالت نبوی، انکار ضروری دین و مذهب و ارتکاب گناه کبیره دانسته و شرک خفی را نیز موجب کفر افراد محسوب نکرده است. آن گاه به پیشینه تاریخی تکفیر مسلمانان پرداخته و دیدگاه های مذاهب مختلف اسلامی

را در این زمینه منعکس نموده است. وی ادله عدم جواز تکفیر را از قرآن کریم، روایات نبوی، سیره پیامبر اسلام و سیره و روایات ائمه معصومین علیهم السلام استخراج نموده و وهابیت را به عنوان یک آیین تکفیرگرایی در میان مسلمانان اهل سنت معرفی کرده و عقاید و دیدگاه های تکفیری محمد بن عبدالوهاب در مورد مشرک خواندن شیعیان را نقد کرده و شباهت های خوارج دوره صدر اسلام را با وهابیان امروزی بررسی نموده است.

img212.png^

بررسی فتوای تکفیر در نگاه مذاهب اسلامی.

حسین رجبی،

تهران، نشر مشعر، 1389، 84ص، پالتویی.

در این کتاب برای روشن شدن حقیقت مسئله تکفیر، با نگاهی

به قرآن و روایات و گفتار بزرگان مذاهب اسلامی، به بررسی فتوای تکفیر در اسلام و

سایر مذاهب پرداخته است. به اعتقاد نویسنده، تکفیر در روایات شیعه و اهل سنت، مسئله ای

بسیار خطرناک معرفی شده است. هم چنین پیامبر در این باره می فرماید: «هرکس نسبت کفر

به کس دیگری بدهد که معیار کفر را ندارد، گوینده آن کافر است». با توجه به روش و

معیار قرآن و سنت درباره معیار کفر و اسلام، برخی از افراد، فتوای به کفر عده ای

را صادر می کنند، این که فتوا استناد قرآنی و روایی دارد یا از جهالت و تعصب سرچشمه

گرفته است، سئوالی است که اذهان را به خود مشغول داشته است.

پدیده افراط در تکفیر. یوسف

قرضاوی،

ترجمه مسعود انصاری تالش،

تهران، نشر احسان، 1373، 93ص، رقی.

این کتاب ترجمه ای از کتاب ظاهره الغلو

فی التکفیر (نوشته یوسف قرضاوی، قاهره، مکتبه وهبه، 1411ق/

1990م، 96ص) است. گفتنی است این کتاب با عنوان پدیده غلو و زیاده روی در تکفیر

(کافر گفتن مسلمان) با ترجمه عبدالواحد نهضت فراهی نیز منتشر شده است. هم چنین

در کتاب فتاوی فقهی معاصر (یوسف قرضاوی،

جلد اول، ترجمه احمد نعمتی، تهران، نشر احسان چاپ اول، 1380) در قالب مقاله ای

به چاپ رسیده است.

img214.png^

پدیده غلو و زیاده روی در تکفیر (کافر گفتن مسلمان).

یوسف القرضاوی، بی جا، عبدالواحد نهضت فراهی، بی تا،

100ص، پالتویی.

در این نوشتار با ریشه یابی پدیده تکفیر، برخی از علل

و اسباب پیدایش آن، بررسی و تحلیل شده است. نویسنده پیامد های خطرناک تکفیر مسلمانان

را بیان کرده و ضرورت رجوع به قرآن و سنت نبوی را به وهابیون گوشزد کرده است.

img215.png^

پرهیز از اندیشه های تکفیری.

عبدالله دشتی، ترجمه

کاظم حاتمی طبری، تهران،

نشر مشعر، 1390، 96ص، رقعی.

این اثر، ترجمه فارسی کتاب تطهیر

المناهج من التکفیر (نوشته عبدالله دشتی، عراق، شبکه الفکر، 1428ق/2007م، 81ص)

است. شناخت تکفیر و شرک و ارائه راهکارهایی در راستای دوری جستن از اندیشه هایی

که منجر به تکفیر می شود، موضوع اصلی این کتاب است.

پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله و سلم و تروریسم و خشونت طلبی.

علی اصغر رضوانی،

قم، مسجد مقدس جمکران، 1385، 62ص، رقعی.

در این کتاب این موضوعات بررسی

شده است: بررسی مفهوم ترور؛ اولین ترور در اسلام؛ حکم ترور از دیدگاه شرع؛ بررسی

آیه ارباب؛ اقدام برای دفاع از جان؛ توجیه برخی از ترورها؛ اسلام و خشونت؛ مفهوم

خشونت؛ انواع خشونت؛ مبارزه ریشه ای با جرم و انحراف؛ نمود های رحمت الهی در مجازات ها؛

خشونت ها و مدارات های نیک.

img217.png^

پیشوای ضلالت: حقایقی درباره تکفیر شیخ احمد احسائی.

محمد حسین زیدی پرستی،

قم، بوستان دانش، 1390، 160ص، رقعی.

مروری بر زندگانی شیخ احمد احسائی، موسس فرقه شیخیه است.

در این نوشتار، با استناد به منابع تاریخی، ادوار مختلف زندگی احسائی و حالات وی

و چگونگی شکل گیری فرقه مذکور توسط او، مورد بحث و بررسی قرار گرفته و فراز و نشیب های

زندگی اش، تبیین شده است. نویسنده به توصیف محل زندگی احسائی، دوران تحصیل، مسافرت ها

و خواب های او اشاره کرده و به ادعا های بلندپروازانه اش در احضار ارواح ائمه اطهار علیهم السلام،

فهم دقیق قرآن، فراگرفتن علوم معنوی و غریب در خواب و ادعای دیدار با امامان علیهم السلام پرداخته و زمینه سازی وی برای فرقه سازی

و توطئه های استعمار غرب برای

ایجاد انحراف در افکار و ایجاد فرقه توسط او را، تحلیل نموده است. نگارنده در ادامه،

به ورود احساسی به ایران و فتوای کفر وی توسط مجتهدان شیعه اشاره کرده و مسافرت های متعدد او به شهر های مختلف ایران برای ترویج افکار انحرافی خویش را گزینش نموده و موضع گیری علمای شیعه ضد وی را با توجه به افکار انحرافی و عمل کردش، منعکس کرده است.

تعدد مذاهب از دیدگاه فقها و اندیشمندان مسلمان.

سید جلال میرآقایی،

تهران، مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی، 1386، 342ص، وزیری.

این کتاب دارای یک مقدمه و پنج فصل است. فصل چهارم

این کتاب با عنوان «پاسخ به کج اندیشان» شامل دو بخش است: 1- پاسخ آیت الله

العظمی مکارم شیرازی به فتوای 38 تن از علمای وهابی مبنی بر تکفیر شیعیان و جواز

قتل آنان؛ 2- متن نامه آیت الله تسخیری به جمعی از علما و اندیشمندان جهان اسلام

جهت نظرخواهی در خصوص فتوای فوق و پاسخ علمای جهان اسلام به نامه ایشان و محکوم

کردن فتوای تکفیری عبد الله الجبرین.

این کتاب با عنوان التعددیه المذهبیه فی الاسلام

و آراء العلماء فیها توسط مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی

به عربی ترجمه شده و در سال 1386 در 279 صفحه منتشر شده است.

img219.png^

تکفیر. مجید صفاتاج،

تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، 1380، 248ص، وزیری.

در این نوشتار چگونگی برخورد با اندیشه های خلاق و مبتکر

و عدم تحمل آن از طرف برخی افکار حاکم با استفاده از حربه تکفیر مورد نقد و بررسی

قرار گرفته است. هدف نویسنده فراهم ساختن زمینه ابراز نظر های مخالف و نقد سالم

افکار و اندیشه هاست. وی با بهره گیری از آیات، منابع حدیثی، تفسیری، فقهی، تاریخی

و کلامی به این مباحث پرداخته است: ماهیت و حقیقت تکفیر؛ اتهام و تکفیر در فرهنگ و بینش اسلامی؛ منشأ و ریشه ها و عوامل عمده وجود تکفیر در جوامع اسلامی؛ آثار منفی آن در میان مسلمانان؛ امام خمینی الگوی مقاومت علیه تکفیر؛ و چگونگی درمان و از بین بردن جو تکفیر در جامعه.

تکفیرشدگان در تاریخ.

پرویز صانعی، تبریز،

هاشمی سودمند، 1384، 77ص، رقعی.

این مجموعه به بررسی تکفیر - به

منزله نوعی اتهام مذهبی همانند اتهام سیاسی برای از میدان به در کردن رقبا - از دیدگاه

جامعه شناسی تاریخی، اختصاص یافته است. بر این اساس، نگارنده تکفیر دانشمندان و متفکران

مسیحی را برای حفظ منافع اقتصادی کلیسا می داند. هم چنین به تاریخ تکفیر در جهان

اسلام در دوران حکومت بنی امیه و عباسیان، اشاره می کند و چهره های تکفیر شده در

این دوران را برمی شمارد، سپس مفاهیم تقیه، تکفیر و رفض و آثار منفی این سه کلمه

را بازگو کرده است.

img221.png^

فتاوا و نظریات مراجع عظام تقلید و اندیشمندان اسلامی

درباره حرمت تکفیر مسلمانان و اهانت به مقدسات مذاهب اسلامی. تهیه

کننده پژوهشکده حج و زیارت،

تهران، نشر مشعر، 1392، 69ص، پالتویی.

علما و مراجع عظام تقلید و پیروان مکتب اهل بیت علیهم السلام اهانت به مقدسات مذاهب اسلامی و تکفیر پیروان سایر مذاهب را جایز نمی دانند

و با صراحت بر حرمت چنین اعمالی فتوا داده اند و نیز بسیاری از اندیشمندان و علمای

شیعه دیدگاه های مشابهی را در زمینه حرمت تکفیر مسلمانان و اهانت به مقدسات مذاهب

اسلامی ارائه کرده اند، لذا حوزه نمایندگی ولی فقیه در امور حج و زیارت بر آن شده

تا با انتشار این فتاوا و آراء، گامی مهم در جهت تقویت مبانی تقریب مذاهب اسلامی
و نزدیک تر شدن هرچه بیشتر علما و اندیشمندان سایر مذاهب در راستای مقابله نظری با
تکفیر و جنایات تکفیریان بردارد.

اثر حاضر علاوه بر فتاوای مراجع معظم تقلید و نظریات

برخی از

اندیشمندان و علمای اسلام، به بررسی اجمالی فتنه تکفیر اهل قبله از نگاه قرآن، روایات و اندیشمندان اسلامی می پردازد. نظریات آیات عظام خامنه‌ای، سیستانی، فاضل لنکرانی، مکارم شیرازی، وحید خراسانی، صافی گلپایگانی، جوادی آملی، شبیری زنجانی، موسوی اردبیلی، محمدسعید حکیم، جعفر سبحانی، بشیر نجفی، حسین مظاهری، یوسف مدنی تبریزی، آصف محسنی، مهدوی کنی، محمد یزدی، محمد مهدی آصفی در این مجموعه آمده است.

این کتاب به عربی نیز ترجمه شده و با عنوان «حرمة

تکفیر المسلمین و الإساءة إلى مقدسات الأمة الإسلامیه فی فتاوی و آراء مراجع

الدین و العلماء المسلمین الشیعه»

منتشر شده است.

img222.png^

کفر و ایمان: از دیدگاه علما و

بزرگان، محمد صالح دهقان زاده، پیرانشهر، آراس، 1390، 176ص، رفعی.

بررسی مبحث کفر و ایمان با توجه

به نظر علما و مفسران و مرحوم «احمد مفتی زاده» موضوع کتاب حاضر است. نگارنده ابتدا

به تعریف لغوی و اصطلاحی ایمان و کفر و نفاق در کتاب «درباره کردستان»، تعریف

ایمان در کتب «احیاء علوم الدین» و «تفسیر المنار» می پردازد. سپس

مبحث کفر را با مطالبی؛ چون معنای اصطلاحی کفر، کفر از دیدگاه استاد شیخ «محمد عبده»،

قضیه اتمام حجت و اهمیت آن مطرح می کند. بعد از آن، به بحث تکفیر در تفسیر «روح المعانی»

و حدیثی از «صحیح بخاری» می پردازد و در آخر اتفاق و افتراق و شرک و کفر را

با بیان مطالبی چون اتحاد و اختلاف شرک و کفر، ابزار هدایت و تأثیرپذیری آن بیان

می کند.

مبّغ، نه پیامبر: قرائت انتقادی بر مسلک تکفیری شیخ

محمد بن عبدالوهاب. حسن بن فرحان

مالکی،

ترجمه یوسف مرتضوی، قم، مرکز مطالعات و تحقیقات ادیان و مذاهب، 1387، 277ص.

این اثر، ترجمه کتاب داعیه و لیس

نبیا (قراءه نقدیه لمذهب الشیخ محمد

بن عبدالوهاب فی التکفیر (نوشته شیخ حسن بن فرحان مالکی، عمان، دارالرازی؛

مرکز الدراسات التاریخیه، 2004م/1425ق، 199ص) است. مطالب این کتاب در پنج فصل

تنظیم شده است. نقد سخنان و عقاید پیشوای وهابیان در زمینه تکفیر مسلمانان و نسبت

دادن شرک و کفر از سوی آن ها به همه کسانی که وهابی نیستند و سخنان او را نپذیرفته اند،

موضوعی است که در این کتاب بررسی شده است.

img224.png^

مرداب انتحار . علیرضا

کیخا، قم،

سپهر آذین، 1392، 176ص، رقعی.

نقد عملیات انتحاری توسط جریان های تندروی اسلامی با

استناد به آموزه های قرآن و سنت است. در این نوشتار ابتدا تاریخچه ای از پیدایش خوارج

و ظهور افراد خودسر و افراطی در تاریخ صدر اسلام ارائه شده و سپس هشدار های

رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم و ائمه اطهار در مورد ضرر فتنه این قبیل از افراد

منعکس گردیده است. در ادامه به بحث در مورد گسترش عملیات انتحاری توسط برخی از مسلمانان

افراطی با انگیزه های قومی و مذهبی پرداخته شده و این قبیل از اعمال به نام اسلام

و قرآن مورد نقد و ارزیابی قرار گرفته است. نویسنده، ظاهرگرایی، تعصب و لجاجت، تکفیر

سایر مسلمانان، برداشت های سطحی از قرآن و سنت، ایجاد تفرقه و ترویج خشونت توسط

عده ای از فرقه های انحرافی مسلمان را بزرگ ترین ضربه به اسلام در لباس اسلام عنوان

کرده و به بررسی

شخصیت منفی برخی از این افراد و گروه های تروریستی و عوامل انتحاری پرداخته است.

img225.png^

نقد و بررسی اندیشه تکفیر.

ترجمه سالم افسری، تهران،

نشر احسان، 1388، 428ص، وزیری.

این اثر ترجمه فارسی کتاب الحکم و قضیه

التکفیر المسلم (نوشته سالم البهنسوی، منصوره، دارالوفاء، 1415ق،

315ص، وزیری) است. در این کتاب پس از بیان تاریخ شکل گیری و فعالیت گروه «جماعت المسلمین»

در کشور مصر، اندیشه ها و اعتقادات آن ها نقد و بررسی شده است. در این کتاب بحث مفصلی

درباره اندیشه تکفیر صورت گرفته و با استفاده از مفاهیم قرآن و روایات و منابع اهل سنت،

این اندیشه نقد و رد شده است.

img226.png^

وهابیان تکفیری. علی اصغر

رضوانی، تهران،

نشر مشعر، 1390، 188ص، رقعی.

در این نوشتار، جریان وهابیت از منظر تفکر تکفیری

مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته است. نویسنده پس از بیان توضیحاتی درباره ایمان و

کفر، دیدگاه قرآن و پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم و برخی از

صحابه در نهی تکفیر را آورده و آن گاه به بررسی عوامل ظهور فکر تکفیری پرداخته

است. وی عواملی همچون جهل، تعصب، اکتفا به مطالعه کتب، عجب و خودبزرگ بینی و علاقه

به پیشتاز بودن را از دلایل ظهور تفکر تکفیری دانسته است. از دیگر موضوعاتی که

در این کتاب بررسی شده عبارتند از: آثار تکفیر، علاج فکر تکفیری، جوانان و خطر تکفیرگرایی،

فکر تکفیری و مقابله پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم با آن،

تکفیری های قرن چهارم، ابن تیمیه تکفیری قرن هشتم، محمد بن عبدالوهاب تکفیری

قرن دوازدهم، مقایسه ای بین خوارج و وهابیان، وهابیان تکفیری از دیدگاه اهل سنت.

هشدار از خطر. ابوالحارث

علی بن حسین حلبی اثری، ترجمه

جلیل بهرامی نیا، تهران، نشر احسان، 1385، 88ص.

کتاب حاضر حاوی آرا و نظریات محمد ناصر الدین

البانی، عبدالعزیز بن عبدالله بن باز، محمد بن صالح العثیمین،

در باب مسئله "حکم به غیر ما انزل الله" می باشد.

img228.png^

هشدار در خصوص تکفیر های بی رویه.

ترجمه مرکز ترجمان دینی،

تهران، نشر مشعر، 1389، 104ص، رقی.

این اثر ترجمه فارسی کتاب التحذیر من المجازقه بالتکفیر

(نوشته محمد بن علوی مالکی، بی جا، جوامع الکلم، 1425ق، 120ص) است. نویسنده این کتاب

درصد بررسی و هشدار درباره تکفیر های بی رویه در طول تاریخ بوده است و به اندیشه های

تکفیری پرداخته است. این کتاب شامل دیباچه، توضیحات مترجم و مقدمه است. و مباحثی در

مورد دیدگاه ابن تیمیه و شوکانی و محمد بن عبدالوهاب درباره تکفیر و بیانیه شیخ عبدالعزیز

بن باز در مورد تکفیر و منشأ تکفیری ها و بحث هایی نیز از نهی تفرقه و اختلاف

در اسلام را بررسی کرده است.

(ب) پایان نامه‌ها

امکان‌سنجی تحقق همگرایی جهان اسلام در مواجهه با تهدید جریان تکفیری. محسن محمدی الموتی، به راهنمایی سعید وثوقی و مشاوره سیدیحیی رحیم صفوی و سیدمهدی علیزاده موسوی، رشته روابط بین الملل، دانشکده حقوق و روابط بین الملل، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات اصفهان، 1393.

در این رساله ضمن هشدار در مورد خطرات جریان های تکفیری به ضرورت اتحاد و همگرایی کشورهای اسلامی در مقابله با گسترش این پدیده توجه داده شده است. نویسنده ضمن بررسی شرایط کلی امروز جهان اسلام بیان داشته آنچه امروزه در روابط میان اکثر کشورهای جهان اسلام در عرصه های مختلف مشاهده می شود نشان از روند های واگرایانه و گریز از مرکز دارد و کشورهای اسلامی به منظور تحصیل منافع خود یا بر سیاست های مجزا تأکید داشته، یا درون خود علیه یکدیگر جبهه بندی نموده اند. بدیهی است در چنین فضایی، تحقق ایده همگرایی جهان اسلام به طور عام و در خصوص مقابله با تکفیری ها به طور خاص با مشکلات و موانعی مواجه خواهد بود. از این رو، با توجه به ضرورت ها و مشکلات اشاره شده، مسئله اساسی این پژوهش را امکان سنجی تحقق فرآیند همگرایی در مواجهه با تهدید جریان تکفیری تشکیل می دهد.

بررسی احکام مربوط به کفر در مذاهب پنجگانه اسلامی. محسن شکوهیان مهر، پایان نامه کارشناسی ارشد، به راهنمایی کاظم مدیرشانه چی و مشاوره مهدی صانعی،

رشته فقه و مبانی حقوق اسلامی، دانشکده الهیات و معارف اسلامی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد مشهد، 1380.

بررسی تکفیر از نظر مذاهب اسلامی. عذرا یوسفی، پایان نامه کارشناسی ارشد، به راهنمایی قاسم جعفری و مشاوره حمیدرضا طیبی نسب، رشته الهیات، گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی، دانشگاه پیام نور، 1391.

در قسمتی از چکیده این رساله آمده است: تکفیر علل و عوامل بسیاری دارد که هر کدام از این عوامل به نوبه خود منجر به آثار و پیامد های زیانباری خواهند شد از جمله این پیامدها می توان به افزایش ابهام ها و گم شدن راه حقیقت، سوء استفاده دشمنان و ... اشاره کرد. با بررسی ریشه های تکفیر و تبیین عوامل اصلی آن می توان اهداف، عقاید تظاهرات و دیدگاه های عالمان و اندیشمندان مذاهب خمسه را بررسی کرد و با شناخت دقیق دیدگاه های هر کدام سعی در ایجاد وحدت و همبستگی بیشتر نمود.

بررسی روایات کفر مخالفین. میثم صادق، پایان نامه کارشناسی ارشد، رشته شیعه شناسی، دانشکده شیعه شناسی، دانشگاه ادیان و مذاهب، قم، 1392.

بررسی ریشه های تکفیر در اندیشه فقهی (مطالعه موردی در موضوعات نصب و رفض). محمود توکلیان اکبری، پایان نامه دکتری، به راهنمایی محمدتقی فخلعی، رشته الهیات و معارف اسلامی، دانشکده الهیات، دانشگاه فردوسی مشهد، 1391.

در چکیده این رساله آمده است: یکی از مهم ترین مشکلات جهان اسلام در همه ادوار گذشته و به ویژه در عصر حاضر، مسئله تکفیر است. در چارچوب این موضوع، رساله دکتری حاضر، دو موضوع نصب و رفض را که دستاویزی برای دو گروه بزرگ جهان اسلام برای تکفیر یکدیگر شده، بررسی می کند. بی تردید، ارائه تحقیقی مستقل و جامع در این مقوله، بدون ملاحظات جانبدارانه مذهبی می تواند به تعدیل و اصلاح مواضع فکری و رفتار های عینی کمک نماید.

بررسی فقهی حقوقی مصادیق و احکام کفر. سید سعید هاشمی سلیمی، رشته الهیات و معارف اسلامی، دانشکده الهیات، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد بابل، 1392.

بررسی فقهی سلفی گری و تکفیری. زینب ملکی، پایان نامه کارشناسی ارشد، رشته الهیات، دانشکده الهیات و معارف اسلامی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تبریز، در حال تدوین (1393).

بررسی معیار تکفیر در مذاهب اسلامی. عیسی باقری، پایان نامه سطح سوم حوزه، به راهنمایی حسین رجیبی و مشاوره رسول رضوی، رشته فلسفه و کلام اسلامی، مرکز مدیریت حوزه علمیه قم، 1390.

بررسی و نقد تکفیر غزالی نسبت به فیلسوفان مسلمان. کبرا میرزازاده، پایان نامه کارشناسی ارشد، به راهنمایی علیرضا کهنسال و مشاوره عزیزالله فیاض صابری، رشته الهیات، دانشکده الهیات و معارف اسلامی، دانشگاه فردوسی مشهد، 1390.

در چکیده این رساله آمده است: غزالی در بیست مسئله بر فلاسفه خرده گرفته است و در سه مسئله قدم عالم، علم خدا به جزئیات و معاد، ایشان را تکفیر کرده است. ارزش پرسش های او و سنگینی اتهام تکفیر، ضرورت پرداختن به این موضوع است. در این پژوهش بیشتر کوشش شده است که مبانی و دلایل فلاسفه و متکلمان بررسی گردد تا منشأ ابهام آشکار گردد. فرضیه محقق در اشکالات غزالی آن است که هر سه پرسش او برخاسته از عدم تامل در مبانی فیلسوفان است و تکفیر او نیز فاقد محمل شرعی است. اساس رای غزالی در قدم عالم، جواز جدایی قادر مختار از فعل خود است تا به استدلال استوار عدم انفکاک علت تامه از معلول پاسخ گوید که البته کوششی است بی ثمر. در علم باری به جزئیات، کلی به معنای ثابت را دریافته و آن را به معنای مقابل جزئی به کار برده است.

تحلیل و نقد دلایل غزالی در تکفیر ابن سینا. مریم باقری، پایان نامه کارشناسی ارشد، به راهنمایی محمدجواد رضایی و مشاوره بهجت واحدی، رشته فلسفه و کلام اسلامی، دانشکده الهیات، دانشگاه تربیت معلم، 1388.

در بخشی از چکیده این رساله آمده است: غزالی در کتاب تهافت الفلاسفه نظریات و دلایل فیلسوفان مشایی در اثبات قدم عالم و علم کلی خداوند به جزئیات و انکار معاد جسمانی را نقل و نقد کرده است. او در کتاب مذکور دو هدف را دنبال کرده

است: یکی اثبات تناقض‌گویی فیلسوفان و نادرستی ضعف استدلال‌های آن‌ها در اثبات مدعای خویش و دیگری اثبات کفر آنان به مجرد داشتن چنین اعتقاداتی. با مطالعه کتاب‌های ابن سینا، که غزالی او را به عنوان نماینده فیلسوفان مشایی انتخاب کرده و در کتاب خود مشخصاً آرا و آثار او را نقد کرده، هم چنین مطالعه کتاب تهافت الفلاسفه و دیگر تألیفات غزالی می‌توان فهمید که غزالی مطالب فلاسفه را به درستی درک نکرده و در نقل مطالب آن‌ها جانب امانت‌داری را نگرفته است، بنابراین نه استدلال‌های او برای اثبات تناقض‌گویی فیلسوفان تمام است؛ نه لازمه عقاید فلسفه خروج از دایره ایمان است. علاوه بر این، با مطالعه و تحلیل عقاید غزالی معلوم می‌گردد که هم مطابق تعریف و تحلیل او از ایمان، اتهام کفر به فیلسوفان وارد نیست و هم عقاید او متناقض و مستلزم نتیجه‌ای است که او آن را جواز تکفیر فیلسوفان می‌داند.

تروریسم از دیدگاه اسلام. علی اسود انوری، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، به راهنمایی نجف لک زایی، مرکز جهانی علوم اسلامی، مدرسه عالی فقه و معارف اسلامی، 1386.

بررسی دیدگاه اسلام و قرآن در باره خشونت و تروریسم و تبیین عدم ارتباط آیات مربوط به جهاد با تروریسم و خشونت است. در این نوشتار، تعریف جامعی از تروریسم و ویژگی عملیات‌های تروریستی و انواع و اشکال گوناگون آن ارائه گردیده، سپس آموزه‌های قرآن و اسلام در باره حرمت جان و مال انسان، تحریم محاربه و لزوم دفاع مشروع از کیان اسلامی بیان شده است.

تکفیر از دیدگاه مفید و غزالی. سمیه اشرفی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، به راهنمایی فروغ السادات رحیم‌پور و مشاوره سیدمهدی امامی جمعه، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه اصفهان، 1390.

در چکیده این تحقیق آمده: این رساله در صدد است با رویکرد کلامی به تبیین و توضیح و مقایسه ماهیت ایمان و کفر، نحوه نگرش به مسئله تکفیر و مصادیق تکفیر از دیدگاه ابوحامد غزالی، متفکر بزرگ اشعری، و شیخ مفید، متفکر بزرگ شیعه، پردازد. غزالی در مورد مسئله تکفیر دو رویکرد متفاوت دارد: در یک دوره از زندگی اش دسته‌ها و گروه‌های مختلفی را محکوم به کفر می‌کند و این تکفیرها

گاه در مورد کسانی بوده که مومن به دین اسلام بوده‌اند. ولی در اواخر عمر، به نهی از تکفیر کردن می پردازد و با تاکید بسیار توصیه می کند که مردم باید تا آن جا که می توانند از تکفیر دیگران خودداری کنند. به این ترتیب به نظر می رسد که در آثار و آراء غزالی در مورد تکفیر، نوعی تغییر رویه بسیار بزرگ روی داده است. شیخ مفید هم دسته‌ها و گروه‌هایی را محکوم به کفر کرده است، ولی رویکرد او به مسئله تکفیر در تمام طول زندگی‌اش یکسان بوده و تفاوت رویکردی در آثار او دیده نمی‌شود. فقط چون کفر را به دو قسم تقسیم کرده است، با توجه به همین تقسیم‌بندی، مصادیقی که به عنوان مصادیق کفر معرفی کرده است متفاوت شده است. گاهی منظورش از کفر، خارج شدن از اسلام است و گاهی خارج شدن از ایمان.

تکفیر از نگاه مذاهب خمسسه. داوود مهدیلوی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اردبیل، 1392.

بررسی دیدگاه‌های عالمان و اندیشمندان مذاهب خمسسه درباره تکفیر و تکفیرگرایی موضوع این رساله است.

تکفیر اهل قبله، مفهوم، دیدگاه‌ها و خاستگاه‌ها. محمدشریف حیدری، پایان نامه کارشناسی ارشد، به راهنمایی عصام علی یحیی العماد و مشاوره قاسم جوادی و محمدامین احمدی، رشته ادیان و مذاهب، گرایش مذاهب اسلامی، مدرسه عالی امام خمینی (ره)، 1385.

در این رساله، نخست مفاهیم مرتبط با تکفیر شرح داده شده و آن‌گاه دیدگاه مذاهب اسلامی در این باره بیان گردیده است. در فصل سوم تکفیر بر اساس متون دینی بررسی شده و در فصل چهارم به بررسی نظریات و دیدگاه‌های پیشوایان و عالمان بزرگ مذاهب اسلامی در زمینه تکفیر اهل قبله پرداخته است. در فصل پنجم هم مهم‌ترین دلایل و انگیزه‌های برخی مخالفان شیعه را در تکفیر شیعه بررسی کرده است.

تکفیر در اسلام. رضا محمدزاده، پایان نامه کارشناسی ارشد، به راهنمایی غلامحسین ابراهیمی دینانی و مشاوره سید محمدباقر حجتی و احمد طاهری عراقی، رشته تبلیغ و معارف اسلامی، دانشگاه امام صادق علیه السلام، 1369.

نویسنده در این رساله ابعاد حقیقی ایمان و کفر و نظریات دانشمندان و فرقه های اسلامی درباره این دو مقوله را بررسی و تحلیل کرده است. وی در صدد تبیین قاعده شرعی همه جانبه ای برای شناخت مرتد است. رساله دارای یک مقدمه و سه فصل است که این موضوعات را بررسی کرده است: مفهوم و معانی ایمان و کفر؛ کفر از دیدگاه قرآن؛ تکفیر در شریعت؛ اقسام ارتداد؛ ضروریات دین؛ راه های ثبوت ارتداد؛ تکفیر در کارنامه تاریخ؛ تکفیر در فرق اسلامی؛ تکفیر فقها و فلاسفه.

تکفیر شیعه: مدعیات و مستندات. عمار خزاعی فدائن، پایان نامه سطح سوم حوزه، به راهنمایی فاضل و مشاوره نهاوندی، رشته تخصصی کلام اسلامی، مرکز مدیریت حوزه علمیه خراسان، مشهد، 1388.

در فصل اول این تحقیق، تاریخچه تکفیر شیعه و معنای ایمان، اسلام، کفر، شرک، بدعت، مرتد، عبادت از دیدگاه فرقه ها و بزرگان اسلام، هم چنین معنای شیعه و اقسام توحید از نگاه وهابیت بیان گردیده است. فصل دوم شامل شرک در توسل و شفاعت و استغاثه به غیر خداوند است. در فصل سوم بحث از زیارت، بنای قبور و نمازگزاردن در کنار قبور است. فصل چهارم متضمن سه مسئله دیگر است که شیعیان به خاطر آن ها متهم به شرک شده اند: بحث اول نذر کردن برای غیر خداوند و هم چنین مسئله ذبح (قربانی کردن) برای غیر خداوند و حلف (سوگند) به غیر خداوند است. در این فصل نیز همچون دو فصل گذشته به معنای نذر، حلف و ذبح پرداخته شده، سپس به ذکر سخنان آن ها درباره شرک این امور اشاره شده و در نهایت به پاسخ این ادله پرداخته است.

تکفیر مخالفان در قرآن و روایات اهل بیت علیهم السلام. محمد شاه حسینی، پایان نامه کارشناسی ارشد، به راهنمایی سیدکاظم طباطبائی و مشاوره رسول رضوی، رشته علوم حدیث، گرایش کلام و عقائد، دانشکده علوم حدیث قم، 1390.

در بخشی از مقدمه این رساله آمده است: تکفیر سلاحی موثر برای جداسازی پلیدی و کفر از دامن اسلام است، دقت و توجه به معیارها و موارد جواز تکفیر در به کارگیری صحیح و بجا از آن ضروری است. شناخت دایره اسلام و مسلمین و تفکیک آن از دایره مومنین دارای اهمیت فراوانی است. قرآن کریم قواعد کلی تکفیر (خارج شمردن مسلمانی از اسلام) و نمونه‌هایی از تکفیر را در خود دارد، هم چنین در گستره روایات و در مواجهه با گروه‌ها و مکتب‌های فکری متفاوت، پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم و ائمه اطهار علیهم السلام درباره تکفیر و یا تعامل با مخالفان جبهه‌گیری‌های مختلفی داشته‌اند. و ما در بسیاری از موارد از تکفیر مخالفان مذهبی خود نهی شده‌ایم.

تکفیر و جایگاه کلامی آن از دیدگاه علامه مجلسی و ابن تیمیه. محمود علیخانی کشکک، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، به راهنمایی حسن اسلامی و مشاوره رسول رضوی، رشته مذاهب کلامی، دانشکده مذاهب، دانشگاه ادیان و مذاهب، 1389.

در چکیده این رساله آمده است: علامه مجلسی و ابن تیمیه مسلمانان را از تکفیر یکدیگر بر حذر می‌دارند، و تأکید می‌کنند هر کسی صلاحیت تکفیر دیگران را ندارد. شخصی که متهم به کفر است، باید بر او اتمام حجت شود، پس اگر کفر او آشکار شد، تکفیر می‌شود. در غیر این صورت کسی که اسلام او به یقین دانسته شده است، با شک از او زائل نمی‌شود و تکفیر او بر خلاف مبانی اسلام است. نویسنده در این رساله با بیان برخی ادله بیان داشته، به نظر می‌رسد این دو با این که از نظر مفهومی تکفیر را دقیق مطرح و معیارهای سختی برای تحقق آن معرفی کرده‌اند، ولی در مصداق، التزام کاملی به آن معیارها نشان نداده‌اند.

حکم فقهی تکفیر از دیدگاه وهابیت. معصومه کارگر، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، به راهنمایی سید حسن عاملی کلخوران و مشاوره جواد واحدی زاده، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اردبیل، 1390.

کفر و ایمان در اندیشه امام محمد غزالی. بابک محمدپور، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته الهیات، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، در حال تدوین (1393).

ماهیت، اقسام و احکام کفر. فهمیه اکبری نفت چالی، پایان نامه کارشناسی ارشد، به راهنمایی جواد سرخوش و مشاوره شریف طبرستانی، دانشکده الهیات و معارف اسلامی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی، 1381.

بررسی ماهیت و اقسام و احکام کفر موضوع این پایان نامه است. در بخش نخست، پس از بررسی تعاریف لغوی و اصطلاحی کفر،

دیدگاه آیات و روایات و هم چنین نظریات علمای شیعه و سنی را در این باره بیان کرده است. در بخش دوم، اقسام کفر و در بخش سوم درباره احکام کفر سخن گفته که مفصل ترین قسمت رساله همین بخش است. در این قسمت اقوال فقهای شیعه و سنی مورد بحث قرار گرفته است.

مبانی کلامی سلفیان تکفیری: جماعه التکفیر یا الجهادیون (1920-2006). سیدحسین نظام‌الدینی کچوئی، به راهنمایی سعید عدالت-نژاد و مشاوره سیداحمد موثقی، رشته الهیات فلسفه و کلام اسلامی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، 1389.

این نوشتار می‌کوشد با بیان خاستگاه و اندیشه های سلفیان جدید، مهم ترین گروه ها و رهبران آن ها، علت شهره شدن این گروه ها به «تکفیری» یا «الجهادیون» را بررسی کند. نویسنده درصدد اثبات این نکته است که سلفیان تکفیری در آراء و مبانی کلامی، مشابه سلفیان قدیم اند ولی به لحاظ روشی، برای دستیابی به اهداف خود قائل به استفاده از خشونت هستند. هم چنین تکیه بر اصل جهاد و اندیشه تکفیر، اساسی ترین مبانی اعتقادی سلفیان تکفیری را تشکیل می‌دهد.

مفهوم‌شناسی کفر از منظر قرآن. هنگامه دفتری بشلی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد ساری، 1392.

مقایسه تطبیقی اندیشه سیاسی اخوان المسلمین با گروه های سلفی تکفیری (با تاکید بر سازمان القاعده). رضا صداقت، به راهنمایی جلیل رحیمی جهان آبادی و مشاوره محسن مدیر شانه‌چی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد مشهد، 1389.

در مقدمه این رساله آمده است: مهم ترین و تاثیر گذارترین جنبش سلفی در جهان اسلام جنبش اخوان المسلمین است که در مصر پایه گذاری شد و به سراسر جهان اسلام نشر و گسترش یافت. طی سالیان متمادی از این جنبش انشعابات فراوانی پدیدار شده اند که یکی از مهم ترین آن ها سلفی های تکفیری می باشند. اگرچه زیر بنا و پایه و اساس عقاید هر دو جنبش تفکرات سلفی گرایانه است اما تحت تاثیر شرایطی خاص در بسیاری از آرا و اعمال متفاوت و متمایز شده اند؛ به گونه ای که از دل جنبش اخوانی یک سازمان متمایل به کار اصلاحی و حزبی در جهان اسلام متولد شده و از طرف دیگر گروه های تکفیری ناسازگار با تمامی جلوه های سیاسی و اجتماعی موجود در کشور های اسلامی شکل گرفته است. بنابراین، شناخت و بررسی تطبیقی آرا و اندیشه سیاسی این دو گروه سلفی می تواند در شناخت چگونگی پدیداری و عملکرد این نحله های فکری در جهان اسلام کمک فراوانی به پژوهش گران این حوزه بنماید.

ملاک های کفر از نگاه زیدیه و اسماعیلیه و مقایسه آن با امامیه. محمد انصاری، به راهنمایی مهدی فرمانیان و مشاوره حمید شریعتمداری، رشته فرق تشیع، دانشکده شیعه شناسی، دانشگاه ادیان و مذاهب، قم، 1391.

در مقدمه این رساله آمده است: صدور حکم تکفیر به جهت هزینه سنگینی که به لحاظ مالی و معنوی برای انسان ها به بار می آورد، دچار آسیب های اجتماعی و سیاسی سهمگینی شده است. مفهوم کفر در مقایسه با مفاهیم ایمان و اسلام، نتایج ویژه ای را منتج می شود، به عبارت دیگر اگر کفر در مقابل ایمان دیده شود و یا به اصطلاح، کفر کلامی خوانده شود یک نوع آثاری خواهد داشت، و اگر در مقابل اسلام دیده شود و یا به اصطلاح کفر فقهی گفته شود، آثاری دیگر را در بر خواهد داشت. آن نوع از کفر که حکم در خصوص آن منجر به نتایج سهمگینی برای بشریت می شود، کفر فقهی است. اگر کسی تکفیر شود، آثاری همچون عدم ازدواج، عدم توارث و ... را به دنبال خواهد داشت. این تحقیق بر آن است تا با بررسی های موشکافانه ملاک های کفر در فرقه های زیدیه و اسماعیلیه از فرقه های تشیع و تطبیق و مقایسه با فرقه امامیه به یک راهکار مشخصی در این خصوص برسد. در نهایت

یک دستور العمل و راهکار متقن در باب تعیین ملاک های کفر در فرق تشیع ارائه خواهد کرد.

نقش منازعات عثمانی - صفوی در تکفیرگرایی. علی اکبر نیکزاد تهرانی، به راهنمایی محمدرضا بارانی و مشاوره حمیدرضا شریعتمداری، رشته شیعه‌شناسی، دانشکده شیعه‌شناسی دانشگاه ادیان و مذاهب قم، در حال تدوین (1393).

(ج) مقاله‌ها

«ابعاد سیاسی و ایدئولوژیک گفتمان تکفیر». معمر اسن، ترجمه محمد مرادی قوشه بلاغ، سراج منیر، ش 10، تابستان 1392، ص 107-126.

مفهوم تکفیر غیر از اشاره به «کافر بودن» دیگران، دارای ابعادی دینی، سیاسی و ایدئولوژیک نیز هست. عموماً گفتمان تکفیر، دست آویزی برای بیرون راندن افراد از عرصه‌های بسیار، از جمله دین، سیاست و حتی اقتصاد بوده است. تکفیر، رویکردی مبتنی بر دفع است و توانایی اعمال نفوذ و غلبه خویش را تحت عناوینی مانند حزب، تشکیلات سیاسی و پارتی، مذهب، مکتب و غیره تداوم بخشیده است. به اعتقاد مولف، سنت تکفیر با مبانی توحیدی اندیشه اسلامی مغایرت دارد. وی معتقد است سنت تکفیر گرچه روزگاری با همپوشانی مؤلفه‌های فرهنگی، سیاسی و ایدئولوژی تقویت می شده، لیکن در گذر زمان وجه ای صرفاً دینی و اقتدار گرایانه یافته است.

«از حکم تکفیر استفاده نکنید: نگاهی به فتاوی‌های فقهی شیخ الازهر، آیت الله سیستانی و شیخ احمد کفتارو در جایز ندانستن تکفیر مذاهب هشتگانه اسلامی». سید جاسم موسوی، مطالعات تقریبی مذاهب اسلامی (فروغ وحدت)، ش 4، تابستان 1385، ص 66-71.

این نوشتار پس از آوردن بیانیه کنفرانس بین المللی «حقیقت اسلامی و نقش آن در جامعه معاصر» است که در تاریخ 13-15 تیر 1384/29 جمادی الاولی 1429ق. در عمان پایتخت اردن هاشمی برگزار شد. گزیده ای از فتاوی‌ای آیت الله

سیستانی، شیخ الازهر و شیخ احمد کفتارو، مفتی سوریه در عدم جواز تکفیر ذکر شده است. گفتنی است، کنفرانس مذکور در سال 1384 در کشور اردن برگزار شد.

«از مؤاخات تا تکفیر! بیان معیار های مسلمان بودن و مرز کفر؛ زمینه ساز اخوت اسلامی». محمد مهدی افضل، اندیشه تقریب، ش 8، پاییز 1385، ص 69-82.

این مقاله در کتاب زیر نیز به چاپ رسیده است:

استراتژی تقریب مذاهب اسلامی (مجموعه مقالات هجدهمین کنفرانس بین المللی وحدت اسلامی)، تهران، مجمع تقریب مذاهب اسلامی.

هدف این نوشتار تبیین مسئله جواز و عدم جواز اختلاف نظر و روایی و ناروایی حکم به خروج از دایره ایمان است. توصیه اسلام به پیروان خود درباره برخورد با یکدیگر مبتنی بر مواسات و موافات و شفقت می باشد. اما برخی عوامل موجب شده است مسلمانان نسبت به یکدیگر برخلاف آموزه های قطعی دین که حکم به مواسات و موافات می کند، نگرش منفی پیدا کنند و ناپردباری پیشه سازند. به نظر نویسنده، مهم ترین عوامل اختلاف در امور سیاسی است که برخی همانند نگرش به عدالت صحابه در اعتقادات دخالتی ندارند و برخی دیگر همانند خلافت و امامت نزد تشیع که جزء اصول اعتقادی است، باعث تمسک به این شیوه نشده است، ولی نزد اهل سنت به رغم آن که از مسائل فرعی فقهی به شمار آمده است در برخی موارد موجب در پیش گرفتن رویکرد منفی به مخالفان شده است. نویسنده معتقد است که با نگاه به کتاب و سنت و اندیشه متفکران مسلمان این نتیجه به دست می آید که معیار ایمان و کفر، اعتقاد به مبدا و معاد، رسالت انبیای الهی، کتاب های آسمانی و وحی است. ایمان نداشتن به این موارد موجب خروج از دین و ورود در دایره کفر تلقی شده است، ولی با ایمان به آن اختلاف نظر در دایره ظنیات و فروع فقهی به شرط روشمند بودن و اتکا به کتاب و سنت نه تنها موجب کفر نمی شود، که باعث بالندگی و پویایی جامعه اسلامی خواهد بود.

«استعمار و تکفیر». حوزه، ش 16، شهریور 1365.

بررسی یکی از ریشه‌های مهم تکفیر در جامعه اسلامی موضع این مقاله است. نویسنده، نقش استعمار در پدیده تکفیر را بررسی کرده است. به زعم نویسنده، استعمارگران با اشاعه جوّ نفاق و بدبینی و اتهام در بین مسلمانان از حربه مذهب علیه مذهب یعنی تضعیف اسلام به وسیله خود اسلام استفاده کرده و با شیوه‌های بسیار پیچیده به میدان آمده و از علما عوام زده و جهالت عوام با تکیه بر احساسات مذهب شان و از افراد خائن و ضعیف الاخلاق به عنوان عوامل داخلی در اجرا کردن برنامه‌های خود استفاده نمودند.

«اسلام و تکفیر». حوزه، ش 17، آبان 1365.

در بخشی از مقدمه این مقاله آمده است: جوّ اتهام و تکفیر در جامعه، بیانگر نوعی رابطه سوء در برخورد و معاشرت است؛ رابطه‌ای که در آن، بدبینی و بدگمانی، کینه و... جایگزین اخوت و یگانگی عطف و مهربانی گشته و رابطه بین افکار و آراء در جامعه بر بدترین پایه‌ها استوار است؛ به جای این که بر منطق و استدلال تکیه شود تا روح تفاهم و حقیقت جویی زنده گردد به چماق تکفیر و اتهام برای کوبیدن طرف مقابل و اشباع روح تفوق طلبی روی آورده می‌شود. بنابراین، قبل از آن که موضع صریح اسلام را درباره جوّ تکفیر بیان کنیم نخست باید روابط اجتماعی اسلام را به صورت گذرا مورد بررسی قرار داده تا ببینیم رابطه بین افراد جامعه بر چه اصولی استوار است؟ آیا در تعالیم اسلام زمینه‌ای برای بروز و ظهور چنین جوّی در جامعه اسلامی وجود دارد یا نه؟ و به دیگر بیان، میزان مخالفت اسلام با این مسئله تا چه اندازه است؟ آیا مخالفت اصولی و زیربنایی است؟

«امت اسلامی و امواج تقریب و تکفیر». سید احمد زرهانی، مطالعات تقریبی مذاهب اسلامی (فروغ وحدت)، ش 33، پاییز 1392، ص 3-4.

در مقدمه این مقاله نوشته شده: مسلمانان در دو قرن اخیر، پرچم اتحاد اسلامی و تقریب بین پیروان مذاهب اسلامی را برافراشته و در دل‌ها تخم برادری و دوستی کاشته‌اند. چهره‌هایی از قبیل سید جمال الدین اسدآبادی، محمد عبده، اقبال لاهوری، کاشف الغطاء، شهید حسن البناء، امام خمینی، ابوالاعلی مودودی، شهید مطهری و

مقام معظم رهبری همه ندای برادری مسلمانان را سرداده و بر مشترکات دینی تأکید کرده اند. در اثر همین مجاهدت ها، رایحه دل انگیز اتحاد، مشام جان ها را نوازش داده و امت اسلامی با راست قامتی در برابر استعمار ایستاده است. خاستگاه این رویکرد هوش مندانه، و سنت و شناخت نقشه های مستکبران و تجدید حیات تمدن اسلامی در عصر حاضر بوده است. اما در مقابل امواج سازنده اتحاد اسلامی، استکبار ساکت ننشسته و به خلق امواج تکفیر و تفسیق مبادرت کرده است.

«بازپژوهی زیرساخت های نظری تکفیر در رساله «فیصل التفرقه»». احمد صادقی علویجه، مطالعات تقریبی مذاهب اسلامی (فروغ وحدت)، ش 22، زمستان 1392، ص 19-26.

در چکیده این مقاله آمده است: در سیر فکری امام محمد غزالی، با چند برداشت پر ماجرا روبه رو هستیم که تلاقی معماگونه ای دارند: گشاد دستی در تکفیر و تفسیق فلاسفه و باطنیه از یک سو و تنگ گرفتن بر تکفیرگران متعصب از سوی دیگر، از جمله این تلاقی هاست. غزالی برخلاف آنچه در تهافت الفلاسفه نگاشت، در رساله «فیصل التفرقه بین الاسلام والزندقه»، بازپژوهی زیرساخت های مفهومی و مصداقی مسئله کفر و توسیع وجوهات ما جاء به النبی صلی الله علیه و آله و سلم و تبیین قانون تأویل را پی گرفت تا پدیده تکفیر را در مسیری پر پیچ و خم در انداخته و بر فرهنگ تکفیر خیز و کافر جوی زمانه خویش، نقدی روش شناختی زند. این مقاله حاوی تأملاتی انتقادی بر انگیزه، روش و نگرش امام غزالی در این رساله است.

«برداشت های القاعده از افکار جهادی سید قطب»». مجید فاطمی نژاد، سراج منیر، ش 12، زمستان 1392، ص 31-52.

سید قطب یکی از نظریه پردازان بزرگ جمعیت اخوان المسلمین مصر است که توانست با نوشتن کتاب هایی، افکاری همچون تقسیم جهان به دارالاسلام و دارالکفر، طاغوت بودن تمام حکومت ها را مطرح و راهکار آن را جهاد یا هجرت اعلام کند. بیان این گونه افکار آثار شگرفی در جوانان عرب نهاد؛ به طوری که پس از اعدام وی، گروه های جهادی از جمله القاعده تشکیل شدند که غالباً متأثر از افکار او بودند. آن ها در فکر و روش خود پیرو سید قطب بودند، ولی در فقه و

اعتقادات از سلفیون چون ابن تیمیه تقلید می کردند؛ القاعده به عنوان از گروه های تکفیری در جهان اسلام، گروهی تلفیقی است که راهبرد خود را از افکار سید قطب و اعتقادات خود را از ابن تیمیه اخذ کرده است و امروزه شاهدیم که وهابیت با سوءاستفاده از نظریات قطبی، جوانان عرب را به جنگ و جهاد دعوت می کند، ولی با اهدافی خاص که هیچ یک با اهداف سید قطب مطابقت ندارد.

«بررسی تطبیقی ایده‌ها و رفتار های خوارج و وهابیت». اکبر اسد علیزاده، سراج منیر، ش 6، تابستان 1391، ص 111-136.

این مقاله پژوهشی تطبیقی در خصوص اندیشه‌ها و رفتار های فرقه خوارج، به عنوان اولین گروه تکفیری در جهان اسلام، و وهابیت است. نویسنده ابتدا توضیح کوتاهی درباره معرفی این دو گروه داده و سپس در چهارده عنوان به بررسی برخی از شباهت های گروه خوارج و وهابیت در ایده ها و عملکردها پرداخته است.

«برگزاری کنفرانس تکفیری ضد شیعیان». اخبار شیعیان، ش 24، آبان 1386، ص 26.

«بلای تکفیر، مصیبت اسلام و مسلمین»، مهدی مکارم شیرازی، سراج منیر، ش 11، پاییز 1392، ص 7-10.

بیان برخی از ویژگی ها و شاخصه های تفکر تکفیری در عصر حاضر موضوع این نوشتار است.

«بنیان‌گذاران و مبلغان سبّ و لعن با نام و نشان در اسلام». مصطفی معلمی، تاریخ فرهنگ و تمدن اسلامی، ش 4، پاییز 1390، ص 181.

امروزه در بخش‌هایی از جامعه مسلمانان، سخنانی در قالب سبّ و شتم و یا لعن با نام و نشان و حتی تکفیر دیگران شنیده می‌شود. به نظر می‌رسد در گذشته های دور نیز این رفتار پیشینه داشته است و در سده های قبل نیز داعیه داران حکومت و تفکرات مذهبی چنین رفتارهایی داشته اند. از نخستین حرکت های هدفمند برای تخریب رقیب، شیوه بنی امیه در ترویج سبّ و لعن آل ابی طالب علیه السلام بوده است. گروه های دیگر نیز هریک با توجه به گرایش های خود واکنش‌هایی در برابر حرکت بنی امیه نشان دادند. کیسانیه یکی از همین گروه هاست که با پیکان حملات زبانی،

دو خلیفه اول و دوم را نشانه رفت. بررسی های انجام شده در این پژوهش نشان می دهد دو گروه بنی امیه به عنوان نظام حاکم و کیسانیه به عنوان یک جریان، به گسترش سب و شتم و لعن با نام و نشان دامن زده اند. بنی عباس نیز که میراث خوار کیسانیه بوده اند تا پیش از به قدرت رسیدن، در ترویج آن کوشیده اند.

«پدیده تکفیر در پرتو قرآن و حدیث»، جعفر سبحانی، به کوشش حامد فقیهی، میقات حج، ش 85، پاییز 1392؛ ش 86، زمستان 1392، ص 120-145.

«تاملی در مفهوم رفض و کفر رافضی». محمود توکلیان اکبری و محمدتقی فخلعی و حسین صابری، تاریخ و فرهنگ، ش 89، پاییز و زمستان 1391، ص 9-28.

بازشناسی دقیق مفهوم رفض، ویژگی ها و ارائه تعریف دقیق و منصفانه از آن، بسیار حائز اهمیت است. به ویژه با عنایت به این که فقیهان اهل سنت، آثار و احکام خطیری چون کفر را بر رافضی ترتیب داده اند. این مقاله با ورود به میدان بحث فقهی، آرای گوناگون در باب مفهوم رفض و مهم ترین ادله فقیهان اهل سنت در تکفیر رافضی را مورد تحلیل قرار داده و به این نتیجه رسیده که رفض، صرفاً یک نام گذاری تاریخی بر گروهی از مسلمانان است که در مسئله جانیشینی پیامبر موضعی معارض در برابر آنچه واقع شد، گرفتند. کفر رافضی نیز فاقد پایه و اساس بوده و ریشه در دشمنی های مذهبی دارد.

«تعریف ایمان، کفر، ارتداد و ضابطه تکفیر». مولوی محمد عمر سربازی (خدادآباد پاریک)، مجموعه مقالات دومین همایش علمی - تحقیقی وحدت (زاهدان 1372) (زاهدان، ماهنامه اسوه، 1377)، ص 31-36.

در این مقاله پس از بیان معنای ایمان و کفر، اقسام کفر ذکر شده است. در ادامه توضیحاتی درباره ارتداد، به عنوان یکی از نمودها و جلوه های کفر، آمده است. «اقسام کفر از نظر تفتازانی» و «ضابطه تکفیر» عناوین مباحث بعدی این نوشتار هستند.

«تقریب مذاهب اسلامی راه حلی برای مقابله با جریان تکفیری». حوزه، ش 22، مهر و آبان 1366.

«تکفیر». سیف الله صرامی، دانشنامه جهان اسلام، جلد 8، ص 37.

در بخشی از این مقاله آمده است: پیشینه تکفیر در جهان اسلام، به صدر اسلام باز می‌گردد. برخی حوادث مهم تاریخ اسلام به سبب تکفیر روی داده، هم چنان که برخی رخداد های سیاسی و اجتماعی زمینه تکفیر را فراهم آورده است. از جمله رویداد های مهم دوران پس از رحلت پیامبر اکرم، جنگ های «رده» در زمان ابوبکر بود که در این جنگ ها دستگاه خلافت معارضان خود را کافر و خارج از دین خواند.

«تکفیر». محمدرضا انصاری، دائرة المعارف تشیع (تهران، شهید محبی، 1368)، جلد 5، ص 46-48.

در بخشی از این مقاله آمده است: تکفیر در اصطلاح فقها نسبت دادن یکی از مسلمانان به کفر می‌باشد. کفر سه گونه است: 1) ارتداد 2) شرک 3) انکار نمودن یکی از ضروریات دین. آثار تکفیر، گروه هایی که در فقه امامیه تکفیر شده اند، کسانی که در حق تکفیر دارند، احکام و مسائلی جز این ها در مقاله بررسی شده است.

«تکفیر پیروان مذاهب هشت گانه اسلامی جایز نیست». آفاق مهر، ش 17، فروردین و اردیبهشت 1385، ص 108.

این نوشتار بیانیه صادره از کنفرانس بین المللی «حقیقت اسلامی و نقش آن در جامعه معاصر» است که در تاریخ 13-15 تیر 1384/27 جمادی الاولی 1429ق. در عمان پایتخت اردن هاشمی برگزار شد. در این بیانیه بر اساس نظریات فقهی آیت الله سیستانی، شیخ الازهر و مفتی مصر، مراجع مختلف شیعه (اغم از جعفری و زیدی)، مفتی عمان، مجمع فقه اسلامی وابسته به سازمان کنفرانس اسلامی، مجلس اعلاى امور دین ترکیه، مجمع فقهی اردن، و هیئت صدور فتوا و شیخ یوسف قرضاوی بیان شده که تکفیر مذاهب هشت گانه اسلامی جایز نیست.

«تکفیر در ترازوی قرآن و سنت». تاج الدین حامد هلالی، استراتژی تقریب مذاهب اسلامی (مجموعه مقالات هجدهمین کنفرانس بین المللی وحدت اسلامی)، ص 150.

در این مقاله این عناوین درباره تکفیر بررسی شده است: احکامی که بر تکفیر یک مسلمان وجود دارد؛ انواع کفر؛ بدعت تکفیر مربوط به خوارج است؛ پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم می‌آموخت و تکفیر نمی‌کرد؛ نهی پیامبر از تکفیر مسلمانان.

«تکفیر در جهان اسلام». علی اکبر ذاکری، دو ماهنامه حوزه، ش 156، بهار و تابستان 1389، ص 188-237.

«تکفیر سیاسی و گویندگان درباری». جعفر سبحانی تبریزی، کلام اسلامی، ش 70، تابستان 1388، ص 30-41؛ افق حوزه، ش 231، خرداد 1388.

این نوشتار در پاسخ به دیدگاه شیخ عادل بن سالم الکلبانی، امام جماعت مسجدالحرام، در زمینه تکفیر علمای شیعه نوشته شده است.

«تکفیر و تروریسم». جعفر سبحانی تبریزی، درسهایی از مکتب اسلام، سال 46، ش 10، دی 1385، ص 7-11.

این مقاله در مجموعه مقاله زیر نیز به چاپ رسیده است:

سیمای فرزندانگان: (حاوی بیش از 80 مقاله و رساله درباره مسائل کلامی، قرآنی، ولایی، فقهی و تاریخی) (قم، موسسه امام صادق علیه السلام، ص 304-308)

«تکفیر و سیره سلف صالح». هیئت تحریریه مجله، کلام اسلامی، ش 63، پاییز 1386، ص 27-33.

این مقاله در کتاب سیمای فرزندانگان (حاوی بیش از 83 مقاله و رساله درباره مسائل: قرآنی، ولایی، حدیثی و تاریخی) (قم، موسسه امام صادق علیه السلام، ص 56-63) نیز به چاپ رسیده است.

«تکفیری‌ها بلاى جان شیعیان پاکستان»، گفت وگو با جناب عباس کمیلی، اخبار شیعیان، ش 81، مرداد 1391، ص 13-14.

این نوشتار، گفت وگویی با جناب عباس کمیلی، عضو سابق مجلس سنا و واز رهبران شیعه در پاکستان و رئیس ائتلاف جعفریه است که درباره شیعیان پاکستان و خطراتی که این گروه را تهدید می‌کند مثل خطر جریان‌های تکفیری سخن می‌گوید.

«تناقضات ابن عبدالوهاب در مسئله تکفیر مسلمین»، حسین قاضی‌زاده، سراج منیر، ش 11، پاییز 1392، ص 63-92.

ابن عبدالوهاب برای تکفیر مسلمین ادله ای را اقامه کرده است که در این مقاله بعد از بیان ادله ابن عبدالوهاب، تناقضات موجود در آن‌ها بیان شده و در نهایت اثبات شده که این ادله با وجود هزینه‌های جانی و مالی برای اسلام، دچار فاحش‌ترین اشکال یعنی تناقض است. این تناقضات با سه عنوان مختلف: (1. مقلد یا مجتهد؛ 2. جواز استغاثه به مخلوق فیما یقدر علیه؛ 3. تکفیر اجماعی یا اجتهادی) به اثبات رسیده است. مراد از تناقض این است که محمد بن عبدالوهاب در اصل معتقدات خود گرفتار تناقض شده است.

«حربه تکفیر». حوزه، ش 14، اردیبهشت 1365، ص 67-85.

این مقاله به بررسی پی‌آمد منفی تکفیرگرایی در جامعه مسلمین پرداخته است. نویسنده در بررسی آثار سوء تکفیر برخی موارد را بیان کرده است از جمله: هتک شخصیت‌ها، ایجاد روحیه بدبینی، گم شدن هدف، ایجاد فضای استبدادی، از بین رفتن روحیه تحقیق، مستور ماندن برخی از مطالب علمی، منزوی شدن نیروهای مفید.

در این سلسله مقاله، ریشه‌ها و پیامدها و علل گسترش تکفیر در جوامع اسلامی، شیوه برخورد مکتب و گذشتگان با این موضوع و نیز راه حل‌های جامعه اسلامی برای از بین بردن این معضل مطالبی آمده است.

«حربه تکفیر: راهکارهای عملی برای رهایی». حوزه، ش 20، خرداد و تیر 1366؛ ش 21، مرداد و شهریور 1366، ص 88-101؛ ش 22، مهر و آبان 1366.

در این مقاله راهکارهای عملی برای برون رفت از وضعیت تکفیر در جامعه اسلامی بررسی شده است. برخی از این راهکارها عبارتند از: شناختن و شناساندن پیامدها و مضار حربه تکفیر؛ دشمن‌شناسی و تلاش در راه منع استفاده دشمنان از حربه تکفیر؛ اهمیت دادن به تهذیب نفوس از هواهای نفسانی و وساوس شیطنی (که در برخی از موارد، سبب بهره‌گیری از حربه تکفیر می‌شود)؛ شناخت زبان و مقاصد

یکدیگر؛ دفاع از تکفیر شدگان به ناحق؛ شناخت مذاهب از یکدیگر و در نتیجه مذاهب اسلامی و بر طرف شدن سوء تفاهمات و توهمات.

«دعائم وحدت و مقابله با تکفیر و اهانت». سید ابوالحسن نواب، مجله خط، ش 6، مهر و آبان 1391، ص 103-105.

این نوشتار، سخنرانی حجت الاسلام سید ابوالحسن نواب در اردوی سالانه اتحادیه بین المللی امت واحده است. وی در این گفتار، راهکارهایی برای نجات جامعه اسلامی از جریان های تکفیر و خشونت طلب، بیان کرده است.

«ریشه ها و انگیزه های تکفیر». حوزه، ش 15، تیر 1365، ص 57-72.

بررسی و شناخت انگیزه ها و ریشه های تکفیر و نیز بررسی دیدگاه اسلام، موضوع این نوشتار است. نویسنده ریشه همه بدبختی های مسلمین و عامل اصلی همه دشمنی ها و تهمت ها و تفرقه ها را جهل نادانی دانسته و در همین رابطه انواع جهل را بررسی کرده است.

«ریشه های پدیده تکفیر در گذر تاریخ». جعفر سبحانی، کلام اسلامی، ش 87، پاییز 1392، ص 9-18.

در این مطلب تلاش شده پدیده زشت تکفیر به عنوان امری که با قوانین اسلامی کاملاً مخالف است و ریشه در عصر رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم دارد مورد توجه قرار گیرد. در زمان آن حضرت، دو مرتبه و توسط اسامه بن زید و ولیدبن عقبه، این پدیده اتفاق افتاد و هر دو نفر نکوهش شدند. پس از آن دو نیز خوارج به این پدیده دامن زدند.

مؤلف با اشاره به این که ارزش های والای انسانی از نظر قرآن و سنت مانع از آن است که به این آسانی خون انسانی هدر شمرده شود و پیامبر گرامی اسلام، پیوسته با پذیرش دو شهادت از طرف مقابل، ایمان و اسلام او را می پذیرفت و هرگز درباره مسائل کلامی که دستاویز تکفیری هاست سخن نمی گفت. در این نوشتار به عناوین و سرفصل هایی مثل مفهوم تکفیر، خوارج، تکفیری های معاصر، اسامه بن زید، ولیدبن عقبه، ملاک ایمان، ملاک کفر و خلق قرآن توجه شده و مورد تحلیلی پژوهشی قرار گرفته است.

«سلفیان تکفیری یا الجهادیون خاستگاه و اندیشه‌ها». سعید عدالت‌نژاد و سیدحسین نظام‌الدینی، تاریخ و تمدن اسلامی، ش 13، بهار و تابستان 1390، ص 165-198.

سلفیان تکفیری، گروه‌هایی از مسلمانان اند که به علت پاره‌ای از اندیشه‌ها، از جانب مخالفانشان به این نام مشهور شده‌اند. خاستگاه نخستین این گروه‌ها مصر است و سپس اندیشه‌های آنان به دیگر کشور های مسلمان سرایت کرد. از مهم‌ترین گروه‌های سلفی جدید می‌توان به تنظیم الفنیه العسکریه، جماعه المسلمین یا جماعه التکفیر و الهجره، و جماعه الجهاد اشاره کرد. این مقاله می‌کوشد با بیان خاستگاه و اندیشه‌های سلفیان جدید، معرفی مهم‌ترین گروه‌ها و رهبران آن‌ها، علت شهره شدن این گروه‌ها به «تکفیری» یا «الجهادیون» را بررسی کند.

«سلفی‌گری مساوی تکفیری نیست: گفت و گو با احمد مبلغی». مصاحبه‌کننده: احمد یگانه، خیمه، ش 106، تیر 1393، ص 64-67.

«سم تکفیر؛ مژده‌ای به استکبار؛ گزیده بیانات مقام معظم رهبری». معارف، ش 101، بهمن و اسفند 1392، ص 3-4.

سرفصل‌های مهم این نوشتار عبارتند از: جهالت، مهم‌ترین ویژگی تکفیری؛ عبودیت در مقابل طواغیت زنده؛ ابزار دست سرویس‌های جاسوسی؛ تکفیری در خدمت رژیم صهیونیستی؛ تکفیر مژده‌ای به جهان استکبار.

«سونامی تکفیری در جهان بشری؛ در گفت و گو با دکتر سیدمهدی علیزاده موسوی». به کوشش حسین احمدی، معارف، ش 101، بهمن و اسفند 1392، ص 4-7.

در این گفت و گو این موارد بررسی شده است: چرایی و چگونگی شکل‌گیری جریان‌های تکفیری؛ جایگاه عقل در تفکر جریان‌های تکفیری؛ بررسی نسبت جریان‌های تکفیری با مسلمانان و اهل سنت؛ خطر جریان‌های تکفیری برای جهان اسلام و راهکارهای برون‌رفت از بحران تکفیر در جهان اسلام.

«شریعت علیه تروریسم». لئونید سوکیاینن، خبرنگار دین پژوهان، ش 9، مرداد و شهریور 1381، ص 9-11.

بررسی نقش شریعت اسلام در مقابله با پدیده تروریسم و نقد اندیشه های جهادگراانه سازمان های افراطی مسلمان در راستای ترویج پدیده تروریسم است. اساس این مقاله را، مفاد کلیدی گزارشی تشکیل می دهد که توسط اسلام شناس و عضو برجسته شورای مبارزه با تروریسم در آکادمی علوم روسیه (نویسنده)، با عنوان جنبه های حقوقی - اسلامی مبارزه با تروریسم، تدوین شده است. در این گزارش، به مبارزه عقیدتی با تروریسم براساس شریعت، توجه خاصی مبذول شده است. نویسنده در ابتدا، به دیدگاه سازمان های افراطی اسلامی در زمینه مبارزه با غیرمسلمانان اشاره نموده است. رهبران این سازمان ها، سعی می کنند تا نظریه جهاد و برخورد با کفار را، به عنوان استدلال توجیه کننده جنایات خود جلوه دهند. بسیاری از فقهای معاصر اسلامی با این اندیشه مخالف بوده و معنای دیگری برای جهاد در راه خدا ارائه می دهند. وی در ادامه، به تبیین دیدگاه صحیح اسلام در این باره پرداخته است.

«شیعیان افراطی و تکفیری؛ ابزار جدید فتنه». مرزبان نامه، ش 9، خرداد 1393، ص 101-107.

هدف این مقاله واکاوی چگونگی ظهور و تطور جریان های افراطی و تکفیری در جهان اسلام است. هدف نویسنده، نشان دادن ماهیت وابسته آن ها به غرب و ابزار بودنشان برای ایجاد تفرقه در جهان اسلام است.

«گفتمان تقریب و گفتمان تکفیر». حجت الله جودکی، نسیم بیداری، ش 39، ص 34-35؛ پنجره، ش 203، تیر 1393.

«گونه شناسی جریان های سیاسی سلفی». شجاع احمدوند و احمد زارع و محمد جهانی، رهیافت انقلاب اسلامی، ش 25، زمستان 1392، ص 2-3.

در این مقاله تلاش شده است تا با محور قرار دادن نوع مواجهه سلفی گری با تشیع، تقسیم بندی مناسبی از جریان های سلفی ارائه شود. در این راستا ابتدا با توجه به پیش فرض ذهنی نگارندگان از یک تقسیم بندی جغرافیایی مبنی بر محوریت اندیشه های سه حوزه جغرافیایی اصلی سلفی گری در جهان اسلام، یعنی شبه قاره هند و شبه جزیره عربستان و کشور مصر، جریان های سلفی در قالب دو جریان قائل به تعامل با تشیع و هم چنین جریان

قائل به تقابل با تشیع تقسیم بندی شدند. در ادامه کار جریان هایی که معتقد به تقابل با تشیع بودند به دو دسته تقسیم شده‌اند: دسته اول گروهی که شیعیان را کافر دانسته و حکم تکفیر آن‌ها را صادر می‌کنند و دسته دوم گروهی که کمی ملایم‌تر بوده و شیعیان را مشرک می‌دانند و حکم تکفیر صادر نمی‌کنند. در این مقاله علاوه بر رویکرد اندیشه‌ای گروه‌های مختلف سلفی در قبال تشیع به وجه عملی آن‌ها نیز در این مورد پرداخته شده و تلاش شده تا گروه‌های مهمی که در این تقسیم بندی قرار می‌گیرند به عنوان نمونه ارائه شود.

«مراتب و اقسام کفر، عدم جواز تکفیر مسلمان». مولوی عبدالصمد ساداتی، مجموعه مقالات دومین همایش علمی-تحقیقی وحدت (زاهدان 1372) (زاهدان، ماهنامه اسوه، 1377)، ص 81-86.

در این نوشتار پس از تعریف ایمان و کفر، حقیقت ایمان بیان شده است. «ایمان در احادیث نبوی صلی الله علیه و آله و سلم» و «چگونگی ایمان» عناوین بعدی این مقاله هستند. نویسنده در ادامه وارد بحث کفر شده و پس از تعریف کفر، اقسام کفر و ادله عدم جواز تکفیر مسلمان را ذکر کرده است.

«مرز ایمان و کفر از دیدگاه فرق و مذاهب اسلامی». محمدحسین تبراییان، مسجد، ش 23، آذر و دی 1374، ص 39-50.

در این مقاله ضمن بررسی معنا و مفهوم کفر برخی دیدگاه‌هایی که از سوی عالمان مسلمان از مذاهب مختلف درباره مرز ایمان و کفر بیان شده، آورده شده است.

«نشر ارزش‌های مکتب جعفری بهترین روش مقابله با تکفیری‌ها». اخبار شیعیان، ش 25، آذر 1386، ص 21.

«واکاوی تکفیر ابن سینا از سوی غزالی در مسئله علم خداوند به جزئیات»، زهره تویزانی، پژوهش‌های فلسفی کلامی دانشگاه قم، ش 52، تابستان 1391، ص 93-111.

واکاوی منشا تکفیر ابن سینا از سوی امام محمد غزالی در مسئله علم خداوند و تاکید بر وجود یک سوءتفاهم به عنوان منشا این اتهام موضوع این نوشتار می‌باشد. در مقدمه مقاله آمده: غزالی، در کتاب تهافت الفلاسفه به پریشان‌گویی فیلسوفان و

تناقضات آن‌ها در مسئله علم خداوند می‌پردازد. انگشت اتهام او، صریحا متوجه شخص ابن سینا در خصوص تلقی او از چگونگی علم خداوند به جزئیات است که به گمان غزالی، این نوع تلقی، عملا انکار علم خداوند بوده و موجب کفر است. غزالی گمان می‌کرد که مشائیان و به طور مشخص ابن سینا، از ترس راه یافتن تغییر به ذات خداوندی، علم خداوند به جزئیات را انکار کرده‌اند و این در حالی است که مشائیان، قدیم متغیر را، دارای فرضی عقلی می‌دانستند. پس بهتر آن بود که با مبنای خودشان، علم خداوند به جزئیات را می‌پذیرفتند و نگران تغییر هم نمی‌بودند. اما غزالی توجه نکرده که خدا از نظر مشائیان، نمی‌تواند همان قدیم متغیر باشد و بنابراین، این نتیجه در پایان این نوشته به دست آمده که انگیزه مشائیان و خصوصا شخص ابن سینا در تبیین و تفسیر چگونگی علم خداوند به جزئیات، مقدس تر از آن بوده که نسبت کفر به آن‌ها روا باشد.

«وقتی تکفیری‌ها جهان اسلام را به آتش می‌کشند: تأملی کوتاه درباره خطری بزرگ در میان اهل سنت». پنجره، ش 137، 20 خرداد 1391، ص 5.

در این نوشتار خطرات جریان‌های تکفیر در جامعه معاصر اسلامی تحلیل و هشدار داده شده است.

«ویژگی‌های پدیده تکفیر و موضوع سنت نبوی صلی الله علیه و آله و سلم نسبت به آن». احمد مبلغی، اندیشه تقریب، ش 12، پاییز 1386، ص 39-48.

مقاله حاضر، ضمن تجزیه و تحلیل ویژگی‌های پدیده تکفیر، به بیان دیدگاه و موضع سنت در قبال آن می‌پردازد. از جمله ویژگی‌هایی که نویسنده برای تکفیر در نظر گرفته عبارتند از: محور قرار دادن «تکفیر» در معاملات و تعاملات و گسترش عرصه آن؛ عدم اعطای فرصت اندیشه و حق اظهار نظر به دیگران؛ کشتار جمعی؛ شرکت در مشوه ساختن چهره اسلام؛ ایجاد تفرقه و پراکندگی میان مسلمانان.

این مقاله در مجموعه مقاله ویژگی‌های سیره پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله و سلم (مجموعه مقالات) بیستمین کنفرانس بین‌المللی وحدت اسلامی فروردین 1386 (تهران، مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی، ص 455-466). نیز منتشر شده و ترجمه آن با عنوان

«خصائص ظاهره التكفير و موقف السنه النبويه منها» در كتاب خصائص السيره النبويه الشريفه: مجموعه مقالات المؤتمر الدولي العشرون للوحده الاسلاميه (تهران، مجمع جهاني تقريبات مذاهب، 1428ق.) به چاپ رسیده است.

(د) ویژه‌نامه‌ها

img229.png^ بینش (ویژه تکفیر و تکفیری‌ها). شماره 3، بهار 1393، 216ص وزیری.

سومین شماره از گاهنامه کلامی بینش، به بررسی موضوع تکفیر و تکفیری‌ها اختصاص دارد. این گاهنامه، نشریه‌ای است که هدف آن ارتقای بینش روحانیون و کارگزاران کاروان‌های حج و زیارت در موضوعات مختلف به ویژه حوزه عربستان، سوریه و عراق است و در پژوهشکده حج و زیارت تهیه و تدوین می‌شود. در این شماره، که زیر نظر علی اصغر رضوانی تهیه شده، مقالات و گزارش‌هایی درباره مبانی اعتقادی و سیر تطور و عملکرد تکفیریان آمده است. مطالب این ویژه‌نامه ذیل هشت بخش سامان یافته است:

در بخش نخست با عنوان «تکفیر: مبانی و باورها»، مفهوم تکفیر، عوامل ظهور فکر تکفیری افراطی،

موانع تکفیر و اقسام تکفیر بررسی شده است. بخش دوم درباره «تکفیری‌های اعتقادی» است و در آن این مباحث مطرح شده است: سیر تاریخی تکفیری‌های اعتقادی، مخالفان تکفیر اعتقادی، منتقدان تکفیری‌های اعتقادی، درباری بودن تکفیری‌های اعتقادی و موارد اتفاق بر کفر. سومین بخش بررسی «تکفیری‌های سیاسی» است و در آن، مبانی تکفیری‌های سیاسی و مخالفان تکفیر سیاسی بررسی شده است. بخش چهارم به بررسی و نقد کتاب «منهج ابن تیمیه فی مسأله التکفیر» نوشته عبدالمجید بن سالم بن عبدالله المشعبي (ریاض، مکتبه اضواء السلف، 1418ق، 2 جلد)

اختصاص یافته است. «معرفی قربانیان تکفیر» عنوان پنجمین بخش این ویژه‌نامه است که به معرفی شهید محمد سعید رمضان بوطی و شهید علامه شیخ حسن شحاته پرداخته است. «اخبار تکفیر» ششمین بخش است که خبرهایی درباره شیعه‌هراسی و جنایات تکفیری‌ها از خبرگزاری‌ها گردآوری شده است. بخش هفتم گزارش از دو همایش مهم درباره تکفیر است: نخست گزارشی از همایش «ظاهره التکفیر - الأسباب - الآثار - العلاج» است. این همایش از 22 شوال 1432 قمری به مدت سه روز در شهر مدینه برگزار شد و مجموعه مقاله‌های آن نیز در 9 جلد منتشر شد. همایش دوم با عنوان «سامحه الاسلام و فتنه التکفیر» است که توسط مرکز بین‌المللی اتحاد علمای بلاد شام در روزهای بیست و سوم و بیست و چهارم شعبان سال 1434 قمری در شهر بیروت برگزار شد. بخش هشتم و پایانی این نشریه با عنوان «کتاب‌شناسی تکفیر»، معرفی کتاب‌های اندیشمندان اهل سنت درباره مسئله تکفیر است. در این قسمت، چهل عنوان از مهم‌ترین آثار ضد تکفیری اهل سنت معرفی شده است.

پرسمان (ویژه جریان‌های تکفیری و سلفی). شماره 136-137، اردیبهشت و خرداد 1393، 48ص.

نشریه پرسمان در شماره 136-137 دو پرونده دارد: یکی از این پرونده‌ها ویژه جریان‌های تکفیری و سلفی است. در این پرونده مطالبی درباره تکفیر و جریان‌های تکفیری ذیل این عناوین آمده است: تکفیر می‌کنم؛ پس هستم/ نوشته محمدعلی لیالی؛ کت و شلوار، حرام خون مسلمان، حلال!؛ جنگ اسلام با اسلام، به جای جنگ اسلام با کفر/ نوشته محمد مهدی مهدی؛ نام: تکفیری، شغل: مسلمان کشی؛ جریان‌شناسی گروه‌های سلفی در جهان اسلام/ نوشته مهدی فرمانیان؛ مرگ وهابیت واقعیت دارد/ نوشته محمدباقر پورامینی؛ این ره که تو می‌روی به قبرستان است!؛ گفت و گو با حجت الاسلام سید مهدی علیزاده موسوی/ به کوشش حسین احمدی؛ سلفیان در سرایشی سقوط/ نوشته احمد نبوی؛ موریانه‌هایی بر درخت اسلام/ نوشته سید مهدی علیزاده موسوی؛ تافته جدا بافته؛ معرفی چند کتاب وهابیت و سلفی‌گری.

نشریه پرسمان به صاحب امتیازی نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها و سردبیری محمدعلی لیالی، از سوی معاونت آموزشی و پژوهشی استادان و دروس معارف اسلامی منتشر می‌شود.

img230.png^

مرزبان‌نامه (ویژه نقد و بررسی مبانی و جریان‌ات تکفیری). شماره 9، خرداد 1393، 180ص.

نهمین شماره از ماهنامه مرزبان‌نامه اختصاص به جریان‌های تکفیری یافته است. این نشریه در معاونت فرهنگی و تبلیغی دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم تهیه و تدوین می‌شود. در این ویژه‌نامه این مطالب آمده است:

مصائب گروه‌های تکفیری برای جهان اسلام؛ واکاوی نگرانی‌های ابراز شده از سوی مقام معظم رهبری در سال 92 درباره خطر تکفیر؛ سلفی‌گری تکفیری؛ مفهوم‌شناسی و جایگاه‌یابی در میان مذاهب اهل سنت؛ خاستگاه، پیشینه و سیر تطور سلفی‌گری تکفیری؛ مبانی فکری گفتمان تکفیر؛ مصاحبه با حجت الاسلام والمسلمین استاد طبسی درباره خطر وهابیت تکفیری برای جهان اسلام؛ در جستجوی رویکرد‌های تکفیری در جهان اسلام: صورت‌بندی طیف‌ها و جریان‌های سلفی معاصر؛ واگرایی و تعارض متقابل وهابیت و اهل سنت؛ وهابیت تکفیری؛ تلاشی برای گسترش قلمرو جغرافیایی، خطری برای امنیت منطقه‌ای؛ کتاب‌شناسی کتب ضد تکفیر؛ معرفی کتاب سلفی‌گری و وهابیت؛ منبع‌شناسی تکفیر در آثار انگلیسی؛ مروری بر برخی فتاوای تکفیری‌ها: از آغاز تا کنون؛ جلوه‌هایی از شیعه-ستیزی در فتاوای تکفیری‌ها؛ نگاهی به جنایات وهابیت در طول تاریخ؛ تکفیر و بحران سوریه در نگاهی آماری؛ معرفی گروه‌های تکفیری فعال در بحران سوریه؛ تفکر تکفیر در ترازوی نقد؛ عصام العمداد در انتظار پاسخ: پرسش‌های سلفی‌پیشین از سلفیون؛ فتاوای علما و مراجع شیعه در مورد تکفیر؛ شیعیان افراطی و تکفیری ابزار جدید فتنه؛ گزارش همایش خطر جریان‌های تکفیری (سنندج- اسفند 1392).

در انتهای این ویژه‌نامه، پرونده‌های ویژه عربستان باز شده و مطالبی با این عناوین در آن آمده است: عربستان سعودی مهم‌ترین حامی تکفیر؛ عربستان مروج تکفیر و شیعه‌هراسی؛ گزارش تلخیصی از کتاب «خوابیدن با شیطان»؛ جایگاه قدرت نرم مذهبی در سیاست خارجی عربستان سعودی.

گزارش تصویری از تروریست‌های تکفیری و جنایات آن‌ها بخش پایانی ویژه‌نامه است.

img231.png^ مکر تکفیر (ویژه‌نامه کنگره جهانی خطر جریان‌های افراطی و تکفیری از دیدگاه علمای اسلام). شماره 1، خرداد 1393، 200ص، خشتی.

اولین شماره از ویژه‌نامه کنگره جهانی جریان‌های افراطی و تکفیری از دیدگاه علمای اسلام است که با نظارت علمی سیدمهدی علیزاده موسوی، قائم مقام دبیر علمی کنگره، منتشر شده است. در این شماره پس از مقدمه دبیر کنگره، اطلاعاتی درباره ساختار و برنامه‌ها و اهداف کنگره آمده است. در ادامه، مقالات و گفت‌وگوها و گزارش‌ها ذیل چهار بخش تنظیم شده است:

در بخش نخست با عنوان «تکفیر، آسیب‌ها و تهدیدات» این موضوعات آمده است:

- خطر جریان‌های تکفیری در اندیشه حضرت آیت الله العظمی مکارم شیرازی؛

- خاستگاه و جریان‌شناسی تکفیر؛

- مصاحبه با شیخ دکتر بدرالدین حسون مفتی اعظم سوریه؛

- خدمات متقابل اسلام‌هراسان و تکفیریون (پدیده تکفیر در رکاب اسلام‌هراسی)؛

- مروری بر برخی فتاوی تکفیری‌ها؛

- تکفیر از نظریه‌پردازی تا عمل‌گرایی: با تأکید بر نقش ابن تیمیه و محمد بن عبدالوهاب (گفت‌وگو با حجت الاسلام دکتر علیزاده موسوی رییس ستاد کنگره)؛

- تکفیر: مبانی و نقد - ایمان و کفر در قرائت تکفیری‌ها.

بخش دوم با عنوان «جبهه متحد جهان اسلام در مواجهه با افراط گرایی» شامل این موضوعات است:

- مروری بر برخی مواضع تکفیری علمای اهل سنت (در بخش نخست این نوشتار، فتاوی علمای سلف مثل ابووائل، ابی العز حنفی، ابن عبدالبر، قرطبی، ابن ناصر دمشقی بیان شده و در بخش دوم برخی موضع گیری های علمای معاصر اهل سنت همچون شیخ عبدالله کتمتو، شیخ احمد القطان، شیخ عبدالقادر قاهنا، شیخ عاکف، عبدالناصر جبری و اتحادیه علمای شام آمده است.)؛

- عالمان جهان اسلام از خطر تکفیر و افراط می گویند (گزارشی از گفت وگو های صورت پذیرفته در حاشیه همایش «علمای جهان اسلام و بیداری اسلامی» (اردیبهشت 1392- تهران) درباره خطر جریانات تکفیری برای جهان اسلام است. علما و شخصیت های شرکت کننده در این گفت وگوها عبارتند از: محمد صالح جودی (از تونس)، دکتر نجیب معروف (استاد دانشگاه در سوریه)، دکتر عبدالناصر عبدالله الجبری (از لبنان)، شیخ زهیر عثمان الجعید (از لبنان)، شیخ مروان العبیدی (از عراق) و محمد ذیب صالح (از اردن)؛

- علمای اهل سنت ایران پیشتران مقابله با تکفیر و ارباب (این نوشتار مروری بر برخی فتاوی و دیدگاه های عالمان اهل سنت ایران درباره تکفیر و نیز ارائه گزارشی از دیدگاه های مطرح شده علما و اندیشمندان اهل سنت در همایش «تفکر آری؛ تکفیر نه» که توسط موسسه علمی - فرهنگی هفت اقلیم شرق برگزار شده، است. مولوی سید عبدالصمد ساداتی، مولوی مفتی محمدقاسم قاسمی، مولوی سید عبدالرحمن ملازهی، مولوی نظام الدین روان بد، مولوی عبدالملک ملکی پور از جمله عالمانی هستند که دیدگاهشان بیان شده است)؛

- برخی فتاوا و مواضع علمای شیعه در مواجهه با تکفیر (علمای متأخری که دیدگاه و فتاوایشان بیان شده عبارتند از آیات عظام: مقام معظم رهبری، مکارم شیرازی،

سبحانی، سیستانی، فاضل لنکرانی، وحید خراسانی، صافی گلپایگانی، جوادی آملی، شبیری زنجانی و سیدمحمدسعید حکیم)؛

- معرفی برخی رسانه های فعال بر ضد تکفیر (این گزارش شامل سه بخش است: بخش نخست معرفی تعدادی از شبکه های ماهوار های فعال در مقابله با تکفیر است. این شبکه ها عبارتند از: شبکه ولایت، شبکه اهل البیت، شبکه تلویزیونی الصوفیه و شبیر تی وی. در بخش دوم تعدادی از مهم ترین پایگاه های اینترنتی فعال بر ضد جریان های تکفیری معرفی شده است که عبارتند از: پایگاه تخصصی وهابیت-شناسی، پایگاه شاخ شیطان، پایگاه اینترنتی مباحله، پایگاه مذاهب اسلامی. در آخرین بخش هم فهرستی از دیگر پایگاه های اینترنتی که به موضوع تکفیر پرداخته اند، آمده است.)؛

- فهرستی اجمالی از برخی کتاب های، مقالات و پایان نامه های ضد تکفیر؛

- منبع شناسی تکفیر در آثار انگلیسی؛

- معرفی مؤسسات فعال در زمینه مقابله با جریان های تکفیری (در این گزارش اطلاعات مختصری درباره ده مؤسسه و دو پایگاه اینترنتی فعال در مواجهه با اقدامات جریان های تکفیری عرضه شده است. این مراکز عبارتند از: پژوهشکده حج و زیارت، مؤسسه دارالاعلام لمدرسه اهل البیت علیهم السلام، مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی، مؤسسه الصوفیه، مؤسسه فرق، مرکز آموزش های کاربردی دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، مرکز پاسخ گویی به شبهات وهابیت، مراکز وابسته به طریقت عزمیه، اتحاد طلاب العالم الاسلامی)؛

- گزارشی از کنگره های برگزار شده مرتبط با تکفیر (این نوشتار شامل اطلاعاتی درباره عناوین، محور های مباحث، میهمانان و سخنرانان و نتایج همایش ها و نشست های برگزار شده در موضوع تکفیر در سالیان اخیر است. این گزارش در دو بخش تنظیم شده است: در بخش اول، همایش ها و نشست های خارجی و بین المللی معرفی شده اند. عناوین همایش های معرفی شده در این بخش عبارتند از: همایش بین المللی «تسامح اسلام و فتنه تکفیر» (بیروت، تیر 1392)؛ امام خمینی: وحدت امت و

مقابله با تکفیر (بیروت، خرداد 1392)؛ همایش «تکفیر از منظر اسلام» (قاهره - دانشگاه الازهر، مهر 1391)؛ همایش «پدیده تکفیر و تروریسم» (نجف، تیر 1389)؛ سمینار «اندیشه تکفیری و تأثیر آن در جهان اسلام» (شهر جرش (اردن)، تیر 1390)؛ کنفرانس چستی بنیادگرایی دینی و خطرات برای دنیای امروز (آکادمی بریتانیا، فوریه 2013)؛ کنفرانس بین المللی تکفیر: چشم انداز تحولات زمانی (مادرید، اکتبر 2011). در بخش دوم این گزارش، اطلاعات پنج همایش و نشست علمی که در ایران برگزار شده ذکر شده است. این همایش ها در شهر های تهران، مشهد و زاهدان برگزار شده است).

در بخش سوم با عنوان «گام به گام با کنگره» این عناوین به چشم می خورد:

- ضرورت ها و اهداف برپایی کنگره در مصاحبه با حجت الاسلام دکتر علیزاده موسوی (رییس ستاد کنگره)؛

- گزارش مراسم آغاز به کار دبیرخانه کنگره بین المللی «خطر جریان های تکفیری»؛

- گزارش برگزاری اولین پیش نشست کنگره در سوریه؛

- گزارش سایر فعالیت های دبیرخانه کنگره.

- آخرین بخش این ویژه نامه با عنوان «تکفیر در امروز جهان اسلام» شامل این موضوعات است:

- معرفی برخی از شخصیت های برجسته تکفیری (این افراد عبارتند از: اسامه بن لادن، ابومصعب زرقاوی، ایمن الظواهری، عدنان عرعور، احمد الاسیر و یوسف قرضاوی)؛

- مروری بر برخی اخبار و رویداد های مرتبط با تکفیر در ماه های جاری؛

- پرونده تصویری جنایت های تکفیری ها.

نمایه پدیدآورندگان

- ابابطین، عبدالله بن عبدالرحمن, 45
- ابداح، اقبال بن عبدالرحمن, 142
- ابراهیم، سامی, 97
- ابن حجر، احمد بن محمد, 30
- ابن درع، عبود بن علی, 66
- ابوالعزائم، السید عزالدین ماضی, 48
- ابوالعینین، احمد بن ابراهیم, 30
- ابورحمه، خلیل, 135
- ابوزید، بکر بن عبدالله, 56, 134
- ابوزید، نصر حامد, 36, 40
- احمد، عبدالرزاق حسین, 126
- احمد، عبدالشافی, 133
- احمد، عبدالفتاح یحی کامل, 86
- احمد، کرم حلمی فرحات, 125, 127
- أحمد، مجدی بن حمدی, 84
- احمد، محمد عبدالحکیم حامد, 94
- احمد، وفاء غنیمی محمد غنیمی, 127
- احمدوند، شجاع, 181
- احمدی، حسین, 180

اسد عليزاده، اكبر، 173

اسن، معمر، 169

اشرفى، سميه، 162

افسرى، سالم، 156

افضلى، محمد مهدي، 170

اكبرى نفت چالى، فهميه، 166

الادريسي، خالد بن ابراهيم، 93

الأسوانى، احمد، 51

الامير الصنعانى، محمد بن اسماعيل، 30

الامين، على، 58

الأوصيف، عبدالله بن الكيلانى، 101

البانى، محمد ناصر الدين، 31, 36, 71, 84

البخارى، عبدالله، 118

البدر، بدر بن ناصر، 109

البدرانى، منيره بنت حمود، 127

البدرانى، منيره حمود سعد، 128

البراك، عبدالرحمن بن ناصر، 63

البرزنجى، سمير عمر سعيد، 91

البريدى، حماد عبدالجليل، 36

البريدى، عبدالله، 142

البقاعى، ابراهيم بن عمر، 83

البهناوى، سالم, 39, 53

البهناوى، سالم على, 111

التريكى، حسن على, 133

التويجرى، صفيه سليمان وايل, 91

الجحنى، على بن فايز, 25

الجدعانى، حامد بن مده, 119, 136

الجراد، سفير أحمد, 93

الجزائرى، ابوبكر, 78

الجلعود، لطيفه بنت عبدالله, 139

الجمال، حازم, 92

الجندي، محمد, 123

الجنيدى، عبد الله شاكر محمد, 33

الجوابره، باسم بن فيصل, 43

الجهمانى، يوسف ابراهيم, 84

الحارثى، محمد بن مرعى, 127

الجبلانى، سعود بن فرحان, 99

الحربى، ابى المنذر, 69

الحربى، محمد بن سعود, 106

الحربى، مطيع الله دخيل الله, 47

الحريرى، محمد عيسى, 115

الحريرى، ياسر, 115

الحسنى، ابراهيم بن صالح, 83

الحسين، محمد بن عبد الله, 72

الحسينى، احمد, 46

الحسينى، جميل حليم, 34

الحلاق، ثائر على, 130

الحلبى الاثرى، على بن حسن, 157, 80, 35

الحليبي، غاده عبد اللطيف, 141

الحموى العلى، عدنان بن عبد الرزاق, 134

الخورانى، ياسر عبد الكرىم محمد, 107

الخاطر، حصه بنت محمد, 142

الخشن، حسين احمد, 147, 67, 29

الخصير، منار بنت عثمان, 93

الخطيب، ضحى, 61

الخطيب، عبدالله بن عبدالرحمن, 99

الخطيب، معتز, 59

الخميس، محمد عبدالرحمن, 49

الدجانى، احمد صدقى, 110

الدوى، صالح بن بخيت, 125

الراشد، راشد بن ابى العلا, 63

الرحيلى، ابراهيم بن عامر, 47

الرضيمان، احمد جزاع محمد, 95, 92, 85

الرفاعى، صالح بن حامد, 133

الركراكى، منير, 45

الريس، عبدالعزيز بن ريس, 34

الزايدي، فهد بن سعد, 143, 42

الزرقى، زاهد يحيى, 44

الزهرانى، خالد بن احمد, 70

الزير، عبدالعزيز بن عبدالله, 26

الزير، محمد حسن, 131

الساعدي، ابو محمد, 88

السامرائي، احمد عبد الغفور, 49

السامرائي، نعمان عبد الرزاق, 41, 42, 44

السحيمي، عبدالسلام بن سالم, 74

السحيمي، سليمان بن سالم, 135

السدلان، صالح بن غانم, 83

السديس، عبدالرحمن بن عبدالعزيز, 111

السقار، منقذ بن محمود, 48

السقاف، علوي بن عبدالقادر, 49

السليمان، عبدالسلام بن عبدالله, 60, 93

السماعيل، عبدالله بن محمد, 99

السميري، جابر بن زايد, 140

السويلم، اسماء بنت سليمان, 97

الشابندر، غالب حسن, 80

الشافعي، عبدالملك بن عبدالرحمن, 74

الشامي، محمد, 132

الشايب، جمال بن السيد, 78

الشبل، علي بن عبدالعزيز علي, 99, 128

الشريف، سامي, 134

الشريف، علي محمد, 51

الشریف، مصطفیٰ محمد حسن، 93

الشعبی، عبدالمجید بن سالم، 95

الشعراوی، محمد متولی، 31

الشواورہ، فتحی یوسف، 116

الشهري، عبد الله بن زهير, 91

الشيخ، زين العابدين محمد, 93

الشيخلى، عبدالقادر, 101

الصاعدى، منال بنت سليم, 104

الصباغ، بسام, 35, 68, 71

الصقعى، مروان بن صالح, 122

الصومعى، محمد بن على, 27

الطالبى، محمد, 114

الطائى، نجاح, 28

الطريحي، محمد سعيد, 129

الطويل، لمياء بنت سليمان, 138

الظفيرى، عبدالعزيز بن جليداف, 103

العايد، ابراهيم بن صالح, 43, 81

العايد، ابراهيم بن صالح بن سالم, 94

العبدلى، بندر بن نافع, 114

العبدلى، بندر بن نافع بن بركات, 120

العتامنى، عادل بن نصر, 71

العتربى، محمد فتحي محمد, 65

العتيبى، اسامه بن عطايا, 49, 82

العثيمين، محمد بن صالح, 38

- العجلان، فهد بن صالح, 133
- العدوى، اسماعيل بن غصاب, 113
- العرايشى، محمد بن حسن, 38
- العربى فرحاتى, 98
- العرينى، محمد بن ناصر, 36
- العسكر، عبد الرحمن بن على, 76
- العطيف، على بن محمد, 45
- العقلاء، ساره بنت فراج, 45
- العقيل، محمد عبدالعزيز, 104
- العلوانى، رقيه طه, 123
- العلوى، يحيى بن حمزه, 38
- العلى، وليد بن محمد, 130
- العلى، وليد بن محمد عبدالله, 128
- العمريطى، ايمان بنت ابراهيم, 121
- العنبرى، خالد بن على, 90, 85, 52
- العواجى، حسن بن على, 120, 92, 62
- العواد، محمد عواد, 30
- العيد، نوال بنت عبد العزيز, 130, 62
- الغديان، عبدالله بن عبدالرحمن, 134
- الغملاس، عبدالله بن عبدالعزيز, 142
- الفايز، وفاء بنت صالح, 135

الفخرانى، اليمانى، 87

الفعيم، فهد بن ابراهيم، 86

الفقيه، عبدالله بن محمد حسين، 30

الفوزان، صالح بن فوزان، 41, 48, 86, 110, 112

القحطانى، سعيد بن على، 76

القرشى، عمر بن عبدالعزيز، 36

القرشى، فهد بن محمد، 50

القرنى، عاليه صالح سعد، 121, 126

القرنى، عبدالله بن محمد، 62, 93

القيوتيه، مسيكة بنت عاصم، 102

القيونى، عاصم بن عبدالله، 142

القصى زلط، 51

القصير، احمد بن عبد العزيز، 126

القواسمه، احمد، 133

الكبى، سعد الدين بن محمد، 62

الكيسى، احمد عبدالكريم شوكة، 120

الكتانى الحسينى، حسن بن على، 26

الكسم، فرحان، 69

اللوح، رنا ماجد احمد، 91

المحمادى، سلوى بنت محمد، 108

المحمادى، نوره بنت مسلم، 118

المدخلى، ربيع, 59

المدخلى، ربيع عبدالهادى عمير, 52

المسعودى، سلوى بطيح, 108

المسير، محمد سيد احمد, 77

المشبعي، عبدالمجيد بن سالم, 85

المشهدى، ضياء, 57

المصرى، احمد سالم, 70

المطلق، عبدالله بن مطلق, 142, 113

المغذوى، عبدالرحيم بن محمد, 138

المقدادى، فؤاد كاظم, 25

المقدسى، أبو محمد عاصم, 58

المومنى، انصاف أيوب, 100

المؤتمر سماحه الاسلام وفتنه التكفير, 59

الناصرى، عثمان بن عبدالعزيز, 50

النجمى، احمد بن يحيى, 27

النجيمى، محمد بن يحيى, 122

الوادعى، مقبل بن هادى, 30

الورد، جواد, 32

الوهرانى، محمد شقرون بن أحمد, 50

الوهيبي، محمد بن عبدالله, 89

الهادى، حسن أحمد, 136

الهجارى، صالحه بنت الشريف حسين محمد, 140

الهرماسى، عبداللطيف, 65

الهلالى، محمدتقى, 135

الهليل، عبدالعزيز بن عبدالله, 102

الهيلى، عبدالستار ابراهيم, 132

امين، رضا عبدالواحد, 123

انصارى تالش، مسعود, 150

انصارى زنجانى، ابراهيم, 101

انصارى، محمد, 167

انصارى، محمدرضا, 176

انورى، على اسود, 162

آل الشيخ، ابراهيم بن عبداللطيف, 26

آل الشيخ، عبداللطيف بن عبدالرحمن, 26, 29, 82

آل راضى، محمد هادى, 129

آل رشود، رشود بن عبد العزيز, 92

آل سليمان، عبدالله بن ناصر, 125

آل شيخ، عبدالرحمن بن حسن, 120

آل عبداللطيف، عبدالعزيز محمد, 137

آل منسى، نايف بن حمزه, 33

آل زير، عبدالعزيز بن عبدالله الزير, 26

بازمول، محمد بن عمر بن سالم, 48, 81

باقرى، عيسى, 161

باقرى، مريم, 161

برغش، هشام محمد سعيد, 79

بركات، اكرم, 43

بستی سجستانی، اسماعیل بن احمد, 78

بعدرانی، احسان توفیق, 80

بلفراق، فریده, 108

بن باز، عبدالعزیز بن عبدالله, 53

بن علوی المالکی، محمد, 37

بوحمزه، نورالدین, 141

بورقیه، داود, 138

بوساق، محمد المدنی, 121, 41

بوعود، احمد, 140

بیشی، محمد عبد الحلیم, 117

بیهی، سعید بن محمد, 60

پژوهشکده حج و زیارت, 153, 51

تبرایان، محمد حسین, 182

تسخیری، محمد علی, 111

توازیانی، زهره, 182

توکلیان اکبری، محمود, 174, 160

جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامیه, 58

جاه، عثمان محمد, 98

جریشه، علی, 47

جستنيہ، ھالہ بنت محمد، 125

جستنيہ، حنان بنت محمد، 102

- جماعه، محمد, 114
- جمعيه إحياء التراث الإسلامى, 25
- جودكى، حجت الله, 181
- جهانى، محمد, 181
- حاتمى طبرى، كاظم, 150
- حامد، محمد عبدالحكيم, 32
- حبيب، رفيق, 82
- حجاج، عبد الله, 31, 34
- حسان، حامد, 86
- حسانين، محمد سعدى أحمد, 112
- حسن، محمد على, 60
- حسنى علوى، احمد بن يحيى, 55
- حسون، بدر الدين, 188
- حسين، ابراهيم طلبه, 133
- حشيمه، كميل, 143
- حلمى، مصطفى, 55
- حليمه، عبد المنعم مصطفى, 31, 77
- حمود، سليمان به عبد الله, 40
- حموش، محمد طاهر, 124
- حنفى، مسعود بن احمد, 49

حیدری، محسن, 27

حیدری، محمدشریف, 163

خامنه ای، سیدعلی, 187, 180

خزاعی فدائن، عمار, 164

خوجه، لطف الله بن ملاعبدالعظیم, 121, 119

دانش، موسی, 147

دشتی، عبدالله, 150, 39

دفتری بشلی، هنگامه, 166

دقیق، معین, 115, 106

دمشقیه، عبد الرحمن محمد سعد, 65

دمق، رؤوف, 43

دهقان زاده، محمدصالح, 154

ذاکری، علی اکبر, 176

رجبی، حسین, 149

رزق، سعیده یسن انور, 130

رسلان، محمد سعید, 54

رشید رضا، محمد, 137

رضوانی، علی اصغر, 156, 151

رفعت، سیداحمد, 86

رمضان، عبد العظیم محمد, 50

زارع، احمد, 181

زرمان، محمد, 122

زرهانی، سید احمد, 172

زرؤم، عبدالحمید محمدعلی, 113

زریق، برهان, 87

زکریا، ابو بکر محمد, 117

زیدی پرستی، محمد حسین, 151

زین الدین، محمد, 130

ساداتی، عبدالصمد, 182

سبحانی، جعفر, 32, 64, 138, 174, 176, 177, 179

سربازی، محمد عمر, 175

سعدی، محمد, 44

سعید، علاء محمد, 117

سفر، حسن محمد, 107

سلهب، فایزعلی, 46

سلیمان، عادل محمد احمد, 130

سلیمان، محمد عبدالدايم, 123

سوکیانین، لئونید, 180

سويدان، مراد شکری, 27

شابغدادی، زین العابدین, 70

شامیه، زمیل فادی, 94

شاه حسینی، محمد, 164

شاهين، عبدالفتاح, 64

شيب، يوسف, 88

شيلى، مختار حسين, 97

شرف الدين، سيد عبدالحسين, 73

شرواني، حسين بن عبدالله, 100

شقره، محمد بن ابراهيم, 81

شقيب، محمد, 130, 131

شكري، غالي, 49

شكوهيان مهر، محسن, 159

شليبي، طارق سعد, 110

شهاب، احمد صباح, 92

صابري، حسين, 174

صادق، ميثم, 160

صادقي علويجه، احمد, 172

صالح، نبيل علي, 119

صالح، نضال عبدالقادر, 90

صانعي، پرويز, 153

صداقت، رضا, 166

صرامي، سيف الله, 175

صفاتاج، مجيد, 152

صمادي، احمد, 116

صواليحو، كوني, 106

صوفي، عبدالقادر بن محمد عطا, 103

ضيف، نشأت عبد الجواد, 66

طالبي، مريم طاير, 121

طبسي، نجم الدين, 187

عايش، سفيان, 35

عباسي، حبيب, 112

عبدالحميد، جمال محمد السيد, 129

عبدالحميد، خالد فوزي, 78

عبدالحميد، محسن, 77

عبدالرحمن، اسماعيل بن محمد علي, 137

عبدالشافى، عصام محمد, 115

عبدالعزيز، موسى بن عبدالله, 56

عبدالعظيم، عبدالعظيم احمد, 100

عبدالعظيم، محمد, 86

عبدالقادر، بتبغور, 108

عبدالله، بكر محمد سعيد, 106

عبدالله، ناجح ابراهيم, 51

عبدالمجيد، وحيد, 90

عبدالمناس، سيوطى بن, 136

عبيد، منصور الرفاعي, 47

عبيدات، محمود سالم, 76

عبيكشى، عبدالقادر سعيد, 140

- عدالت نژاد، سعید، 179
- عصفور، جابر، 61
- عطاء الله، محمد، 46
- عقلان، قاسم أحمد، 54
- عك، خالد عبدالرحمن، 68
- علوان، عمار بن عبدالله ناصح، 100
- على، عبدالرحيم، 78
- عليخاني كشك، محمود، 165
- عليزاده موسوی، سيد مهدي، 188, 180
- عمار، محمد، 72, 61
- عمر، السيد، 138
- عمر، السيد محمد السيد، 117
- عواشريه، السعيد سليمان، 137
- عيد، سامح، 58
- عيد، محمد السيد، 75
- عيسى، كريم، 46
- غزالي، محمد بن محمد، 75
- غفوري، خالد، 109
- غنيمي، وفاء غنيمي محمد، 128
- غيلان، محمد يحيى، 139
- فاطمي نژاد، مجيد، 173

فخلعى؁ محمد تقى؁ 174

فرج؁ محمد عبدالسلام؁ 73

فرهود؁ احلام محمد السعدى؁ 135

فريد؁ احمد؁ 67

فضل الله، السيد جعفر, 132

فضل الله، جعفر محمد حسين, 131

فضل الله، مهدي, 31

فقيهی، حامد, 174

فؤاد، مدحت, 63

قاسمی، سعيد, 94

قاضي زاده، حسين, 177

قرشي، عمر بن عبدالعزيز, 60

قرضاوی، يوسف, 66, 132, 134, 150, 176

قريشي، عمر عبد العزيز حسن, 93

کارگر، معصومه, 165

کامل، عمر عبدالله, 37, 81

کرکی، حسن بن علی, 68

کریمه، احمد, 71

کریمه، احمد محمود, 77, 119

کفتارو، احمد, 134

کمال باشا، احمد بن سليمان, 123

کمیلی، عباس, 177

کیخا، علیرضا, 155

کیخیا، نور, 105

مالکی، حسن بن فرحان, 55, 155

مبلغی، احمد, 180, 183

محمد جاد، ناصر محمدی, 38, 116, 125

محمد علی، رشید بن حسن, 116

محمد، خالد عبداللطیف, 127

محمد، عبدالهادی محمد, 41

محمد، علاء عبدالحفیظ, 124

محمدپور، بابک, 165

محمدزاده، رضا, 164

محمدی الموتی، محسن, 159

محمود، جمال الدین, 76

محمود، عثمان بن معلم, 111

محمود، منیع عبدالحلیم, 107

مختار، عفاف بنت حسن, 105

مخدوم، مصطفی بن کرامه الله, 63

مدخلی، مریم طاهر طالبی, 112

مدکور، رجب, 47

مراد، سمیر, 89

مرکز ترجمان دینی, 157

معلمی، مصطفی, 174

معلوی، سعید محمد حسین, 117

- مقبول، ادريس, 103
- مكارم، مهدى, 174
- مكى، احمد مختار, 121
- ملا، سليمان, 148
- ملص، مصطفى, 107
- ملكى، زينب, 161
- مندكار، فلاح اسماعيل, 87
- موسوى، سيد جاسم, 169
- مهديلوى، داوود, 163
- مؤتمر الوحده الإسلاميه, 89
- مير آقايى، سيد جلال, 152
- ميرزاده، كبرا, 161
- ميغا، محمد حمد كنان, 139
- ناصر، محمد حامد, 33
- نبوت، نيقولاس روزير, 101
- نچار، يحيى احمد, 101
- نظام الدينى، سيد حسين, 179, 166
- نواب، سيد ابوالحسن, 178
- نور، خالد عبد اللطيف محمد, 128
- نورالدين، محمد صفوت, 30
- نيك زاد تهرانى، على اكبر, 168, 148

ورده، انور، 114

ولدخسال، سليمان، 137

وهبه، مراد، 111

وهبي العاملي، مصطفى، 64

هاشم، اشرف بن محمد, 136

هاشم، محمد, 88

هاشمى سليمى، سيد سعيد, 160

هرماس، عبد الرزاق بن إسماعيل, 118

هرموش، محمود, 129

هلالى، تاج الدين حامد, 176

هيئه كبار العلماء, 54

ياحى. مصطفى الشيخ, 136

يعقوب، ابراهيم امين, 129

يعقوب، على, 102

يعقوب، احمد حسين, 52

يگانه، احمد, 180

يوسفى، عذرا, 160

يونس، ابراهيم صالح, 41

يونس، محمد, 42

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می دانند و کسانی که نمی دانند یکسانند؟

سوره زمر / 9

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک 129/34 - طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: 03134490125

دفتر تهران: 021 - 88318722

بازرگانی و فروش: 09132000109

امور کاربران: 09132000109

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

